

Literaturverzeichnis

Dieses Literaturverzeichnis bietet das ursprüngliche Verzeichnis aus Philippi I 259–295 und die Nachträge dazu aus Philippi II 837–852 sowie die seither erschienenen Titel, die zu meiner Kenntnis gelangt sind.

Was den Rahmen des Literaturverzeichnisses angeht, verweise ich auf Philippi I (vgl. die Einleitung zu Band I, S. 5 mit Anm. 17); zur Gliederung vgl. das Inhaltsverzeichnis (S. ??). Gemäß diesen Grundsätzen habe ich mich bemüht, in diesem neuen Verzeichnis alle seither erschienenen Publikationen, die für die Archäologie und Epigraphik der Stadt Philippi und ihres Territorium von Belang sind, nachzutragen. Dagegen habe ich nicht versucht, die exegetische Literatur zum Neuen Testament auf den Stand von 2008 zu bringen. Wer beispielsweise neuere Literatur zur Apostelgeschichte sucht, wird schwerlich zu diesem Literaturverzeichnis greifen.¹ Darum habe ich die einschlägigen Werke, die ich in Philippi I herangezogen hatte, hier stehengelassen, weil sie für meine Literaturbenutzung damals charakteristisch sind, ohne neuere Titel hinzuzufügen.

Um den bekannten Schwierigkeiten bei der Einordnung griechischer Werke in die Folge der lateinischen Buchstaben zu entgehen, ist in fast allen Rubriken am Schluß eine eigene Abteilung für griechische Autoren eingerichtet, deren Reihenfolge natürlich dem griechischen Alphabet folgt.²

Um Platz zu sparen, wird im Abschnitt IV Sekundärliteratur bei Beiträgen aus Sammelwerken auf die unter Ziffer II zusammengestellten Titel mit *siehe dort* zurückverwiesen.

¹ Die Literatur zur Apostelgeschichte sammle und sichte ich auf meiner einschlägigen Seite im Netz (www.die-apostelgeschichte.de).

² Bei auch in anderen Sprachen als dem Griechischen publizierenden Autoren muß man gegebenenfalls doppelt nachschlagen, also beispielsweise Σαρκιάκης auch s. v. Sarikakis.

I Hilfsmittel

1. Wörterbücher

- Ivars Avotins*: On the Greek of the Novels of Justinian. A Supplement to Liddell-Scott-Jones together with Observations on the Influence of Latin on Legal Greek, Altertumswissenschaftliche Texte und Studien 21, Hildesheim/Zürich/New York 1992.
- Walter Bauer*: Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur, 6., völlig neu bearbeitete Auflage, herausgegeben von Kurt Aland und Barbara Aland, Berlin/New York 1988.
- R. W. V. Catling*: siehe LGPN IV.
- Dimitar Detschew*: Die thrakischen Sprachreste, Österreichische Akademie der Wissenschaften. Phil. hist. Klasse, Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung XIV, 2. Auflage mit Bibliographie 1955–1974 von Živka Velkova, Wien 1976.
- P. M. Fraser*: siehe LGPN I und LGPN IV.
- P. G. W. Glare [Hg.]*: Oxford Latin Dictionary, Oxford 1982 (Nachdr. 1985).
- Herbert Hofmann*: Die lateinischen Wörter im Griechischen bis 600 n. Chr., Erweiterte Fassung einer Inaugural-Dissertation in der Philosophischen Fakultät II (Sprach- und Literaturwissenschaften) der Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg, Erlangen 1989.
- G. W. H. Lampe [Hg.]*: A Patristic Greek Lexicon, Oxford 1961 (Nachdr. 1978).
- [*LGPN I*] A Lexicon of Greek Personal Names. Volume I: The Aegean Islands, Cyprus, Cyrenaica, hg. v. P. M. Fraser und E. Matthews, Oxford 1987 (Nachdr. 2004).
- [*LGPN IV*] A Lexicon of Greek Personal Names. Volume IV: Macedonia, Thrace, Northern Regions of the Black Sea, hg. v. P. M. Fraser, E. Matthews und R. W. V. Catling, Oxford 2005.
- [*LSJ*] Henry George Liddell/Robert Scott/Henry Stuart Jones [Hg.]: A Greek-English Lexicon (mit einem Supplement ed. by E. A. Barber), Oxford 1968 (Nachdr. 1977).
- [*LSJ Suppl.*] P. G. W. Glare/A. A. Thompson [Hg.]: Greek-English Lexicon. Revised Supplement, Oxford 1996.
- Hugh J. Mason*: Greek Terms for Roman Institutions. A Lexicon and Analysis, American Studies in Papyrology 13, Toronto 1974.
- E. Matthews*: siehe LGPN I und LGPN IV.
- Milena Minkova*: The Personal Names of the Latin Inscriptions in Bulgaria, Studien zur klassischen Philologie 118, Frankfurt am Main 2000.
- [*Pape/Benseler*] Wilhelm Pape: Wörterbuch der griechischen Eigennamen. Dritte Aufl., neu bearbeitet von Gustav Eduard Benseler, 2 Bde., Handwörterbuch der griechischen Sprache 3, Braunschweig 1863–1870 (Nachdr. 1875).
- Alexander Souter*: A Glossary of Later Latin to 600 A. D., Oxford 1949 (Nachdr. 1964).
- [*ThLL*] Thesaurus Linguae Latinae editus auctoritate et consilio Academiarum quinque Germanicarum Berolinensis Gottingensis Lipsiensis Monacensis Vindobonensis (später: editus iussu et auctoritate consilii ab Academiis Societatibusque diversarum nationum electi), Leipzig 1900ff.
- K. Vlahov*: Nachträge und Berichtigungen zu den thrakischen Sprachresten [von Detschew] und Rückwörterbuch, Annuaire de l'Université de Sofia, Faculté philologique 57,2 (1963), 219–372.

2. Grammatiken, epigraphische Handbücher u.ä.

Eduard Bornemann/Ernst Risch: Griechische Grammatik, Frankfurt am Main/Berlin/München 1973.

René Cagnat: Cours d'épigraphie latine, Paris ⁴1914.

Aristide Calderini: Epigrafia, Turin 1974.

Margherita Guarducci: Epigrafia Greca. I. Caratteri e storia della disciplina. La scrittura greca dalle origini all'età imperiale, II. Epigrafi di carattere pubblico, III. Epigrafi di carattere privato, IV. Epigrafi sacre pagane e cristiane, Rom 1967.1969.1974.1978.

Margherita Guarducci: L'epigrafia greca dalle origini al tardo Impero, Rom 1987.

Guide de l'épigraphiste. Bibliographie choisie des épigraphies antiques et médiévales, hg.v. François Bérard, Denis Feissel, Pierre Petitmengin, Denis Rousset und Michel Sève, Paris ³2000.

L.H. Jeffery: The Local Scripts of Archaic Greece. A Study of the Origin of the Greek Alphabet and its Development from the Eighth to the Fifth Centuries B.C., Oxford 1961.

Iiro Kajanto: The Latin Cognomina, Commentationes Humanarum Litterarum XXXVI 2, Helsinki 1965.

Ernst Meyer: Einführung in die lateinische Epigraphik, Darmstadt 1973 (3., unveränderte Aufl. 1991).

Knud Paasch Almar: Inscriptiones Latinae. Eine illustrierte Einführung in die lateinische Epigraphik, OUCS 14, Odense 1990.

Olli Salomies: Die römischen Vornamen. Studien zur römischen Namensgebung, Commentationes Humanarum Litterarum 82, Helsinki 1987.

Olli Salomies: siehe Heikki Solin/Olli Salomies.

Wilhelm Schulze: Zur Geschichte lateinischer Eigennamen, Berlin/Zürich/Dublin ²1966 (Nachdr. 1981).

Heikki Solin/Olli Salomies: Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum, ALOm, Reihe A, Bd. 80, Hildesheim/Zürich/New York ²1994 (1. Aufl. 1988).

A. G. Woodhead: The Study of Greek Inscriptions, Cambridge ²1981.

9. März 2009

3. Atlanten und Einzelkarten

W.M. Calder/George E. Bean [Hg.]: A Classical Map of Asia Minor, London 1958.

Nicholas G.L. Hammond [Hg.]: Atlas of the Greek and Roman World in Antiquity, Park Ridge/New Jersey 1981.

Gustav Stählin/Ernst Höhne: Der östliche Mittelmeerraum zur Zeit des Apostels Paulus [Kartenbeigabe in den Kommentaren von Haenchen und Conzelmann], entnommen aus: Biblisch-Historisches Handwörterbuch, hg.v. Bo Reicke und Leonhard Rost. Entwurf: Gustav Stählin, Mainz, und Ernst Höhne, Göttingen. Geographische Überwachung: Wendelin Klaer, Heidelberg. Kartographische Gestaltung: Hermann Wahle, Göttingen, Göttingen, 2., verbesserte Auflage 1968.

42° 41° Kavala, hg.v. Hauptvermessungsabteilung XIV in Wien, o.O. u. o.J.³

Tabula Imperii Romani: D'après la carte internationale du monde au 1:1.000.000, K 35 Istanbul, K 35, I: Philippi, hg.v. A. Avraméa, Athen 1993.

³ Auf diese Karte nehme ich in der Regel Bezug als die »österreichische Karte«.

- Tabula Imperii Romani*: Naissus – Dyrrhachion – Scupi – Serdica – Thessalonike. D'après la carte internationale du monde au 1:1.000.000, K 34 Sofia, Ljubljana 1976.
- Richard J.A. Talbert [Hg.]: *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton and Oxford 2000.
- Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδος. Φύλλον Δράμα, hg.v. Εθνικόν Ίδρυμα Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών, Athen 1979.⁴
- Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδος. Φύλλον Καβάλα, hg.v. Εθνικόν Ίδρυμα Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών, Athen 1973.
- Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδος. Φύλλον Κρηνίδες, hg.v. Εθνικόν Ίδρυμα Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών, Athen 1974.
- Γεωλογικός Χάρτης της Ελλάδος. Φύλλα Νικήσιανι – Λουτρά Ελευθερών, hg.v. Εθνικόν Ίδρυμα Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών, Athen 1974.
- Νομός Δράμας, hg.v. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Athen 1963 (verb. Nachdr. 1972).⁵
- Νομός Θεσσαλονίκης, hg.v. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Athen 1963 (verb. Nachdr. 1972).
- Νομός Καβάλας, hg.v. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Athen 1963 (verb. Nachdr. 1972).
- Νομός Ξάνθης, hg.v. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Athen 1963 (verb. Nachdr. 1983).
- Νομός Σερρών, hg.v. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Athen 1963 (verb. Nachdr. 1972).
- Νομός Φωκίδος, hg.v. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Athen 1963.

II Sammelwerke

- Actes du colloque »Épigraphie et informatique«*. Lausanne, 26–27 mai 1989, Lausanne 1989.
- Actes du VIIe congrès international d'épigraphie grecque et latine*, hg.v. D. M. Pippidi, Bukarest/Paris 1979.
- Ancient Macedonian Studies in Honor of Charles F. Edson*, IMXA 158, Thessaloniki 1981.
- Johannes Baunack: siehe SGDI.
- 8. Februar 2009** Veselin Beševliev: Die protobulgarischen Inschriften, Berliner byzantinistische Arbeiten 23, Berlin 1963.
- Christoph Börker: siehe [IEph] Die Inschriften von Ephesos.
- 17. Mai 2009** Laurent Bricault: siehe [RICIS] Recueil des inscriptions concernant les cultes isiaques.
- Franz Bücheler: siehe Carmina latina epigraphica.
- R.[ené] Cagnat/J. Toutain/P. Jouguet [Hg.]: *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*, Band 1, Paris 1901–1911 (Nachdr. Rom 1964 u. ö.).
- Carmina latina epigraphica*, hg. von Franz Bücheler, Fasc. I,II, Anthologia latina sive poesis latinae supplementum II 1.2, Leipzig 1895 und 1897 (Nachdr. Amsterdam

⁴ Die geologischen Karten sind im Maßstab 1:50000.

⁵ Die Nomos-Karten sind im Maßstab 1:200000.

- 1964).
- Ceramic Art from Byzantine Serres*, hg.v. Demetra Papanikola-Bakirtzis/Eunice Dauterman Maguire/Henry Maguire, Illinois Byzantine Studies III, Urbana/Chicago 1992.
- Aleksandrina Cermanović-Kuzmanović: Monumenta intra fines Iugoslaviae reperta*, Corpus Cultus Equitis Thracii (CCET) V, EPRO 74, Leiden 1982.
- [*CIG*] Corpus Inscriptionum Graecarum, Bd. I–II hg.v. A. Boeckh, Berlin 1828–1843; Bd. III hg.v. J. Franz, Berlin 1845–1853; Bd. IV hg.v. E. Curtius und A. Kirchhoff, Berlin 1856–1859.
- Paul Collart/Pierre Ducrey: Philippes I. Les reliefs rupestres*, BCH Suppl. 2, Athen/Paris 1975.
- [*CIL III 1*] Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae graecarum, Illyrici latinae, Pars prior, hg.v. Theodor Mommsen, CIL III 1, Berlin 1873.⁶
- [*CIL III 2*] Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae graecarum, Illyrici latinae, Pars posterior, hg.v. Theodor Mommsen, CIL III 2, Berlin 1873.
- [*CIL III, Suppl. 1*] Inscriptionum Orientis et Illyrici latinarum supplementum, Pars prior, hg.v. Theodor Mommsen, Otto Hirschfeld und Alfred Domaszewski, CIL III, Suppl. 1, Berlin 1902.
- [*CIL III, Suppl. 2*] Inscriptionum Orientis et Illyrici latinarum supplementum, Pars posterior, hg.v. Theodor Mommsen, Otto Hirschfeld und Alfred Domaszewski, CIL III, Suppl. 2, Berlin 1902.
- [*CIL III*] Inscriptiones latinae in Graecia repertae. Additamenta ad CIL III, hg.v. Marietta Šašel Kos, Epigrafi e antichità 5, Faenza 1979.
- [*CIL VI 1*] Inscriptiones urbis Romae latinae. Pars prima, hg.v. Eugen Bormann und Wilhelm Henzen, CIL VI 1, Berlin 1876.
- [*CIL VI 4,2*] Inscriptiones urbis Romae latinae. Partis quartae fasciculus posterior: Additamenta, hg.v. Christianus Huelsen, CIL VI 4,2, Berlin 1902.
- [*CIL VIII 1*] Inscriptiones Africae latinae. Pars prior, hg.v. Gustav Wilmanns, CIL VIII 1, Berlin 1881.
- [*CIL IX*] Inscriptiones Calabriae, Apuliae, Samnii, Sabinorum, Piceni latinae, hg.v. Theodor Mommsen, CIL IX, Berlin 1883.
- [*CIL X 1*] Inscriptiones Bruttiorum, Lucaniae, Campaniae, Siciliae, Sardiniae latinae, hg.v. Theodor Mommsen, CIL X 1, Berlin 1883.
- [*CIL XVI*] Diplomata militaria. Ex constitutionibus imperatorum de civitate et conubio militum veteranorumque expressa, hg.v. Theodor Mommsen und Herbert Nesselhauf, CIL XVI, Berlin 1936.
- [*CIL XVI Suppl.*] Diplomatum militarium supplementum, hg.v. Herbert Nesselhauf, CIL XVI Suppl., Berlin 1955.
- [*CIL XVI*] Roman Military Diplomas 1954–1977, hg.v. Margaret M. Roxan, Occasional Publication (des Institute of Archeology) No. 2, London 1978.
- [*CIL XVI*] Roman Military Diplomas 1978–1984, hg.v. Margaret M. Roxan, Occasional Publication (des Institute of Archeology) No. 9, London 1985.
- [*CIL XVI*] Roman Military Diplomas 1985–1993, hg.v. Margaret M. Roxan, Occasional Publication (des Institute of Archeology) No. 14, London 1994.

⁶ Die benutzten Bände des CIL werden samt den Nachtragsbänden unabhängig vom Alphabet der Reihe nach aufgeführt.

- [CIL XVI] Roman Military Diplomas IV, hg. v. Margaret Roxan und Paul Holder, BICS Suppl. 82, London 2003.
- Comptes et inventaires dans la cité grecque.* Actes du colloque international d'épigraphie tenu à Neuchâtel du 23 au 26 septembre 1986 en l'honneur de Jacques Tréheux, hg. v. Denis Knoepfler, Genf 1988.
- Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiarius-Inschriften des Römischen Reiches*, hg. v. Egon Schallmayer/Kordula Eibl/Joachim Ott/Gerhard Preuß/Esther Wittkopf, Der römische Weihebezirk von Osterburken I, Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte 40, Stuttgart 1990.
- Franz Cumont*: siehe Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l'Arménie.
- Hermann Dessau*: siehe ILS.
- 9. März 2009** *Die Reisen des Apostels Paulus.* Quartett. Graphische Gestaltung: Dieter Betz, Stuttgart 1995.
- Die Schriften der römischen Feldmesser*, hg. v. F. Blume, K. Lachmann und A. Rudorff, Erster Band: Texte und Zeichnungen; Zweiter Band: Erläuterungen und Indices, Berlin 1848/1852.
- Dritter Internationaler Thrakologischer Kongreß zu Ehren W. Tomascheks*, 2.–6. Juni 1980 [in] Wien, 2 Bände, Sofia 1984.
- Werner Eck*: siehe Heer und Integrationspolitik.
- Europäische Wirtschafts- und Sozialgeschichte in der römischen Kaiserzeit*, hg. v. Friedrich Vittinghoff, Handbuch der europäischen Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Band 1, Stuttgart 1990.
- Faith, Hope, and Worship.* Aspects of Religious Mentality in the Ancient World, hg. v. H.S. Versnel, Studies in Greek and Roman Religion 2, Leiden 1981.
- Denis Feissel*: Recueil des inscriptions chrétiennes de Macédoine de IIIe au VIe siècle, BCH Suppl. 8, Athen/Paris 1983.
- William W. Fortenbaugh/Robert W. Sharples [Hg.]*: Theophrastean Studies: On Natural Science, Physics and Metaphysics, Ethics, Religion, and Rhetoric, Studies in Classical Humanities 3, New Brunswick/Oxford 1988.
- [FD III 2] G. Colin: Inscriptions du Trésor des Athéniens, Fouilles de Delphes, Tome III: Épigraphie, Deuxième fascicule, Paris 1909–1913.
- P.M. Fraser*: siehe Samothrake.
- Helmut Freis [Hg.]*: Historische Inschriften zur römischen Kaiserzeit von Augustus bis Konstantin, TzF 49, Darmstadt 1984.
- Hugo Gaebler*: Die antiken Münzen von Makedonia und Paionia (Die antiken Münzen Nord-Griechenlands, Band III), Zweite Abteilung, Berlin 1935.
- Zlatozara Gočeva/Mansfred Oppermann*: Monumenta inter Danubium et Haemum reperta. 1. Durostorum et vicinia, regio oppidi Tolbuhin, Marcianopolis et vicinia, regio oppidi Šumen, Corpus Cultus Equitis Thracii (CCET) II 1, EPRO 74, Leiden 1981.
- Zlatozara Gočeva/Mansfred Oppermann*: Monumenta inter Danubium et Haemum reperta. 2. Regio oppidi Tărgoviște, Abrittus et vicinia, Sexaginta Prista et vicinia, Nicopolis ad Istrum et vicinia, Novae, Corpus Cultus Equitis Thracii (CCET) II 2, EPRO 74, Leiden 1984.
- Zlatozara Gočeva/Mansfred Oppermann*: Monumenta orae Ponti Euxini Bulgariae, Corpus Cultus Equitis Thracii (CCET) I, EPRO 74, Leiden 1979.

- Henri Grégoire*: siehe Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l'Arménie.
- Nubar Hampartumian*: Moesia Inferior (Romanian Section) and Dacia, Corpus Cultus Equitis Thracii (CCET) IV, EPRO 74, Leiden 1979.
- Heer und Integrationspolitik*. Die römischen Militärdiplome als historische Quelle, hg. v. Werner Eck und Hartmut Wolff, Passauer historische Forschungen 2, Köln/Wien 1986.
- G.H.R. Horsley*: siehe ICentral Pisidia.
- [*IBulg*] Inscriptiones Graecae in Bulgaria repertae, ed. Georgius Mihailov, Bd. I–IV, Serdicae 1956–1966.
- [*ICentral Pisidia*] The Inscriptions of Central Pisidia, including texts from Kremna, Ariassos, Keraia, Hyia, Panemoteichos, the Sanctuary of Apollo of the Perminoundeis, Sia, Kocaliter, and the Döşeme Boğazi, hg. v. G.H.R. Horsley und S. Mitchell, IGSK 57, Bonn 2000.
- [*IEph Ia*] Die Inschriften von Ephesos, Teil Ia, Nr. 1–47 (Texte), hg. v. Hermann Wankel, IGSK 11.1, Bonn 1979.
- [*IEph II*] Die Inschriften von Ephesos, Teil II, Nr. 101–599 (Repertorium), hg. v. Christoph Börker und Reinhold Merkelbach, IGSK 12, Bonn 1979.
- [*IEph V*] Die Inschriften von Ephesos, Teil V, Nr. 1446–2000 (Repertorium), hg. v. Christoph Börker und Reinhold Merkelbach, IGSK 15, Bonn 1980.
- [*IEph VII 2*] Die Inschriften von Ephesos, Teil VII, 2, Nr. 3501–5115 (Repertorium), hg. v. Recep Meriç, Reinhold Merkelbach, Johannes Nollé und Sencer Şahin, IGSK 17, 2, Bonn 1981.
- [*IG I³ 1*] Inscriptiones Atticae Euclidis anno anteriores. Fasciculus I: Decreta et tabulae magistratuum, hg. v. David Lewis, IG I³ 1, Berlin/New York 1981.
- [*IG II/III² 1, 1*] Inscriptiones Atticae Euclidis anno posteriores, Pars prima decreta continens. Fasciculus prior: Decreta annorum 403/2–230/29, hg. v. Johannes Kirchner, IG II/III² 1,1, Berlin 1913.
- [*IG II/III² 2, 2*] Inscriptiones Atticae Euclidis anno posteriores, Pars Altera. Fasciculus posterior: Catalogi nominum. Instrumenta iuris privati, hg. v. Johannes Kirchner, IG II/III² 2,2, Berlin 1931.
- [*IG IV*] Inscriptiones Argolidis, hg. v. Maximilian Fraenkel, IG IV, Berlin 1902.
- [*IG IX 1*] Inscriptiones Graeciae septentrionalis voluminibus VII et VIII non comprehensae. Pars I: Inscriptiones Phocidis, Locridis, Aetoliae, Acarnaniae, insularum maris Ionii, hg. v. Wilhelm Dittenberger, IG IX 1, Berlin 1897.
- [*IG X 2, 1*] Inscriptiones graecae Epiri, Macedoniae, Thraciae, Scythiae. Pars II: Inscriptiones Macedoniae. Fasciculus I: Inscriptiones Thessalonicae et viciniae, hg. v. Charles Edson, IG X 2,1, Berlin 1972.
- [*IG XII 5*] Inscriptiones insularum maris Aegaei praeter Delum. Fasciculus V: Inscriptiones Cycladum, hg. v. Friedrich Hiller von Gaertringen, IG XII 5, Berlin 1909.
- [*IG XII 8*] Inscriptiones insularum maris Aegaei praeter Delum. Fasciculus VIII: Inscriptiones insularum maris Thracici, hg. v. Carolus Fredrich, IG XII 8, Berlin 1909.
- [*IG XII Suppl.*] Inscriptiones Graecae insularum maris Aegaei praeter Delum. Supplementum, hg. v. Friedrich Hiller von Gaertringen, IG XII Suppl., Berlin 1939.
- Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*: siehe R.[ené] Cagnat/J. Toutain/P. Jouguet [Hg.].
- [*Illion*] Die Inschriften von Ilion, hg. v. Peter Frisch, IGSK 3, Bonn 1975.

- 15. April 2009** [*IJO I*] *Inscriptiones Judaicae Orientis*. Band I: Eastern Europe, hg.v. David Noy, Alexander Panayotov und Hanswulf Bloedhorn, TSAJ 101, Tübingen 2004.
- 15. April 2009** [*IJO II*] *Inscriptiones Judaicae Orientis*. Band II: Kleinasien, hg.v. Walter Ameling, TSAJ 99, Tübingen 2004.
- 15. April 2009** [*IJO III*] *Inscriptiones Judaicae Orientis*. Band III: Syria and Cyprus, hg.v. David Noy und Hanswulf Bloedhorn, TSAJ 102, Tübingen 2004.
- [*IKor*] *Greek Inscriptions 1896–1927*, hg.v. Benjamin Dean Meritt: Corinth. Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens, Volume VIII, Part I, Cambridge/Mass. 1931.
- [*IKor*] *The Inscriptions 1926–1950*, hg.v. John Harvey Kent: Corinth. Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens, Volume VIII, Part III, Princeton 1966.
- 2. April 2009** [*IParion*] *Die Inschriften von Parion*, hg.v. Peter Frisch, IGSK 25, Bonn 1983.
- 11. Mai 2009** [*IPrusias as Hypium*] *Die Inschriften von Prusias ad Hypium*, hg.v. Walter Ameling, IGSK 27, Bonn 1985.
- [*IILS*] *Inscriptiones Latinae Selectae*, hg.v. Hermann Dessau, Vol. I–III 2, Berlin 1892–1916, 5. Aufl. (unveränderter Nachdruck) Zürich 1997.
- [*ISmyrna*] *Die Inschriften von Smyrna, Teil II 1*, hg.v. Georg Petzl, IGSK 24,1, Bonn 1987.
- [*ITroas*] *The Inscriptions of Alexandria Troas*, hg.v. Marijana Ricl, IGSK 53, Bonn 1997.
- In Memoriam*. Αφιέρωμα εις μνήμην των ισραηλίτων θυμάτων του Ναζισμού εν Ελλάδι, hg.v. der Jüdischen Gemeinde Thessaloniki unter der Leitung von Michael Molcho, Übersetzung der zweiten, überarbeiteten französischen Auflage von Georg K. Zographakis, Thessaloniki ²1976.⁷
- P. Jouguet*: siehe R.[ené] Cagnat/J. Toutain/P. Jouguet [Hg.].
- Richard Kannicht*: siehe *Tragicorum Graecorum Fragmenta*.
- Gawril I. Kazarow*: *Die Denkmäler des Thrakischen Reitergottes in Bulgarien* (Textband und Tafelband), *Dissertationes Pannonicae*, Ser. II, Fasc. 14, Budapest bzw. Leipzig 1938.
- E.N. Lane*: *Corpus monumentorum religionis dei Menis*. I. The monuments and inscriptions, *EPRO* 19,1, Leiden 1971.
- Karl Lehmann*: siehe *Samothrake*.
- 15. März 2009** *Les légions de Rome sous le Haut-Empire: Actes du Congrès de Lyon (17–19 septembre 1998)*, hg.v. Yann Le Bohec und Catherine Wolff, Band I und II [die Beiträge], Collection du Centre d'Études Romaines et Gallo-Romaines 20, Lyon 2000; Band III: Index von Catherine Wolff, Collection du Centre d'Études Romaines et Gallo-Romaines 27, Lyon 2003.
- 13. Februar 2009** *Missions archéologiques françaises en Orient aux XVIIe et XVIIIe siècles*. Documents publiés par Henri Omont, Zwei Bände, Paris 1902.
- L'Onomastique Latine*. Actes du colloque international sur L'Onomastique Latine, organisé à Paris du 13 au 15 octobre 1975 par Hans-Georg Pflaum et Noël Duval, hg.v. Noël Duval, Colloques internationaux du Centre National de la Recherche

⁷ Übersetzung: Israelitische Gemeinde Thessalonikis. In memoriam, gewidmet dem Andenken an die jüdischen Opfer der Naziherrschaft in Griechenland, hg.v. Michael Molho, Essen 1981.

- Scientifique 564, Paris 1977.
- Macedonia. 4000 Years of Greek History and Civilization*, hg.v. Michael B. Sakellariou, Greek Lands in History [I], Athen 1983.
- M. McCrum/A. G. Woodhead: Select Documents of the Principates of the Flavian Emperors Including the Year of Revolution, A.D. 68–96*, Cambridge 1961 (Nachdr. 1966).
- Reinhold Merkelbach*: siehe [IEph] Die Inschriften von Ephesos.
- S. Mitchell*: siehe ICentral Pisidia.
- Fabio Mora*: Prosopografia Isiaca. I. Corpus prosopographicum religionis isiacae; II. Prosopografia storica e statistica del culto isiacico, EPRO 113, Leiden/New York/Kopenhagen/Köln 1990.
- Nouveau choix d'inscriptions grecques. Textes, traductions, commentaires*, hg.v. Institut Fernand-Courby, Nouvelle collection de textes et documents, Paris 1971.
- Henri Omon*: siehe Missions archéologiques françaises en Orient aux XVIIe et XVIIIe siècles.
- Manfred Oppermann*: siehe Zlatozara Gočeva.
- Werner Peek [Hg.]*: Griechische Vers-Inschriften, Bd. I: Grab-Epigramme, Berlin 1955.
- Philippi at the Time of Paul and after His Death*, hg.v. Charalambos Bakirtzis und Helmut Koester, Harrisburg 1998.⁸
- Peter Pilhofer*: Die frühen Christen und ihre Welt. Greifswalder Aufsätze 1996–2001. Mit Beiträgen von Jens Börstinghaus und Eva Ebel, WUNT 145, Tübingen 2002.
- Walther Prellwitz*: siehe SGDI.
- [RICIS] Recueil des inscriptions concernant les cultes isiaques, hg.v. Laurent Bricault, Band I: Corpus, Paris 2005. **17. Mai 2009**
- Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l'Arménie I*, hg.v. J.G.C. Anderson, Franz Cumont, Henri Grégoire, Studia Pontica III 1, Brüssel 1910.
- Salomon Reinach*: Répertoire de reliefs grecs et romains. Tome troisième: Italie – Suisse, Paris 1912.
- Roman Onomastics in the Greek East. Social and Political Aspects*, Proceedings of the International Colloquium organized by the Finnish Institute and the Centre for Greek and Roman Antiquity, Athens, 7–9, September 1993, hg.v. A.D. Rizakis, Μελετήματα 21, Athen 1996.
- Römische Gräberstraßen. Selbstdarstellung – Status – Standard. Kolloquium in München vom 28. bis 30. Oktober 1985*, hg.v. Henner von Hesberg und Paul Zanker, ABAW.PH 96, München 1987.
- Margaret M. Roxan*: siehe CIL XVI.
- [Samothrace] P.M. Fraser: The Inscriptions on Stone, Samothrace. Excavations Conducted by the Institute of Fine Arts of New York University, Volume 2, Part 1, London 1960.
- [Samothrace] Karl Lehmann: The Inscriptions on Ceramics and Minor Objects, Samothrace. Excavations Conducted by the Institute of Fine Arts of New York University, Volume 2, Part 2, London 1960.
- Egon Schallmayer*: siehe Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiärer-In-

⁸ Hätte ich dieses Buch zu rezensieren, würde ich nicht nur das ungenügende Literaturverzeichnis bemängeln: Wer 1998 über Paulus und Philippi unter lokalgeschichtlicher Perspektive schreibt, ohne meine Monographie von 1995 zu erwähnen, disqualifiziert sich selbst ...

- schriften des Römischen Reiches.
- Leonhard Schumacher*: Römische Inschriften. Lateinisch/Deutsch, Stuttgart 1990.
- Emil Schürer*: The history of the Jewish people in the age of Jesus Christ (175 B.C. – A.D. 135). A new English version revised and edited by Geza Vermes, Fergus Millar, Matthew Black, Martin Goodman, Edinburgh I 1973, II 1979, III 1 1986, III 2 1987.
- Serta Kazaroviana*, Commentationes gratulatoriae Gabrielo Kazarov septuagenario oblatae A. D. XVII. Kal. Nov. MCMXLIV, Pars prima, Bulletin de l'institut archéologique bulgare 16, Serdicae 1950.
- [*SGDI I*] Richard Meister: Die böotischen Inschriften, Sammlung der griechischen Dialekt-Inschriften, Erster Band, Heft III, Göttingen 1884.
- [*SGDI II*] Johannes Baunack: Die delphischen Inschriften (4. Teil: No. 2501–2993), Sammlung der griechischen Dialekt-Inschriften, Zweiter Band, VI. Heft, Göttingen 1899.
- [*SGDI III 1*] Walther Prellwitz: Die argivischen Inschriften, Sammlung der griechischen Dialekt-Inschriften, Dritter Band, erste Hälfte, III. Heft, Göttingen 1889.
- Sklaven und Freigelassene in der Gesellschaft der römischen Kaiserzeit*. Textauswahl und Übersetzung von Werner Eck und Johannes Heinrichs, TzF 61, Darmstadt 1993.
- E. Mary Smallwood*: Documents Illustrating the Principates of Nerva, Trajan, and Hadrian, Cambridge 1966.
- Bruno Snell*: siehe *Tragicorum Graecorum Fragmenta*.
- Studies Presented to David Moore Robinson on His Seventieth Birthday* [2 Bände], hg.v. George E. Mylonas und Doris Raymond, Saint Louis 1951/53.
- Sylloge inscriptionum graecarum*, hg.v. Wilhelm Dittenberger, Leipzig, 3. Aufl. 1915. 1917.1920.1921–1924 (Nachdr. Hildesheim 1960).
- Sylloge inscriptionum religionis Isiacae et Sarapiacae*, hg.v. Ladislaus Vidman, RVV 28, Berlin 1969.
- Thasiaca*, BCH Suppl. 5, Athen/Paris 1979.
- The New Testament in the Apostolic Fathers*, by a Committee of the Oxford Society of Historical Theology, Oxford 1905.
- Thracia I*. Primus congressus studiorum Thracicorum, Serdicae 1972.
- Thracia II*. Primus congressus studiorum Thracicorum, Serdicae 1974.
- Thracia III*. Primus congressus studiorum Thracicorum, Serdicae 1974.
- Thracia IV*. Primus congressus studiorum Thracicorum, Serdicae 1977.
- Maria Totti*: Ausgewählte Texte der Isis- und Sarapis-Religion, SubEpi 12, Hildesheim 1985.
- J. Toutain*: siehe R.[ené] Cagnat/J. Toutain/P. Jouguet [Hg.].
- Tragicorum Graecorum Fragmenta*, Band 2: Fragmenta adespota. Testimonia volumini 1 addenda. Indices ad volumina 1 et 2, hg.v. Richard Kannicht und Bruno Snell, Göttingen 1981.
- Maarten J. Vermaseren*: Corpus inscriptionum et monumentorum religionis Mithriacae [2 Bände], Den Haag 1956/1960.
- H.S. Versnel*: siehe Faith, Hope, and Worship.
- Ladislaus Vidman [Hg.]*: siehe *Sylloge inscriptionum religionis Isiacae et Sarapiacae*.
- W.H. Waddington*: Inscriptions grecques et latines de la Syrie, recueillies et expliquées, Paris 1870 (Nachdr. Rom 1968).
- Gerold Walser*: Römische Inschrift-Kunst. Römische Inschriften für den akademischen

Unterricht und als Einführung in die lateinische Epigraphik ausgewählt, photographiert und erläutert, Stuttgart 1988.

Jean-Pierre Waltzing: Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains. Depuis les origines jusqu'à la chute de l'Empire d'Occident, Bd. III: Recueil des Inscriptions grecques et latines relatives aux Corporations des Romains, Löwen 1899 (Nachdr. Hildesheim/New York 1970).

Hartmut Wolff: siehe Heer und Integrationspolitik.

A. G. Woodhead: siehe M. McCrum.

Αρχαία Μακεδονία [I] – Ancient Macedonia [I]. Ανακοινώσεις κατά το πρώτον διεθνές συμπόσιο εν Θεσσαλονίκη, 26–29 Αυγούστου 1968, IMXA 122, Thessaloniki 1970.

Αρχαία Μακεδονία II – Ancient Macedonia II. Ανακοινώσεις κατά το δεύτερο διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 19–24 Αυγούστου 1973, IMXA 155, Thessaloniki 1977.

Αρχαία Μακεδονία III – Ancient Macedonia III. Ανακοινώσεις κατά το τρίτο διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 21–25 Σεπτεμβρίου 1977, IMXA 193, Thessaloniki 1983.

Αρχαία Μακεδονία IV – Ancient Macedonia IV. Ανακοινώσεις κατά το τέταρτο διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 21–25 Σεπτεμβρίου 1983, IMXA 204, Thessaloniki 1986.

Αρχαία Μακεδονία V 1–3 – Ancient Macedonia V 1–3. Ανακοινώσεις κατά το πέμπτο διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 10–15 Οκτωβρίου 1989, Band 1–3, IMXA 240, Thessaloniki 1993.

Αρχαία Μακεδονία VI 1–2 – Ancient Macedonia VI 1–2. Ανακοινώσεις κατά το έκτο διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, 15–19 Οκτωβρίου 1996, Band 1–2, IMXA 272, Thessaloniki 1999.

Αρχαία Μακεδονία. Ancient Macedonia [Katalog einer Ausstellung in Melbourne, Brisbane und Sydney 1989], Athen 1988.

Αφιέρωμα στη μνήμη Στυλιανού Πελεκανίδη, Μακεδονικά. Παράρτημα 5, Thessaloniki 1983.

Αφιέρωμα στον N. G. L. Hammond, Παράρτημα Μακεδονικών 7, Thessaloniki 1997.

Λουκρητία Γουναροπούλου/M. B. Χατζόπουλος: Επιγραφές Βερούιας, Επιγραφές Κάτω Μακεδονίας (μεταξύ του Βερμίου όρους και του Αξιού ποταμού), Bd. I, Athen 1998.

Διεθνές Συμπόσιο Βυζαντινή Μακεδονία, 324–1430 μ.Χ., Θεσσαλονίκη 29–31 Οκτωβρίου 1992, Μακεδονική Βιβλιοθήκη 82, Thessaloniki 1995.

Μαργαρίτης Δήμιτσας: Η Μακεδονία εν λίθοις φθεγγομένοις και μνημείοις σωζομένοις ήτοι πνευματική και αρχαιολογική παράστασις της Μακεδονίας εν συλλογή 1409 ελληνικών και 189 λατινικών επιγραφών και εν απεικονίσει των σπουδαιωτέρων μνημείων, Athen 1896 (Nachdr. in der Reihe Αρχαίο Ιστορικών Μελετών als Nr. 1 in zwei Bänden, Thessaloniki 1988).

Αντιγόνη Ζουρνατζή: s. Λουίζα Δ. Λουκοπούλου/Αντιγόνη Ζουρνατζή/Μαρία Γαβριέλλα Παρισάκη/Σελήνη Ψωμά.

Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός, Δράμα 24–25 Νοεμβρίου 1989, Drama 1992.

Η Καβάλα και η περιοχή της. Α' τοπικό συμπόσιο (18–20 Απριλίου 1977). Πρακτι-

- κά, IMXA 189, Thessaloniki 1980.
- Η Καβάλα και η περιοχή της*. Β' τοπικό συμπόσιο (26–29 Σεπτεμβρίου 1986). Πρακτικά, Τόμος Α', Kavala 1987.
- Η Καβάλα χθες και σήμερα*, Καθημερινή, Αφιέρωμα vom 27. Juni 1993.
- Κάτια Λοβέρδου-Τσιγαρίδα*: s. Ευθύμιος Τσιγαρίδας/Κάτια Λοβέρδου-Τσιγαρίδα. *Θεσσαλονίκη Φιλίππου Βασιλίσσαν*. Μελέτες για την Αρχαία Θεσσαλονίκη, Thessaloniki 1985.
- Β. Καλλιπολίτης/Δ. Λαζαρίδης*: Αρχαία επιγραφικά Θεσσαλονίκης, Thessaloniki 1946.
- Γιώργος Β. Καφταντζής*: Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της (από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα). Τόμος I: Μύθοι, επιγραφές, νομίσματα, Athen 1967. Τόμος II: Γεωλογία, γεωγραφία, ιστορική γεωγραφία. Προϊστορικοί και πρώτοι ιστορικοί χρόνοι. Μακεδονική και ρωμαϊκή περίοδος, Serres 1972.
- Δ. Λαζαρίδης*: siehe Β. Καλλιπολίτης/Δ. Λαζαρίδης.
- Λουΐζα Δ. Λουκοπούλου/Αντιγόνη Ζουρνατζή/Μαρία Γαβριέλλα Παρισάκη/Σελήνη Ψωμά*: Επιγραφές της Θράκης του Αιγαίου. Μεταξύ των ποταμών Νέστου και Έβρου (Νομοί Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου), Athen 2005.
- Μακεδόνες, οι Έλληνες του Βορρά*. Περιοδική Έκθεση 11.3.1994 – 19.6.1994, Forum-Landesmuseum, Hannover, Athen 1994.
- Μακεδονία – Θράκη*. Τα αρχαιολογικά ευρήματα αφηγούνται την ιστορία τους, Καθημερινή, Αφιέρωμα vom 23. Juli 1995.
- Μνήμη Μανόλη Ανδρόνικου*, Παράρτημα Μακεδονικών 6, Thessaloniki 1997.
- Μνήμη Δ. Λαζαρίδη*: Πόλις και χώρα στην αρχαία Μακεδονία και Θράκη. Πρακτικά Αρχαιολογικού Συνεδρίου, Καβάλα 9–11 Μαΐου 1986. Ελληνογαλλικές Έρευνες 1, Thessaloniki 1990.
- Γεώργιος Μπακαλάκης*: Οίνος Ισμαρικός. Μικρά μελετήματα του καθηγητή Γεωργίου Μπακαλάκη. Τιμητικός τόμος (des Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), 2 Bde., Thessaloniki 1990.
- Βούλα Ν. Μπαρδάνη/Γεώργιος Κ. Παπαδόπουλος με τη συμβολή Βασιλείου Χ. Πετράκου*: Συμπλήρωμα των επιθυμίων μνημείων της Αττικής, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας 241, Athen 2006.
- Γεώργιος Π. Οικονόμος [Hg.]*: Επιγραφικά της Μακεδονίας, Τεύχος Πρώτον, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Athen 1915.
- Γεώργιος Κ. Παπαδόπουλος*: siehe Βούλα Ν. Μπαρδάνη/Γεώργιος Κ. Παπαδόπουλος με τη συμβολή Βασιλείου Χ. Πετράκου.
- Μαρία Γαβριέλλα Παρισάκη*: siehe Λουΐζα Δ. Λουκοπούλου/Αντιγόνη Ζουρνατζή/Μαρία Γαβριέλλα Παρισάκη/Σελήνη Ψωμά.
- Βασίλειος Χ. Πετράκος*: Οι επιγραφές του Ωρωπού, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας 170, Athen 1997.
- Βασίλειος Χ. Πετράκος*: siehe Βούλα Ν. Μπαρδάνη/Γεώργιος Κ. Παπαδόπουλος με τη συμβολή Βασιλείου Χ. Πετράκου.
- Πρακτικά του Η' Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής και Λατινικής Επιγραφικής*, Αθήνα, 3–9 Οκτωβρίου 1982, Τόμος Α', Athen 1984; Τόμος Β', Athen 1987 [1992].
- Θ. Ριζάκης/Γ. Τουράτσογλου*: Επιγραφές Άνω Μακεδονίας (Ελίμεια, Εορδαία, Νότια Λυγκηστία, Ορεστίς). Τόμος Α': Κατάλογος επιγραφών, Athen 1985.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης*: Έρευνες στην ιστορία, την τοπογραφία και τις λατρείες των Ρωμαϊκών επαρχιών Μακεδονίας και Θράκης, Thessaloniki 1984.

Ευθύμιος Τσιγαρίδας/Κάτια Λοβέρδου-Τσιγαρίδα: Κατάλογος χριστιανικών επιγραφών στα μουσεία της Θεσσαλονίκης, Μακεδονική Βιβλιοθήκη 52, Thessaloniki 1979.

Μ.Β. Χατζόπουλος: siehe Λουκρητία Γουναροπούλου/Μ.Β. Χατζόπουλος. *Χριστιανική Θεσσαλονίκη*. Από του Αποστόλου Παύλου μέχρι και της Κωνσταντινείου εποχής, Β΄ επιστημονικό συμπόσιο, Thessaloniki 1990.

Ευάγγελος Χρυσός [Hg.]: Νικόπολις Α΄. Πρακτικά του πρώτου Διεθνούς Συμποσίου για τη Νικόπολη (23–29 Σεπτεμβρίου 1984), Preveza 1987.

Σελήνη Ψωμά: siehe Λουίζα Δ. Λουκοπούλου/Αντιγόνη Ζουρνατζή/Μαρία Γαβριέλλα Παρισάκη/Σελήνη Ψωμά.

III Antike Autoren

Hesiod

Hugh G. Evelyn-White [Hg.]: Hesiod, The Homeric Hymns, and Homeric, with an English Translation, LCL 57, Cambridge/London 1914 (Nachdr. 1977).

Aisopos

Μ. Παπαθωμόπουλος [Hg.]: Ο βίος του Αισώπου: Η παραλλαγή G. Κριτική έκδοση με εισαγωγή και μετάφραση, Joannina 1990, 2. Aufl. 1991.

Aischylos

Gilbertus Murray [Hg.]: Aeschyli septem quae supersunt tragoediae (SCBO), Oxford² 1955.

Hans Joachim Mette [Hg.]: Die Fragmente der Tragödien des Aischylos, Berlin 1959.

Oskar Werner [Hg.]: Aischylos. Tragödien und Fragmente. Übersetzt und mit Erläuterungen sowie einem Essay »Zum Verständnis der Werke« herausgegeben, Rowohlt's Klassiker der Literatur und der Wissenschaft. Griechische Literatur 7, o. O. 1966.

Pindar

Bruno Snell/Hervicus Maehler [Hg.]: Pindari carmina cum fragmentis. Pars I: Epinicia (BiTeu), Leipzig 1984.

Herodot

Ph.E. Legrand [Hg.]: Hérodote: Histoires [neun Bände], Paris 1932–1954 (Nachdr. 1963–1970).

Herodot: Historien. Deutsche Gesamtausgabe, übersetzt von A. Horneffer, neu herausgegeben und erläutert von H. W. Haussig mit einer Einleitung von W.F. Otto, Stuttgart⁴ 1971.

Euripides

Wilhelm Dindorf: Scholia graeca in Euripidis tragoedias ex codicibus aucta et emendata, Band I, Oxford 1863.

Thukydides

- H. S. Jones/J. E. Powell [Hg.]*: Thucydidis historiae [2 Bände] (SCBO), Oxford 1942 (Nachdr. 1970 und 1967).
- Georg Peter Landmann [Hg.]*: Thukydides: Geschichte des Peloponnesischen Krieges, München ²1977.
- J. S. Rusten [Hg.]*: Thucydides: The Peloponnesian War, Book II (Cambridge Greek and Latin Classics [o.Nr.]), Cambridge 1989.
- P. J. Rhodes [Hg.]*: Thucydides: History II, edited with translation and commentary, Warminster 1988.

Aristoteles

- Hans Oppermann [Hg.]*: Aristotelis ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ (BiTeu), Leipzig 1928 (Nachdr. Stuttgart 1961).

Cicero

- Karl Bayer*: siehe Wolfgang Gerlach/Karl Bayer.
- Albert Curtis Clark [Hg.]*: M. Tulli Ciceronis orationes [vol. I]: Pro Sex. Roscio. De imperio Cn. Pompei. Pro Cluentio. In Catilinam. Pro Murena. Pro Caelio (SCBO), Oxford 1905 (Nachdr. 1961).
- Wolfgang Gerlach/Karl Bayer [Hg.]*: M. Tulli Ciceronis de natura deorum libri III/M. Tullius Cicero: Vom Wesen der Götter (lat.-dt., Tusc), München 1978.
- Kazimierz F. Kumaniecki [Hg.]*: M. Tulli Ciceronis scripta quae manserunt omnia. Fasc. 3: De oratore (BiTeu), Leipzig 1969.
- Konrat Ziegler [Hg.]*: Cicero: Staatstheoretische Schriften [sc. Über den Staat, Über die Gesetze] (lat.-dt.), Darmstadt 1974.

Ovid

- Publius Ovidius Naso*: Metamorphosen. In deutsche Hexameter übertragen und mit dem Text herausgegeben von Erich Rösch, Tusc, Darmstadt ¹⁰1983.

Strabon

- A. Meineke [Hg.]*: Strabonis geographica, 3 Bände, Leipzig 1877 (Nachdr. Graz 1969).
- Θανάσης Γεωργιάδης [Hg.]*: Η αρχαία Μακεδονία κατά τον Στράβωνα, Thessaloniki 1993.

Livius

- Josef Feix/Hans Jürgen Hillen [Hg.]*: T. Livius: Römische Geschichte I–III (lat.-dt.), München und Zürich bzw. Darmstadt 1987.

Philon

- Leopoldus Cohn/Paulus Wendland [Hg.]*: Philonis Alexandrini opera quae supersunt, Berlin I 1896, II 1897, III 1898, IV 1902, V 1906, VI 1915.

Plinius der Ältere

Roderich König/Gerhard Winkler [Hg.]: C. Plinii Secundi naturalis historiae libri XXXVII (lat.-dt., Tusc), München 1973ff.

Neues Testament und Apokryphen

Kurt Aland [Hg.]: Synopsis quattuor evangeliorum locis parallelis evangeliorum apocryphorum et patrum adhibitis, Stuttgart ⁹1976.

Adolf Hilgenfeld [Hg.]: Acta Apostolorum graece et latine secundum antiquissimos testes, Berlin 1899.

Eberhard Nestle/Kurt Aland [Hg.]: Novum Testamentum Graece, Stuttgart ²⁷1993.

[*Vulgata*] Biblia sacra iuxta vulgatam versionem . . . recensuit et brevi apparatu instruxit Robertus Weber OSB. Tomus I: Genesis–Psalmi, Tomus II: Proverbia–Apocalypsis. Appendix, Stuttgart 1969.

Edgar Hennecke/Wilhelm Schneemelcher [Hg.]: Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung, I. Band: Evangelien, Tübingen ⁵1987.

Erwin Preuschen [Hg.]: Antilegomena. Die Reste der außerkanonischen Evangelien und urchristlichen Überlieferungen, Gießen ²1905.

Plinius der Jüngere

Helmut Kasten [Hg.]: C. Plini Caecili Secundi epistularum libri decem/Gaius Plinius Caecilius Secundus: Briefe (lat.-dt., Tusc), Darmstadt ⁵1984.

Epiktet

Henricus Schenkl [Hg.]: Epicteti dissertationes ab Arriani digestae (BiTeu), Stuttgart ²1916 (Nachdr. 1965).

Sueton

Maximilian Ihm [Hg.]: C. Suetoni Tranquilli opera. Vol. I: De vita Caesarum libri VIII (BiTeu), Leipzig 1908 (Nachdr. Stuttgart 1978).

Apostolische Väter

[*F.X. Funkl*]/*Karl Bihlmeyer [Hg.]*: Die Apostolischen Väter. Neubearbeitung der Funk-schen Ausgabe von Karl Bihlmeyer. Zweite Auflage mit einem Nachtrag von Wilhelm Schneemelcher. Erster Teil: Didache, Barnabas, Klemens I und II, Ignatius, Polykarp, Papias, Quadratus, Diognetbrief, SQS 2. Reihe, 1,1, Tübingen 1956.

Joseph A. Fischer [Hg.]: Die Apostolischen Väter. Griechisch und deutsch. Eingeleitet, herausgegeben, übertragen und erläutert, München 1956.

Patres Apostolici, editionem Funkianam novis curis in lucem emisit Franciscus Diekamp, Vol. II, Tübingen 1913.

Apuleius

Rudolf Helm [Hg.]: Apuleius: Metamorphosen oder Der goldene Esel (lat.-dt.), SQA 1, Berlin ⁷1978.

Kelsos

Robert Bader [Hg.]: Der ΑΛΗΘΗΣ ΛΟΓΟΣ des Kelsos, TBAW 33, Stuttgart/Berlin 1940.

Theodor Keim: Celsus' wahres Wort. Älteste Streitschrift antiker Weltanschauung gegen das Christenthum vom Jahr 178 n. Chr. Wiederhergestellt, aus dem Griechischen übersetzt, untersucht und erläutert, mit Lucian und Minucius Felix verglichen, Zürich 1873 (Nachdr. unter dem Titel: Celsus: Gegen die Christen, Debatte 8, München 1984).

Appian

Ludwig Mendelssohn/Paul Viereck [Hg.]: Appiani Historia Romana, editio altera correctior, BiTeu, Band II, Leipzig 1905 (Nachdr. 1986).

Artemidoros

R. A. Pack [Hg.]: Artemidori Daldiani onirocriticon libri V, BiTeu, Leipzig 1963.

Achilleus Tatios

Αχιλλέως Αλεξανδρέως Τατίου Λευκίππη και Κλειτοφών, Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια: Γιώργης Γιατρομανωλάκης, Athen 1990.

Herodianos

A. Lentz [Hg.]: De prosodia catholica, Grammatici Graeci, Bd. III 1, Leipzig 1867 (Nachdr. Hildesheim 1965).

Tertullian

Quinti Septimi Florentis Tertulliani opera, Pars I–II, CChr.SL I–II, Turnholt 1953–1954.

Heinrich Kellner/Gerhard Esser [Hg.]: Tertullians ausgewählte Schriften ins Deutsche übersetzt. Bd. 2: Tertullians apologetische, dogmatische und montanistische Schriften, BKV 24, Kempten/München 1915.

Cassius Dio

Ursulus Philippus Boissevain [Hg.]: Cassii Dionis Cocceiani historiarum Romanarum quae supersunt, Vier Bände, Berlin 1895, 1898, 1901 und 1926 (Nachdr. 1955).

Aelian

E. Hercher [Hg.]: Claudii Aeliani de natura animalium libri XVII, varia historia, epistulae, fragmenta, vol. 2, Leipzig 1866 (Nachdr. Graz 1971).

Euseb

Kirsopp Lake/J. E. L. Oulton/H. J. Lawlor [Hg.]: Eusebius: The Ecclesiastical History, Bd. I–II (griech.-engl.), LCL 153.265, Cambridge/London 1926/1932 (Nachdr. 1975/1973).

Himerios

A. Colonna [Hg.]: Himerii declamationes et orationes cum deperditarum fragmentis, Rom 1951.

Epiphanius

Heinrich Gelzer [Hg.]: Texte der Notitiae Episcopatum, ABAW.PP 21,3, München 1901.

Johannes Chrysostomos

Johannes Chrysostomos: De coemeterio et de cruce, PG 49, Paris 1862, S. 393–398.

Egeria

Pierre Maraval [Hg.]: Égérie: Journal de voyage (Itinéraire). Introduction, texte critique, traduction, notes, index et cartes, SC 296, Paris 1982.

Stephanos von Byzanz

August Meineke [Hg.]: Stephan von Byzanz: Ethnika. Stephani Byzantii ethnicorum quae supersunt ex recensione Augusti Meinekii, Berlin 1849 (Nachdr. Graz 1958).

IV Sekundärliteratur

Valerie Abrahamsen: Bishop Porphyrios and the City of Philippi in the Early Fourth Century, VigChr 43 (1989), S. 80–85.

Valerie Abrahamsen: Christianity and the Rock Reliefs at Philippi, BA 51 (1988), S. 46–56.

Valerie Abrahamsen: Women at Philippi: The Pagan and the Christian Evidence, Journal of Feminist Studies in Religion 3 (1987), S. 17–30.

Valerie Ann Abrahamsen: The Rock Reliefs and the Cult of Diana at Philippi, Diss. Harvard Divinity School, Cambridge (Mass.) 1986.

John Paul Adams: Polybius, Pliny, and the Via Egnatia, in: Philip II, Alexander the Great and the Macedonian Heritage, Washington 1982, S. 269–302.

John Paul Adams: Topeiros Thraciae, the Via Egnatia and the Boundaries of Macedonia, in: Αρχαία Μακεδονία IV – Ancient Macedonia IV (siehe dort), S. 17–42.

John Paul Adams: Trajan and Macedonian Highways, in: Αρχαία Μακεδονία V 1 – Ancient Macedonia V 1 (siehe dort), S. 29–39.

Barbara Aland: Art. Marcion/Marcioniten, TRE 22 (1992), S. 89–101.

Kurt Aland: Die Christen und der Staat nach Phil. 3,20, in: Paganisme, Judaïsme, Christianisme. Influences et affrontements dans le monde antique (FS Marcel Simon), Paris 1978, S. 247–259.

John A. Alexander: Cassandreia during the Macedonian Period: An Epigraphical Commentary, in: Αρχαία Μακεδονία [I] – Ancient Macedonia [I], Thessaloniki 1970, S. 127–146.

Pierre Amandry: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1948, BCH 73 (1949), S. 516–536.

St. Andréev: Un nouveau diplôme de l'empereur Vespasien, Bulletin de l'institut archéologique bulgare 6 (1930/31), S. 142–152.

Manolis Andronicos: The »Macedonian Tombs«, in: Macedonia. From Philip II to the Roman Conquest, Princeton 1994, S. 144–190.

- Hans von Aulock*: Münzen und Städte Lykaoniens, IM Beiheft 16, Tübingen 1976.
- Pierre Aupert*: Philippes. I. Édifice avec bain, BCH 104 (1980), S. 699–712.
- Pierre Aupert/Paola Bottini*: Philippes. I. L'édifice avec bain dans la zone AT.BE 55.63, BCH 103 (1979), S. 619–627.
- Charles Avezou/Charles Picard*: Inscriptions de Macédoine et de Thrace, BCH 37 (1913), S. 84–154.
- Charles Avezou*: siehe Charles Picard/Charles Avezou.
- E. Badian*: Alexander and Philippi, ZPE 95 (1993), S. 131–139.
- E. Badian*: A Reply to Professor Hammond's Article, ZPE 100 (1994), S. 388–390.⁹
- E. Badian*: History from »Square Brackets«, ZPE 79 (1989), S. 59–70.
- E. Badian*: The deification of Alexander the Great, in: Ancient Macedonian Studies in Honor of Charles F. Edson (siehe dort), S. 27–71.
- Werner Baege*: De Macedonum sacris, Dissertationes Philologicae Halenses XXII 1, Halle 1913.
- Georgios Bakalakis*: Thrakische Eigennamen aus den nordägäischen Küsten, in: Thracia II (siehe dort), S. 261–279.
- Ch. Bakirtzis*: A propos de la destruction de la Basilique paléochrétienne de Kipia (Pangée), »Appendice« in: Jean Karayannopoulos: Les Slaves en Macédoine. La prétendue interruption des communications entre Constantinople et Thessalonique du 7ème au 9ème siècle, Comité National Grec des Études du Sud-Est Européen, Centre d'Études du Sud-Est Européen, Athen 1989.
- Luisa Banti*: Iscrizioni di Filippi copiate da Ciriaco Anconitano nel codice Vaticano latino 10672, Annuario della R. Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente, NS I–II (1939–1940), S. 213–220.
- 19. Februar 2009** *Jens Bartels*: Lateinische Grabinschriften aus Philippi: Corrigenda, ZPE 157 (2006), S. 199–212.
- Karl Barth*: Erklärung des Philippbriefes, München 1928.
- Johannes Bapt. Bauer*: Die Polykarpbriefe, KAV 5, Göttingen 1995.
- Walter Bauer*: Die Briefe des Ignatius von Antiochia und der Polykarpbrief, HNT ErgBd. II, Tübingen 1920.
- Walter Bauer*: Rechtgläubigkeit und Ketzerei im ältesten Christentum, BHTh 10, Tübingen 1934 (²1964).
- Ilse Becher*: Augustus und der Kult der ägyptischen Götter, Klio 67 (1985), S. 61–64.
- Jürgen Becker*: Paulus. Der Apostel der Völker, Tübingen 1989.
- Okko Behrends*: Die Rechtsregelungen der Militärdiplome und das die Soldaten des Prinzipats betreffende Eheverbot, in: Heer und Integrationspolitik (s. dort), S. 116–166.
- Klaus Belkel/Marcell Restle*: Galatien und Lykaonien, Tabula Imperii Byzantini 4, DÖAW. PH 172, Wien 1984.
- Alfred R. Bellinger*: Philippi in Macedonia, American Numismatic Society Museum Notes 11 (1964), S. 29–52.
- H. W. Benario*: Iuno coniugalis¹⁰ Sabina, Liverpool Classical Monthly 5 (1980), S. 37–

⁹ Am Schluß des Artikels findet sich eine „Notiz der Redaktion: Damit schliessen wir die Debatte“ (a.a.O., S. 390). Schön, daß heutzutage Debatten durch Redaktionen geschlossen werden ...

¹⁰ Auf der Titelseite des Aufsatzes steht irrtümlich *coniugali*.

- 39.
- Hermann Bengtson*: Die Verträge der griechisch-römischen Welt von 700 bis 338 v. Chr., Die Staatsverträge des Altertums II, München und Berlin 1962.
- Hermann Bengtson*: Randbemerkungen zu den koischen Asylurkunden, *Historia* 3 (1954/55), S. 456–463.
- Y. Béquignon*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques dans l’Orient hellénique (1931), *BCH* 55 (1931), S. 450–522.
- Victor Bérard*: La Macédoine, Paris 1897.
- V. Beševliev*: Epigrafski prinosi [= Epigraphische Beiträge], Sofia 1952.
- V. Beševliev/G. Mihailov*: Starini iz Belomorieto. I. Antični nadpisi i trakijski konici, *Belomorski Pregled* 1 (1942), S. 318–347.
- Joszef Beszédés/Martin Mosser*: Die Grabsteine der Legio XV Apollinaris in Carnuntum, *Carnuntum Jahrbuch* 2002 [2003], S. 9–98.
- Artur Betz*: Die römischen Militärschriften in Österreich, *JÖAI* 29 (1935), Beiblatt, Sp. 287–332.
- Artur Betz*: Inschriften aus Carnuntum, *JÖAI* 37 (1948), Beiblatt, Sp. 239–262.
- Otto Betz/Rainer Riesner*: Jesus, Qumran und der Vatikan. Klarstellungen, Gießen/Basel und Freiburg/Basel/Wien 1993.
- Jean Bingen*: Epigraphica (Thrace, Rhodes), *ZPE* 46 (1982), S. 183–184.
- David Blackman*: Archaeology in Greece 1996–97, *AR* 43 (1996–1997), S. 1–125.
- David Blackman*: Archaeology in Greece 1997–98, *AR* 44 (1997–1998), S. 1–128.
- David Blackman*: Archaeology in Greece 1998–99, *AR* 45 (1998–1999), S. 1–124.
- Marie-Hélène Blanchaud*: Les cultes orientaux en Macédoine grecque dans l’antiquité, in: *Αρχαία Μακεδονία IV – Ancient Macedonia IV* (siehe dort), S. 83–86.
- Albrecht v. Blumenthal*: Art. Pomerium, *PRE XXI* 2 (1952), Sp. 1867–1876.
- Markus Bockmuehl*: A Commentator’s Approach to the „Effective History“ of Philip-pians, *JSNT* 60 (1995), S. 57–88.
- Martin Bommas*: Apostel Paulus und die ägyptischen Heiligtümer Makedoniens, in: **17. Mai 2009** *Ägyptische Mysterien?*, hg.v. Jan Assmann und Martin Bommas, München 2002, S. 127–141.
- Martin Bommas*: Heiligtum und Mysterium. Griechenland und seine ägyptischen Gott- **17. Mai 2009** heiten, Mainz 2005.¹¹
- Anne-Marie Bon/Antoine Bon*: Les timbres amphoriques de Thasos, *Études Thasiennes* IV, Paris 1957.
- Mario Bonaria*: Art. T. Uttidius Venerianus, *PRE Suppl.* X (1965), Sp. 1152, Z. 11–18.
- Mario Bonaria*: *Mimorum Romanorum fragmenta. Fasciculus posterior: Fasti mimici et pantomimici*, Università di Genova. Facoltà di Lettere, Pubblicazioni dell’Istituto di Filologia Classica 5,2, Genua 1956.
- Peder Borgen*: Philo, Luke and Geography, in: *ders.: Philo, John and Paul. New Perspectives on Judaism and Early Christianity*, *BJSt* 131, Atlanta 1987, S. 273–285.
- Lukas Bormann*: Philippi. Stadt und Christengemeinde zur Zeit des Paulus, *NTS* 78,

¹¹ Was Philippi angeht, ist dieses Buch irreführend: Auf Seite 101 wird als Abb. 123 ein Bild geboten, das mit dem Heiligtum der Isis auf der Akropolis nicht das geringste zu tun hat. Wie Vf. diese Örtlichkeit mit dem auf Seite 102 als Abb. 124 aus Collart gedruckten Plan des Heiligtums der Isis in Einklang bringen will, bleibt sein Geheimnis . . .

- Leiden/New York/Köln 1995.
- Günter Bornkamm*: Der Philipperbrief als paulinische Briefsammlung, in: Neotestamentica et Patristica (FS Oscar Cullmann), Leiden 1962, S. 192–202; wieder abgedruckt in: *ders.*: Geschichte und Glaube II. Gesammelte Aufsätze IV, BEvTh 53, München 1971, S. 195–205 (danach hier zitiert).
- Eugene N. Borza*: In the Shadow of Olympus. The Emergence of Macedon, Princeton 1990 (Paperback-Ausgabe 1992).
- Eugene N. Borza*: Some Observations on Malaria and the Ecology of Central Macedonia in Antiquity, *American Journal of Ancient History* 4 (1979), S. 102–124.
- Eugene N. Borza*: Some Toponym Problems in Eastern Macedonia, *The Ancient History Bulletin* 3 (1989), S. 60–67.
- Eugene N. Borza*: Timber and Politics in the Ancient World: Macedon and the Greeks, *PAPS* 131 (1987), S. 32–52.
- Helga Botermann*: Der Heidenapostel und sein Historiker. Zur historischen Kritik der Apostelgeschichte, *ThBeitr* 24 (1993), S. 62–84.
- Paul Christoph Böttger*: Die eschatologische Existenz der Christen. Erwägungen zu Philipper 3 20, *ZNW* 60 (1969), S. 244–263.
- Paola Bottini*: siehe Pierre Aupert/Paola Bottini.
- François Bovon*: Das Evangelium nach Lukas, 1. Teilband. Lk 1,1–9,50, *EKK* III 1, Zürich/Neukirchen-Vluyn 1989.
- W.P. Bowers*: Paul's Route through Mysia. A Note on Acts XVI. 8, *JThS* 30 (1979), S. 507–511.
- Michael Boyd & Samuel Provost*: Application de la prospection géophysique à la topographie urbaine. 1, Philippines, les quartiers sud-ouest, *BCH* 125 (2001), S. 453–521.
- 13. Februar 2009** *[Père Braconnier:]* Relation d'une mission qu'un père de la compagnie [de Jésus, le Père Braconnier] a faite à la Cavalle et dans l'isle de Thasse, avec la description du voyage, l'an 1707, in: *Missions archéologiques françaises en Orient aux XVIIe et XVIIIe siècles*. Documents publiés par Henri Omont, Band II, Paris 1902, S. 1028–1037.
- Gunmar Brands*: Der Bogen von Aquinum, mit einem Anhang von Hayo Heinrich, *AA* 1991, S. 561–609.
- Bruce Karl Braswell*: A Commentary on the Fourth Pythian Ode of Pindar, *TK* 14, Berlin/New York 1988.
- Iris von Bredow*: Die thrakischen Namen bei Homer, in: Third International Scientific Symposium »Terra Antiqua Balcanica«. *Acta Centri Historiae »Terra Antiqua Balcanica«* I, Sofia 1986, S. 133–186.
- 10. Mai 2009** *Cédric Brélaz*: La sécurité publique en Asie Mineure sous le Principat (Ier–IIIème s. ap. J.-C.). Institutions municipales et institutions impériales dans l'Orient romain, *SBA* 32, Basel 2005.
- Cédric Brélaz/Regula Frei-Stolba/Athanasios D. Rizakis/Angelos G. Zannis*: De nouveaux notables dans la colonie de Philippes, *BCH* 130 (2006) [2009], S. 519–547.
- Christoph vom Brocke*: Thessaloniki – Stadt des Kassander und Gemeinde des Paulus. Eine frühe christliche Gemeinde in ihrer heidnischen Umwelt, *WUNT* 2/125, Tübingen 2000.
- Erika Brödner*: Die römischen Thermen und das antike Badewesen. Eine kulturhistorische Betrachtung, Darmstadt 1983.
- Adrien Bruhl*: Liber Pater. Origine et expansion du culte dionysiaque à Rome et dans le

- monde romain, BEFAR 175, Paris 1953.
- P.A. Brunt*: Italian Manpower. 245 B.C. – A.D. 14, Oxford 1971.
- Walter Burkert*: Ancient Mystery Cults, Carl Newell Jackson Lectures, Cambridge/Mass. und London 1987.
- Ernest DeWitt Burton*: The Politarchs, AJT 2 (1898), S. 598–632.
- Henry J. Cadbury*: siehe Kirsopp Lake/Henry J. Cadbury.
- R.[ené] Cagnat*: Un nouveau diplôme militaire de Bulgarie, JS 1932, S. 273–276.
- Brian Campbell*: Rez.: Heer und Integrationspolitik (s. dort), JRS 79 (1989), S. 227f.
- Hans von Campenhausen*: Bearbeitungen und Interpolationen des Polykarpmartyriums, SHAW.PH 1957, S. 5–48; jetzt in: *ders.*: Aus der Frühzeit des Christentums. Studien zur Kirchengeschichte des ersten und zweiten Jahrhunderts, Tübingen 1963, S. 253–301 (danach hier zitiert).
- Hans von Campenhausen*: Kirchliches Amt und geistliche Vollmacht in den ersten drei Jahrhunderten, BHTh 14, Tübingen ²1963.
- Hans von Campenhausen*: Polykarp von Smyrna und die Pastoralbriefe, SHAW.PH 1951, S. 5–51; jetzt in: *ders.*: Aus der Frühzeit des Christentums. Studien zur Kirchengeschichte des ersten und zweiten Jahrhunderts, Tübingen 1963, S. 197–252 (danach hier zitiert).
- Luciano Canfora*: Tucidide in Tracia, non in esilio, in: Dritter Internationaler Thrakologischer Kongreß (siehe dort), Bd. II (1984), S. 123–126.
- Jérôme Carcopino*: Note sur une épitaphe thrace rédigée en latin et gravée en lettres grecques, in: In memoria lui Vasile Pârvan, Bukarest 1934, S. 77–95.
- John L. Caskey*: New Inscriptions from Troy, AJA 39 (1935), S. 588–592.
- S. Casson*: siehe E. A. Gardner/S. Casson.
- Stanley Casson*: Macedonia, Thrace, and Illyria. Their relations to Greece from the earliest times down to the time of PHILIP son of AMYNTAS, Oxford 1926 (Nachdr. Groningen 1968).
- H. W. Catling*: Archaeology in Greece 1987–88, AR 34 (1987–1988), S. 3–85.
- H. W. Catling*: Archaeology in Greece 1988–89, AR 35 (1988–1989), S. 3–116.
- Adolf de Ceuleneer*: Tabernae Aprianae, Revue de l'instruction publique en Belgique 42 (1899), S. 102–104.
- François Chamoux*: Gaius Caesar, BCH 74 (1950), S. 250–264.
- Fernand Chapouthier*: Némésis et Niké, BCH 48 (1924), S. 287–303.
- Fernand Chapouthier*: Un troisième bas-relief du théâtre de Philippes, BCH 49 (1925), S. 239–244.
- J. Charbonneaux*: Théâtre de Philippes, CRAI 1923, S. 274–276.
- André Chastagnol*: »Latus clavus« et »adlectio«. L'accès des hommes nouveaux au sénat romain sous le Haut-Empire, RHDF 53 (1975), S. 375–394.
- G. L. Cheesman*: The Auxilia of the Roman Imperial Army, Oxford 1914 (Nachdr. in der Reihe Studia Historica, Band 59, Rom 1968).
- M. Christol & Th. Drew-Bear*: Les Sergii Paulli et Antioche, in: Actes du Ier Congrès International sur Antioche de Pisidie, Textes réunis par Thomas Drew-Bear, Mehmet Taşlalan et Christine M. Thomas, Collection Archéologie et Histoire de l'Antiquité 5, Lyon/Paris 2002, S. 177–191.
- Chronique des fouilles et découvertes archéologiques dans l'Orient hellénique* (Novembre 1919–Novembre 1920), BCH 44 (1920), S. 367–415.
- Chronique des fouilles et découvertes archéologiques dans l'Orient hellénique* (Novembre

- 1920–Novembre 1921), BCH 45 (1921), S. 487–568.
- Chronique des fouilles et découvertes archéologiques dans l'Orient hellénique* (Novembre 1922–Novembre 1923), BCH 47 (1923), S. 498–544.
- Chronique des fouilles et découvertes archéologiques dans l'Orient hellénique* (Novembre 1923–Novembre 1924), BCH 48 (1924), S. 446–515.
- Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1956*, BCH 81 (1957), S. 496–636.
- Manfred Claus*: Allgemeine Fragestellungen zu den Militärdiplomen [d.i. Rez. des Buches Heer und Integrationspolitik, siehe dort], *Journal of Roman Archeology* 1 (1988), S. 181–189.
- Manfred Claus*: Art. Heerwesen (Heeresreligion), RAC XIII (1986), Sp. 1073–1113.
- K.M. Coleman*: Fatal Charades: Roman Executions Staged as Mythological Enactments, *JRS* 80 (1990), S. 44–73.
- Jean-François Collange*: L'épître de saint Paul aux Philippiens, CNT(N) Xa, Neuchâtel 1973.
- Paul Collart*: Brutus et Cassius en Thrace, BCH 55 (1931), S. 423–429.
- Paul Collart*: Inscription de Sélian-Mésoréma, BCH 54 (1930), S. 376–391.
- Paul Collart*: Inscriptions de Philippes, BCH 56 (1932), S. 192–231.
- Paul Collart*: Inscriptions de Philippes, BCH 57 (1933), S. 313–379.
- Paul Collart*: Inscriptions de Philippes, BCH 62 (1938), S. 409–432.
- Paul Collart*: La légende d'Alexandre à Philippes, in: Μέγας Αλέξανδρος. 2300 χρόνια από τον θάνατό του. Αφιέρωμα Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Thessaloniki 1980, S. 21–25.
- Paul Collart*: La vigne de la déesse Almompienne au Pangée, BZGAK 42 (1943) [FS Felix Stähelin], S. 9–21.
- Paul Collart*: Le sanctuaire des dieux égyptiens à Philippes, BCH 53 (1929), S. 70–100.
- Paul Collart*: Le théâtre de Philippes, BCH 52 (1928), S. 74–124.
- Paul Collart*: Les milliaires de la Via Egnatia, BCH 100 (1976), S. 177–200.
- Paul Collart*: Monuments thraces de la région de Philippes, in: Serta Kazaroviana (siehe dort), S. 7–16.
- Paul Collart*: Note sur les mouvements de troupes qui ont précédé la bataille de Philippes, BCH 53 (1929), S. 351–364.
- Paul Collart*: ΠΑΡΑΚΑΥΨΟΥΣΙΝ ΜΟΙ ΡΟΔΟΙΣ, BCH 55 (1931), S. 58–69.
- Paul Collart*: Philippes, DACL 14 (1939), S. 712–741.
- Paul Collart*: Philippes, ville de Macédoine, depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque romaine [zwei Bände], Paris 1937.
- Paul Collart*: Une réfection de la »Via Egnatia« sous Trajan, BCH 59 (1935), S. 395–415.
- Paul Collart/P. Devambez*: Voyage dans la région du Strymon, BCH 55 (1931), S. 171–206.
- Hans Conzelmann*: Die Apostelgeschichte, HNT 7, Tübingen ²1972.
- J.M.R. Cormack*: Progress Report on the Greek Inscriptions of the Trite Meris for IG X, in: Αρχαία Μακεδονία [I] – Ancient Macedonia [I] (siehe dort), S. 193–202.
- J.M.R. Cormack*: Zeus Hypsistos at Pydna, in: Mélanges helléniques offerts à Georges Daux, Paris 1974, S. 51–55.
- Jacques Coupry*: Sondage à l'ouest du forum de Philippes, BCH 62 (1938), S. 42–50.
- Jacques Coupry*: Un joueur de marelle au marché de Philippes, BCH 70 (1946), S. 102–

- 105.
- Jacques Coupry/Michel Feyel*: Inscriptions de Philippes, BCH 60 (1936), S. 37–58.
- P. Courbin*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1953, BCH 78 (1954), S. 95–157.
- E.M. Cousinéry*: Voyage dans la Macédoine [zwei Bände], Paris 1831.
- Franz Cumont*: Die Mysterien des Mithra. Ein Beitrag zur Religionsgeschichte der römischen Kaiserzeit, Leipzig 1903.
- Franz Cumont*: Notices épigraphiques. V. Inscriptions de Macédoine, Revue de l'instruction publique en Belgique 41 (1898), S. 328–340.
- Otto Cuntz*: Legionare des Antonius und Augustus aus dem Orient, JÖAI 25 (1929), S. 70–81.
- Cyriacus von Ancona*: siehe Kyriakos von Ancona.
- Edward Dąbrowski*: Legio X Fretensis. A Prosopographical Study of its Officers (I–III c. A.D.), Historia Einzelschriften 66, Stuttgart 1993.
- Dan Dana*: Les noms de facture thrace dans LPGN IV: Les noms fantômes et d'autres corrections, ZPE 157 (2006), S. 127–142.
- Dan Dana*: Onomastique est-balkanique en Dacie romaine (noms thraces et daces), in: **19. Februar 2009** Orbis antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis, hg.v. Ligia Ruscu, Carmen Ciogradi, Radu Ardevan, Cristian Roman und Cristian Găzdac, Bibliotheca Musei Napocensis 21, Cluj-Napoca 2004, S. 430–448.
- Christo M. Danov*: Altthrakien, Berlin/New York 1976.
- Ernst Dassmann*: Archäologische Spuren frühchristlicher Paulusverehrung, RQ 84 (1989), S. 271–298.
- H. Daumet*: siehe Léon Heuzey/H. Daumet.
- Georges Daux*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1957, BCH 82 (1958), S. 644–830.
- Georges Daux*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1958, BCH 83 (1959), S. 567–793.
- Georges Daux*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1961, BCH 86 (1962), S. 629–975.
- Georges Daux*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1963, BCH 88 (1964), S. 681–916.
- Georges Daux*: Chronologie delphique, Fouilles de Delphes III: Épigraphie, Fascicule hors série, Paris 1943.
- Georges Daux*: La grande liste delphique des théarodoques, AJP 101 (1980), S. 318–323.
- Georges Daux*: Listes delphiques de théarodoques, REG 62 (1949), S. 1–30.
- Georges Daux*: Notes de lecture, BCH 99 (1975), S. 145–171.
- Georges Daux*: Notes de lecture, BCH 101 (1977), S. 329–351.
- Georges Daux*: Quelques noms, quelques textes, in: Thasiaca, BCH Suppl. 5, Athen/Paris 1979, S. 351–373.
- O. Davies*: Ancient Mines in Southern Macedonia, The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland 62 (1932), S. 145–162.
- Paul E. Davies*: The Macedonian Scene of Paul's Journeys, BA 26 (1963), S. 91–106.
- Michel Debidour*: Réflexions sur les timbres amphoriques thasiens, in: Thasiaca, BCH Suppl. 5, Athen/Paris 1979, S. 269–314.
- Boudewijn Dehandschutter*: Polycarp's Epistle to the Philippians: An Early Example of

- »Reception«, in: *The New Testament in Early Christianity*, BETHL 86, Leuven 1989, S. 275–291.
- Jürgen Deininger*: Die Provinziallandtage der römischen Kaiserzeit von Augustus bis zum Ende des dritten Jahrhunderts n. Chr., *Vestigia* 6, München und Berlin 1965.
- R. Demangel*: Note sur les fouilles françaises de Philippes, *BCH* 62 (1938), S. 1–3.
- Raymond Descat*: À propos d'un citoyen de Philippes à Théangela, *REA* 99 (1997), S. 411–413.
- Th.[éophile-Alphonse] Desdevises-du-Dezert*: Géographie ancienne de la Macédoine, Paris 1862.
- P. Devambez*: siehe Paul Collart/P. Devambez.
- Martin Dibelius*: Die Briefe des Apostels Paulus. An die Thessalonicher I II. An die Philipper, HNT III 2, Tübingen 1911.
- Martin Dibelius*: An die Thessalonicher I II. An die Philipper, HNT 11, Tübingen, 3. neubearbeitete Aufl. 1937.
- 12. Mai 2009** *Hans-Joachim Diesner*: Art. protectores (domestici), *PRE Suppl* XI (1968), Sp. 1113–1123.
- Nora M. Dimitrova*: Theoroi and Initiates in Samothrace. The Epigraphical Evidence, *Hesperia Supplement* 37, Athen 2008.
- Hans Ditten*: Herrschte 837 u. Z. Krieg oder Frieden zwischen Byzanz und Bulgarien?, *Études balkaniques* 20 (1984), S. 62–79.
- 19. Februar 2009** *Franz Joseph Dölger*: Zur Frage der religiösen Tätowierung im thrakischen Dionysoskult. »*Bromio signatae mystides*« in einer Grabinschrift des dritten Jahrhunderts n. Chr., *Antike und Christentum* 2 (1930), S. 107–116.
- Alfred von Domaszewski*: Die Rangordnung des römischen Heeres. Einführung, Berichtigungen und Nachträge von Brian Dobson, *BoJ.B* 14, Köln/Wien ³1981.
- Peter F. Dorcey*: The Cult of Silvanus. A Study in Roman Folk Religion, *CSCT* 20, Leiden/New York/Köln 1992.
- Peter F. Dorcey*: The Role of Women in the Cult of Silvanus, *Numen* 36 (1989), S. 143–155.
- Sterling Dow*: Three Athenian Decrees. Method in the Restoration of Preambles, *HSCP* 67 (1963), S. 55–75.
- Thomas Drew-Bear*: siehe M. Christol & Th. Drew-Bear.
- W. Drexler*: Art. Men, *ALGM* II 2 (1894–1897), Sp. 2687–2770.
- Han J. W. Drijvers*: Abgarsage, in: Wilhelm Schneemelcher [Hg.]: Neutestamentliche Apokryphen. I. Band: Evangelien, Tübingen ⁵1987, S. 389–395.
- Hervé Duchène*: Sur la stèle d'Aulus Caprilius Timotheos, sômatemporos, *BCH* 110 (1986), S. 513–530.
- H. Ducoux*: siehe Étienne Lapalus/H. Ducoux.
- H. Ducoux/Paul Lemerle*: L'acropole et l'enceinte haute de Philippes, *BCH* 62 (1938), S. 4–19.
- Pierre Ducrey*: Des dieux et des sanctuaires à Philippes de Macédoine, in: *Comptes et inventaires dans la cité grecque* (siehe dort), Genf 1988, S. 207–213.
- Pierre Ducrey*: Le recueil des inscriptions grecques et latines de Philippes de Macédoine: État des questions, *Πρακτικά του Η' Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής και Λατινικής Επιγραφικής*, Αθήνα, 3–9 Οκτωβρίου 1982, Τόμος Β', Athen 1987 [1992], S. 155–157.
- Pierre Ducrey*: Philippes. Reliefs rupestres, *BCH* 94 (1970), S. 809–811.

- Pierre Ducrey*: Quelques reliefs et dessins rupestres de Philippes de Macédoine, in: Mélanges d'histoire ancienne et d'archéologie offerts à Paul Collart, Cahiers d'archéologie romande 5, Lausanne 1976, S. 147–160.
- Pierre Ducrey*: The Rock Reliefs of Philippi, *Archeology* 30 (1977), S. 102–107.
- Pierre Ducrey*: Θεοί και ιερά στους Φιλίππους της Μακεδονίας, in: Μνήμη Δ. Λαζαρίδη (siehe dort), S. 551–557.
- Pierre Ducrey*: Vers un corpus des inscriptions grecques et latines de Philippes de Macédoine, in: Actes du VIIe congrès international d'épigraphie grecque et latine (siehe dort), S. 360.
- Pierre Ducrey*: siehe Paul Collart/Pierre Ducrey.
- Siegrid Düll*: Die Götterkulte Nordmakedoniens in römischer Zeit. Eine kultische und typologische Untersuchung anhand epigraphischer, numismatischer und archäologischer Denkmäler, Münchener Archäologische Studien 7, München 1977.
- Siegrid Düll*: Götter auf makedonischen Grabstelen, in: Μελετήματα στη μνήμη Βασιλείου Λαούρδα/Essays in Memory of Basil Laourdas, Thessaloniki 1975, S. 115–135.
- Albert Dumont*: Inscriptions et monuments figurés de la Thrace, Archives des missions scientifiques, 3e série, III, S. 117–200; jetzt in: *ders.*: Mélanges d'archéologie et d'épigraphie, réunis par Th. Homolle et précédés d'une notice sur Albert Dumont par L. Heuzey, Paris 1892, S. 307–581.
- Françoise Dunand*: Le culte d'Isis dans le bassin oriental de la méditerranée. Vol. I: Le culte d'Isis et les Ptolémées. Vol. II: Le culte d'Isis en Grèce. Vol. III: Le culte d'Isis en Asie mineure. Clergé et rituel des sanctuaires isiaques, EPRO 26, Leiden 1973.
- Christiane Dunant/Jean Pouilloux*: Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos. II. De 196 avant J.-C. jusqu'à la fin de l'Antiquité, Études Thasiennes 5, Paris 1957.
- Marcel Durry*: Les cohortes prétorienne, BEFAR 146, Paris 1938.
- Marcel Durry*: Sur une monnaie de Philippes, REA 42 (= Mélanges Georges Radet) 1940, S. 412–416.
- Slobodan Dušanić*: The Witnesses to the Early »Diplomata Militaria«, in: Sodalitas. Scritti A. Guarino, Neapel 1984, S. 271–286.
- F. Dvornik*: Deux inscriptions gréco-bulgares de Philippes, BCH 52 (1928), S. 125–147.
- Eva Ebel*: Die Attraktivität früher christlicher Gemeinden. Die Gemeinde von Korinth im Spiegel griechisch-römischer Vereine, WUNT 2/178, Tübingen 2004. **19. Februar 2009**
- Eva Ebel*: Lydia und Berenike. Zwei selbständige Frauen bei Lukas, Biblische Gestalten 20, Leipzig 2009. **9. April 2009**
- Werner Eck*: Die claudische Kolonie Apri in Thrakien, ZPE 16 (1975), S. 295–299.
- Werner Eck*: Sextus Lucilius [*sic*¹²] Bassus, der Eroberer von Herodium, in einer Bauinschrift von Abu Gosh, SCI 18 (1999), S. 109–120.
- Charles Edson*: A Note on the Macedonian *Merides*, CP 41 (1946), S. 107.
- Charles Edson*: Cults of Thessalonica, HThR 41 (1948), S. 153–204, wieder abgedruckt in: Θεσσαλονίκη Φιλίππου Βασίλισσαν (siehe dort), S. 886–939 (danach hier zitiert).
- Charles Edson*: Double Communities in Roman Macedonia, in: Μελετήματα στη μνή-

¹² Richtig muß es *Lucilius* heißen, so auch Eck *passim* im Text des Aufsatzes; es handelt sich um einen Fehler in der Überschrift.

- μη Βασιλείου Λαοῦρδα/Essays in Memory of Basil Laourdas, Thessaloniki 1975, S. 97–102.
- Charles Edson*: Notes on the Thracian *Phoros*, CP 42 (1947), S. 88–105.
- Charles Edson*: Strepsa (Thucydides 1. 64. 4), CP 50 (1955), S. 169–190.
- Charles Edson*: The Location of Cellae and the Route of the Via Egnatia in Western Macedonia, CP 46 (1951), S. 1–16.
- 31. März 2009** *Rudolf Egger*: Das Praetorium als Amtssitz und Quartier römischer Spitzenfunktionäre, ÖAW.PH 250,4, Wien 1966.
- 23. April 2009** *Hartmut Ehrhardt*: Samothrake. Heiligtümer in ihrer Landschaft und Geschichte als Zeugen antiken Geisteslebens, Stuttgart 1985.
- Norbert Ehrhardt*: Eine neue Grabinschrift aus Iconium, ZPE 81 (1990), S. 185–188.
- Ute E. Eisen*: Amtsträgerinnen im frühen Christentum. Epigraphische und literarische Studien, FKDG 61, Göttingen 1996.
- Winfried Elliger*: Paulus in Griechenland. Philippi, Thessaloniki, Athen, Korinth, SBS 92/93, Stuttgart 1978 (Nachdr. außerhalb der Reihe 1987).
- Donald W. Engels*: Roman Corinth: An Alternative Model for the Classical City, Chicago 1990.
- Josef Ernst*: Rez. F. Bovon: Das Evangelium nach Lukas (siehe dort), ThLZ 115 (1990), Sp. 591–593.
- R. Malcolm Errington*: Neue epigraphische Belege für Makedonien zur Zeit Alexanders des Großen, in: Alexander der Große. Eine Welteroberung und ihr Hintergrund, Vorträge des Internationalen Bonner Alexanderkolloquiums, 19.–21. 12. 1996, Antiquitas, Reihe I, 46, Bonn 1998, S. 77–90.
- Paul Ewald*: Der Brief des Paulus an die Philipper. Dritte, durchgesehene und vermehrte Auflage besorgt von Gust. Wohlenberg, KNT XI, Leipzig 1917.
- P. Fabre*: siehe A. J. Festugière/P. Fabre.
- 8. Februar 2009** *Michele Fasolo*: La Via Egnatia. I. Da Apollonia e Dyrrachium ad Herakleia Lynkestidos, *Viae Publicae Romanae* 1, Rom 2003 (²2005).
- Paul Faure*: Alexandre, Paris 1985.
- Géza Febér*: A propos des inscriptions protobulgares de la basilique de Philippes, BCH 59 (1935), S. 165–174.
- Denis Feissell/Michel Sève*: Inscriptions de Macédoine, BCH 112 (1988), S. 449–466.
- William Duncan Ferguson*: The Legal and Governmental Terms Common to the Macedonian Greek Inscriptions and the New Testament, with a Complete Index of the Macedonian Inscriptions, Phil. Diss., Chicago 1913.
- William S. Ferguson*: The Salaminioi of Heptaphylai and Sounion, *Hesperia* 7 (1938), S. 1–74.
- A. J. Festugière*: Les mystères de Dionysos, RB 44 (1935), S. 192–211. 366–396 (Nachdr. in: *ders.*: Études de religion grecque et hellénistique, Bibliothèque d'histoire de la philosophie, Paris 1972, S. 13–63).
- J. Festugière*: [Sur le »Collegium Silvani« de Philippes,] CRAI 1923, S. 276–278.
- A. J. Festugière/P. Fabre*: Le monde gréco-romain au temps de Notre-Seigneur, 2 Bde., Paris 1935.
- Michel Feyel*: Paul-Émile et le synédron macédonien, BCH 70 (1946), S. 187–198.
- Michel Feyel*: siehe Jacques Coupry/Michel Feyel.
- Nezih Firatli*: Les stèles funéraires de Byzance gréco-romaine. Avec l'édition et l'index commenté des épitaphes par Louis Robert, BAH 15, Paris 1964.

- John T. Fitzgerald*: Art. Philippians, Epistle to the, The Anchor Bible Dictionary 5 (1992), S. 318–326.
- R. Flacelière*: Remarques sur les Sôtéria de Delphes, BCH 52 (1928), S. 256–291.
- P. Foucart*: Inscription latine de Macédoine, BCH 12 (1888), S. 424–427.
- P.M. Fraser*: Thracians Abroad: Three Documents, in: *Αρχαία Μακεδονία* V 1 – Ancient Macedonia V 1 (siehe dort), S. 443–454.
- C. Fredrich*: Aus Philippi und Umgebung, MDAL.A 33 (1908), S. 39–46.
- Helmut Freis*: Die cohortes urbanae, EpiSt 2, Köln/Graz 1967.
- Regula Frei-Stolba*: Die Quaestoren der Provinz Makedonien und C. Modius Laetus Rufinianus, in: „Eine ganz normale Inschrift“ ... und ähnliches zum Geburtstag von Ekkehard Weber. Festschrift zum 30. April 2005, Althistorisch-Epigraphische Studien 5, Wien 2005, S. 263–272.
- Regula Frei-Stolba: Praefectus fabrum a consule*: Zu einer neuen Inschrift aus Philippi, in: Rom, Germanien und das Reich. Festschrift zu Ehren von Rainer Wiegels anlässlich seines 65. Geburtstages, hg. v. Wolfgang Spickermann, Krešimir Matijević und Heinz Hermann Steenken, Pharos. Studien zur griechisch-römischen Antike 18, St. Katharinen 2005, S. 300–317.
- Regula Frei-Stolba*: siehe Cédric Brélaz/Regula Frei-Stolba/Athanasios D. Rizakis/Angelos G. Zannis.
- E.B. French*: Archaeology in Greece 1989–90, AR 36 (1989–1990), S. 3–82.
- E.B. French*: Archaeology in Greece 1990–91, AR 37 (1990–91), S. 3–78.
- E.B. French*: Archaeology in Greece 1991–92, AR 38 (1991–92), S. 3–70.
- E.B. French*: Archaeology in Greece 1992–93, AR 39 (1992–1993), S. 3–81.
- E.B. French*: Archaeology in Greece 1993–94, AR 40 (1993–1994), S. 3–84.
- Ludwig Friedlaender*: Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms in der Zeit von Augustus bis zum Ausgang der Antonine, 10. Aufl. v. Georg Wissowa, Bd. I, Leipzig 1922.
- Gerhard Friedrich*: Der Brief an die Philipper, NTD 8, Göttingen 1976.
- Steven J. Friesen*: Twice Neokoros. Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family, Religions in the Graeco-Roman World 116, Leiden/New York/Köln 1993.
- A.L. Frothingham*: De la véritable signification des monuments romains qu'on appelle «arcs de triomphe», RAr 6 (1905), S. 216–230.
- A.L. Frothingham*: The Roman Territorial Arch, AJA 19 (1915), S. 155–174.
- Victor Paul Furnish*: The Place and Purpose of Philippians III, NTS 10 (1963/64), S. 80–88.
- H. Gaebler*: Zur Münzkunde Makedoniens. VII. Der Prägebeginn in Thessalonike. – Die ersten Colonialprägungen in Pella, Dium und Cassandrea, ZN 36 (1926), S. 111–141.
- H. Gaebler*: Zur Münzkunde Makedoniens. X. Skithai auf der Chalkidike. – Die erste Colonialprägung in Philippi, ZN 39 (1929), S. 255–270.
- E.A. Gardner/S. Casson*: Macedonia. II. Antiquities Found in the British Zone 1915–1919, ABSA 23 (1918–1919), S. 10–41.
- Jane F. Gardner*: Being a Roman Citizen, London und New York 1993.
- Jane F. Gardner*: Proofs of Status in the Roman World, BICS 33 (1986), S. 1–14.
- Peter Garnsey*: Social Status and Legal Privilege in the Roman Empire, Oxford 1970.
- Philippe Gauthier*: Nouvelles récoltes et grain nouveau: à propos d'une inscription de Gazôros, BCH 111 (1987), S. 413–418.

- Matthias Gelzer*: Die Nobilität der Kaiserzeit, in: *ders.*: Kleine Schriften I, Wiesbaden 1962, S. 136–153.
- Matthias Gelzer*: Die Nobilität der römischen Republik, in: *ders.*: Kleine Schriften I, Wiesbaden 1962, S. 17–135.
- Kurt Genser*: Römische Steindenkmäler aus Carnuntum I. Steindenkmäler in den beiden Loggien und im Garten des Museums Carnuntinum sowie im Kurpark Bad Deutsch-Altenburg, Archäologischer Park Carnuntum. Neue Forschungen 3, o. O. 2005.
- Vladimir I. Georgiev*: Orpheus und Thamyris, in: Thracia I (siehe dort), S. 245–247.
- Wassilka Gerassimowa-Tomowa*: Beitrag zur thrakischen Religion und Ethnographie, in: Dritter Internationaler Thrakologischer Kongreß (siehe dort), Bd. I (1984), S. 286–296.
- F. Giesekke*: Zur Glaubwürdigkeit von Apg. 16,25–34, ThStKr 71 (1898), S. 348–351.
- Otto Glombitza*: Der Schritt nach Europa: Erwägungen zu Act 16 9–15, ZNW 53 (1962), S. 77–82.
- Joachim Gnilka*: Der Philipperbrief, HThK X 3, Freiburg/Basel/Wien (1968) ⁴1987.
- Zlatozara Gočeva*: Der Bendiskult und die Beziehungen zwischen Thrakien und Kleinasien, in: Hommages à Maarten J. Vermaseren. Recueil d'études offert par les auteurs de la Série Études préliminaires aux religions orientales dans l'Empire romain à Maarten J. Vermaseren à l'occasion de son soixantième anniversaire le 7 Avril 1978, édité par Margreet B. de Boer et T.A. Edridge, EPRO 68, Band I, Leiden 1978, S. 397–404.
- Zlatozara Gočeva*: Die Nachrichten der altgriechischen Autoren über die thrakische Religion, in: Dritter Internationaler Thrakologischer Kongreß (siehe dort), Bd. II (1984), S. 269–274.
- Zlatozara Gočeva*: Les traits caractéristiques de l'iconographie du Cavalier thrace, in: Iconographie classique et identités régionales, BCH Suppl. 14, Athen/Paris 1986, S. 237–243.
- Zlatozara Gočeva*: Religiöse Ämter in der Provinz Thrakien, Eirene 21 (1984), S. 33–39.
- 15. März 2009** *Joaquín Gómez-Pantoja*: *Legio IIII Macedonica*, in: Les légions de Rome sous le Haut-Empire (siehe dort), Band I, S. 105–117.
- 25. März 2009** *Julián González*: The Lex Irnitana: A New Copy of the Flavian Municipal Law, JRS 76 (1986), S. 147–243.
- Berthild Gossel*: Makedonische Kammergräber, Diss. phil. München, Berlin 1980.
- Nicolae Gostar*: Sur l'inscription de Ti. Claudius Maximus de Grammeni (Macédoine), in: Epigraphica. Travaux dédiés au VIIe Congrès d'épigraphie grecque et latine (Constantza, 9–15 septembre 1977), hg. v. D.M. Pippidi et Em. Popescu, Bukarest 1977, S. 79–98.
- Georgios Gounaris*: Le problème de l'existence de deux ambons dans l'Octogone de Philippi, in: Actes du Xe Congrès International d'Archéologie Chrétienne (= Πρακτικά του 10ου Διεθνούς Συνεδρίου Χριστιανικής Αρχαιολογίας) II, Rom/Thessaloniki 1984, S. 133–140.
- Georgios Gounaris/Emmanuela Gounari*: Philippi. Archaeological Guide, translated by Sophia Tromara, Thessaloniki 2004.
- L. Gounaropoulou/M.B. Hatzopoulos*: Les milliaires de la Voie Egnatienne entre Héraclée des Lyncestes et Thessalonique, Μελετήματα 1, Athen 1985.

- Alain M. Gowing*: The Triumviral Narratives of Appian and Cassius Dio, Ann Arbor 1992.
- Yves Grandjean/François Salviat*: Décret d'Athènes, restaurant la démocratie à Thasos en 407 av. J.-C.: IG XII 8,262 complété, BCH 112 (1988), S. 249–278.
- Erik Gren*: Kleinasien und der Ostbalkan in der wirtschaftlichen Entwicklung der römischen Kaiserzeit, Diss. Uppsala 1941.
- Guy Thompson Griffith*: siehe Nicholas Geoffrey Lemprière Hammond/Guy Thompson Griffith.
- Walter Hatto Gross*: Art. Toga, KP V, Sp. 879–880.
- O. Gruppe*: Griechische Mythologie und Religionsgeschichte, Band II, HKAW V 2, München 1906.
- Margherita Guarducci*: Un rito funerario in una iscrizione della Tracia, SMSR 1938, S. 168–172.
- A. Guiglia Guidobaldi*: I pavimenti in *opus sectile* di Filippi: Tipologia e ascendenze, in: Actes du Xe Congrès International d'Archéologie Chrétienne (= Πρακτικά του 10ου Διεθνούς Συνεδρίου Χριστιανικής Αρχαιολογίας) II, Rom/Thessaloniki 1984, S. 153–166.
- Christian Habich*: Art. Voltinia, PRE Suppl. X (1965), Sp. 1113–1125.
- Rudolf Haensch*: Capita provinciarum. Statthaltersitze und Provinzialverwaltung in der römischen Kaiserzeit, Kölner Forschungen 7, Mainz 1997. **10. April 2009**
- Ernst Haenchen*: Die Apostelgeschichte, KEK 3, Göttingen ¹³1961.
- Ernst Haenchen*: Die Apostelgeschichte, KEK 3, Göttingen ^{16/7}1977.
- Helmut Halfmann*: Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum bis zum Ende des 2. Jahrhunderts n. Chr., Hyp. 58, Göttingen 1979.
- Helmut Halfmann*: Itinera principum. Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im Römischen Reich, Heidelberger Althistorische Beiträge und Epigraphische Studien 2, Stuttgart 1986.
- Nicholas Geoffrey Lemprière Hammond*: A history of Macedonia, Volume I: Historical geography and prehistory, Oxford 1972 (Nachdr. New York 1981).
- Nicholas Geoffrey Lemprière Hammond/Guy Thompson Griffith*: A history of Macedonia, Volume II: 550–336 B. C., Oxford 1979.
- Nicholas Geoffrey Lemprière Hammond/Frank William Walbank*: A history of Macedonia, Volume III: 336–167 B. C., Oxford 1988.
- N. [icholas] G. [oeffrey] L. [emprière] Hammond*: A Note on E. Badian »Alexander and Philippi«, ZPE 95 (1993), S. 131–139; jetzt in: *ders.*: Collected Studies IV. Further Studies on Various Topics, Amsterdam 1997, S. 189–191.
- N. [icholas] G. [oeffrey] L. [emprière] Hammond*: Inscriptions Concerning Philippi and Calindoea in the Reign of Alexander the Great, ZPE 82 (1990), S. 167–175.
- N. [icholas] G. [oeffrey] L. [emprière] Hammond*: Philip of Macedon, London 1994.
- N. [icholas] G. [oeffrey] L. [emprière] Hammond*: The King and the Land in the Macedonian Kingdom, CQ 38 (1988), S. 382–391.
- N. [icholas] G. [oeffrey] L. [emprière] Hammond*: The Lakes on the lower Strymon and Mt. Dionysus, The Ancient World 28 (1997), S. 41–45.
- N. [icholas] G. [oeffrey] L. [emprière] Hammond*: Was some rock art in the southern Balkans due to Crusaders?, The Journal of Mediaeval History 60 (1995), S. 1–10; jetzt in: *ders.*: Collected Studies IV. Further Studies on Various Topics, Amsterdam 1997, S. 281–290.

- Adolf von Harnack*: Die ältesten Evangelien-Prologe und die Bildung des Neuen Testaments, SPAW 1928, S. 322-341; jetzt in: *ders.*: Kleine Schriften zur alten Kirche [II], Berliner Akademieschriften 1908–1930, Opuscula IX 2, Leipzig 1980, S. 803–822.
- Adolf Harnack*: Die Apostelgeschichte, Beiträge zur Einleitung in das Neue Testament III, Leipzig 1908.
- Adolf Harnack*: Miscellen zu den Apostolischen Vätern, den Acta Pauli, Apelles, dem Muratorischen Fragment, den pseudocyprianischen Schriften und Claudianus Mamertus, TU N.F. V 3, Leipzig 1900.
- P.N. Harrison*: Polycarp's Two Epistles to the Philippians, Cambridge 1936.
- Kara Hattersley-Smith*: The Early Christian Churches of Macedonia and their Patrons, in: Bosphorus: Essays in Honour of Cyril Mango = ByF 21 (1995), S. 229–234.
- M.B. Hatzopoulos*: Alexandre en Perse: La revanche et l'empire, ZPE 116 (1997), S. 41–52.
- Miltiade B. Hatzopoulos*: Décret pour un bienfaiteur de la cité de Philippes, BCH 117 (1993), S. 315–326.
- Miltiades B. Hatzopoulos*: Épigraphie et villages en Grèce du Nord: *Ethmos, polis et kome* en Macédoine, in: L'epigrafia del villaggio, Epigrafia e antichità 12, Faenza 1993, S. 151–171.
- Miltiade Hatzopoulos*: Les politarques de Philippopolis. Un élément méconnu pour la datation d'une magistrature macédonienne, in: Dritter Internationaler Thrakologischer Kongreß (siehe dort), Bd. II (1984), S. 137–149.
- M.B. Hatzopoulos*: Macedonian Institutions under the Kings. Band I: A Historical and Epigraphic Study, Band II: Epigraphic Appendix, Μελετήματα 22, Athen 1996.
- M.B. Hatzopoulos*: Strepsa: A Reconsideration or New Evidence on the Road System of Lower Macedonia, in: M.B. Hatzopoulos/L.D. Loukopoulou: Two Studies in Ancient Macedonian Topography, Μελετήματα 3, Athen 1987, S. 17–60.
- Miltiades B. Hatzopoulos*: The Via Egnatia between Thessalonike and Apollonia, in: Αφιέρωμα στον Ν.Γ.Λ. Hammond, Παράρτημα Μακεδονικών 7, Thessaloniki 1997, S. 199–213.
- Miltiade B. Hatzopoulos*: Un prêtre d'Amphipolis dans la grande liste des théaradoques de Delphes, BCH 115 (1991), S. 345–347.
- M.B. Hatzopoulos/L.D. Loukopoulou*: Morrylos. Cité de la Crestonie, Μελετήματα 7, Athen 1989.
- M.B. Hatzopoulos*: siehe L. Gounaropoulou/M.B. Hatzopoulos.
- B. Haussoullier*: Fragments d'une liste des proxènes rangés par ordre géographique, BCH 7 (1883), S. 189–203.
- F. Haverfield*: On the στρατηγοί of Philippi, JThS 1 (1900), S. 434–435.
- Gerald F. Hawthorne*: Philippians, Word Biblical Commentary 43, Waco (Texas) 1983.
- 14. März 2009** *Joseph H. Hellerman*: Reconstructing Honor in Roman Philippi. Carmen Christi as Cursus Pudorum, MSSNTS 132, Cambridge 2005.
- Bruno Helly*: Politarques, poliarques et politophylarques, in: Αρχαία Μακεδονία II – Ancient Macedonia II (siehe dort), S. 531–544.
- Colin J. Hemer*: Alexandria Troas, TynB 26 (1975), S. 79–112.
- Colin J. Hemer*: The Book of Acts in the Setting of Hellenistic History, WUNT 49, Tübingen 1989.
- Holland L. Hendrix*: Art. Philippi (Place), The Anchor Bible Dictionary 5 (1992),

- S. 313–317.
- Martin Hengel*: Der vorchristliche Paulus, in: Paulus und das antike Judentum, WUNT 58, Tübingen 1991, S. 177–293.
- Martin Hengel*: Proseuche und Synagoge. Jüdische Gemeinde, Gotteshaus und Gottesdienst in der Diaspora und in Palästina, in: Tradition und Glaube (FS Karl Georg Kuhn), Göttingen 1971, S. 157–184.
- Daphne Hereward*: Inscriptions from Amorgos, Hagios Eustratios and Thrace, *Palaeologia* 1968, S. 136–149.
- Daphne Hereward*: The Boundaries of Thasos and Philippi, *Archaeology* 16 (1963), S. 133.
- Hans Herter*: Bacchus am Vesuv, *RMP* 100 (1957), S. 101–114.
- Rudolf Herzog/Günther Klaffenbach*: Asylurkunden aus Kos, *ADAW.S* 1, Berlin 1952.
- Léon Heuzey*: Apollon et Diane. Dieux funéraires, *RAr* 22 (1871), S. 247–251.
- Léon Heuzey*: Le panthéon des rochers de Philippi, *RAr* 11 (1865), S. 449–460.
- Léon Heuzey*: Le sanctuaire de Bacchus Tasibastenus dans le canton de Zikhna (en Thrace), *CRAI* 1868, S. 219–231.
- Léon Heuzey*: [ohne Titel], *BSNAF* 1867, S. 134–140.
- Léon Heuzey/H. Daumet*: Mission archéologique de Macédoine, [Bd. I] Texte, [Bd. II] Planches, Paris 1876.
- Otto Hiltbrunner*: Art. Herberge, *RAC* XIV (1988), Sp. 602–626.
- Gustav Hirschfeld*: Ueber die griechischen Grabschriften, welche Geldstrafen anordnen, *Königsberger Studien* 1 (1887), S. 83–144.
- Otto Hirschfeld*: Die kaiserlichen Verwaltungsbeamten bis auf Diocletian, Berlin ²1905.
- Olaf Höckmann*: Eine Felszeichnung in Philippi (Ostmakedonien), *IM* 19–20 (1969–1970), S. 145–163.
- R.F. Hoddinot*: Early Byzantine Churches in Macedonia and Southern Serbia. A Study of the Origins and the Initial Development of East Christian Art, London 1963.
- A.S. Hoey*: Rosaliae signorum, *HThR* 30 (1937), S. 15–35.
- Th. Homolle*: Nouvelles et Correspondance, *BCH* 17 (1893), S. 624–641.
- Theodor Hopfner*: Plutarch über Isis und Osiris. I. Teil: Die Sage; II. Teil: Die Deutungen der Sage, Prag 1940/1941 (zweiter Nachdr. [beide Teile in einem Band], Hildesheim 1991).
- Heinz Günter Horn*: Mysteriensymbolik auf dem Kölner Dionysosmosaik, *BoJ.B* 33, Bonn 1972.
- Michael B. Hornum*: Nemesis, the Roman State, and the Games, *Religions in the Graeco-Roman World* 117, Leiden/New York/Köln 1993.
- G.H.R. Horsley*: Art. Politarchs, *The Anchor Bible Dictionary* 5 (1992), S. 384–389.
- G.H.R. Horsley*: Lydia and the Purple Trade, *NDIEC* 3 (1978) [1983], S. 53–55.
- G.H.R. Horsley*: The purple trade, and the status of Lydia of Thyatira, *NDIEC* 2 (1977) [1982], S. 25–32.
- Pieter W. van der Horst*: Ancient Jewish Epitaphs. An introductory survey of a millennium of Jewish funerary epigraphy (300 BCE–700 CE), *Contributions to Biblical Exegesis and Theology* 2, Kampen 1991.
- Sandrine Huber/Yannis Varalis*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1994, *BCH* 119 (1995), S. 843–1057.
- Sabine Hübner*: Der Klerus in der Gesellschaft des spätantiken Kleinasien, *Altertums-*

- 1. Juni 2009** wissenschaftliches Kolloquium 15, Stuttgart 2005.
Frowald G. Hüttenmeister: »Synagoge« und »Proseuche« bei Josephus und in anderen antiken Quellen, in: *Begegnungen zwischen Christentum und Judentum in Antike und Mittelalter* (FS Heinz Schreckenberg), Schriften des Institutum Judaicum Delitzschianum 1, Göttingen 1993, S. 163–181.
Pinelopi Iliadou: Herakles in Makedonien, *Antiquitates* 16, Hamburg 1998.¹³
Benjamin Isaac: The Greek Settlements in Thrace until the Macedonian Conquest, *Studies of the Dutch Archaeological and Historical Society* 10, Leiden 1986.
- 6. April 2009** *Anne-Françoise Jaccottet*: Choisir Dionysos. Les associations dionysiaques ou la face cachée du dionysisme, Bd. I: Texte; Bd. II: Documents, Zürich 2003.¹⁴
E.[mil] Jacobs: Die Thasiaca des Cyriacus von Ancona im codex Vaticanus 5250, *MDAI.A* 22 (1897), S. 113–138.
- 25. April 2009** *L. Jalabert/R. Mouterde*: Inscriptions grecques chrétiennes, *DACL* 7 (1926), S. 623–694.
Werner Jobst: Fundberichte. III. Grabsteine, *Carnuntum Jahrbuch* 1986 [1987], S. 231–237.
C. Jullian: Art. Flamen, Flaminica, Flamonium, *DAGR* II 2, S. 1156–1188.
Heinz Kähler: Art. Triumphbogen (Ehrenbogen), *RE* VII A 1 (1939), Sp. 373–493.
Iiro Kajanto: On the Peculiarities of Women's Nomenclature, in: *L'Onomastique Latine* (siehe dort), S. 147–159.
Hans Kaletsch: Art. Euromos, *DNP* 4 (1998), Sp. 289f.
Jean N. Kalléris: Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique, Tome I. Tome II 1, *CIFA* 81, Athen 1954 und 1976 (ergänzter Nachdr. 1988).
J.[ean] Karayannop[oulos]: L'inscription protobulgare de Direkler, *Comité National Grec des Études du Sud-Est Européen. Centre d'Études du Sud-Est Européen*, No. 19, Athen 1986.
Ernst Käsemann: Kritische Analyse von Phil. 2,5–11, *ZThK* 47 (1950), S. 313–360; wieder abgedruckt in: *ders.*: Exegetische Versuche und Besinnungen I, Göttingen 1970, S. 51–95.
Gawril Kazarow: Art. Thrakische Religion, *PRE* VI AI (1936), Sp. 472–551.
Gawril Kazarow: Un nouveau monument du Cavalier thrace, *RAr* 1937,2, S. 39–42.
Otto Kern: Aus Samothrake, *MDAI.A* 18 (1893), S. 337–384.
Johann Baptist Keune: Art. Felsendenkmäler, *PRE* Suppl. III (1918), Sp. 482–491.

¹³ Das Buch bietet im Katalogteil auf den Seiten 161–171 etliche Inschriften aus Philippi, darunter insbesondere von Mertzidis gefälschte. Daß in einer Arbeit aus dem Jahr 1998 gefälschte Inschriften ohne Diskussion für echt gehalten werden, obgleich seit über einem halben Jahrhundert bekannt ist, daß es sich um Fälschungen handelt (vgl. dazu *Louis Robert*: *Hellenica* V, *Inscriptions de Philippi publiées par Mertzidès*, *Revue de Philologie* 13 [1939], S. 136–150 [Nachdr. in: *ders.*: *Opera minora selecta* II, Amsterdam 1969, S. 1289–1303] sowie Band I 10–11), ist schwer erklärbar. Ich habe mich daher dazu entschlossen, dieses Buch bei den einzelnen Inschriften nicht einzuarbeiten, sondern erwähne es nur – gleichsam als Menetekel – bei den gefälschten Nummern aus der Werkstatt des Mertzidis.

¹⁴ Die in Band II 60–69 von der Verfasserin gebotenen Texte aus Philippi werden durchweg nach längst veralteter Literatur zitiert (Perdrizet und Collart in allen Ehren ...). Daher hielt ich es nicht für sinnvoll, mich bei den in Frage kommenden Inschriften auf dieses Werk zu beziehen.

- Günther Klaffenbach*: siehe Rudolf Herzog/Günther Klaffenbach.
- Günter Klein*: Antipaulinismus in Philippi. Eine Problemskizze, in: Jesu Rede von Gott und ihre Nachgeschichte im frühen Christentum. Beiträge zur Verkündigung Jesu und zum Kerygma der Kirche (FS Willi Marxsen), Gütersloh 1989, S. 297–313.
- Fred S. Kleiner*: The Arch of Nero in Rome. A Study of the Roman Honorary Arch before and under Nero, *Archaeologica* 52, Rom 1985.
- Gerhard Kleiner*: Der olynthische Apollon und der philippische Herakles, in: *Studies Presented to David Moore Robinson* (siehe dort), Band II, S. 187–196.
- Georg Klingenberg*: Art. Grabrecht (Grabmulta, Grabschändung), *RAC* XII (1983), Sp. 590–637.
- Dietrich-Alex Koch*: Die Christen als neue Randgruppe in Makedonien und Achaia im 1. Jahrhundert n. Chr., in: *ders.*: Hellenistisches Christentum. Schriftverständnis – Ekklesiologie – Geschichte, *NTOA* 65, Göttingen 2008, S. 340–368.
- Dietrich-Alex Koch*: Die Schrift als Zeuge des Evangeliums. Untersuchungen zur Verwendung und zum Verständnis der Schrift bei Paulus, *BHTh* 69, Tübingen 1986.
- Helmut Koester*: The Purpose of the Polemic of a Pauline Fragment (Philippians iii), *NTS* 8 (1961/62), S. 317–332.
- Anne Kolb*: Transport und Nachrichtentransfer im Römischen Reich, *Klio Beiheft* NF 2, Berlin 2000.
- Jerzy Kolendo*: L'afflux des esclaves thraces en Italie aux IIe–Ier siècles av. n. è., in: *Dritter Internationaler Thrakologischer Kongreß* (siehe dort), Bd. II (1984), S. 191–196.
- Veronica Koperski*: Textlinguistics and the Integrity of Philippians: A Critique of Wolfgang Schenk's Arguments for a Compilation Hypothesis, *ETHL* 68 (1992), S. 331–367.
- Chaïdō Koukouli-Chrysanthaki*: À propos des voies de communication du royaume de Macédoine, in: *Recherches récentes sur le monde hellénistique. Actes du colloque international organisé à l'occasion du 60e anniversaire de Pierre Ducrey* (Lausanne, 20–21 novembre 1998), *Echo* 1, Bern 2001, S. 53–64.
- Chaïdō Koukouli-Chrysanthaki*: Colonia Iulia Augusta Philippensis, in: *Philippi at the Time of Paul* (siehe dort), S. 5–35.¹⁵
- Chaïdō Koukouli-Chrysanthaki*: Kavala. The Archaeological Museum of Kavala, Kavala 2002.¹⁶
- Chaïdō Koukouli-Chrysanthaki*: Politarchs in a New Inscription from Amphipolis, in: *Ancient Macedonian Studies in Honor of Charles F. Edson* (siehe dort), S. 229–241.
- Eu. Kourkoutidou-Nikolaïdou/Eu. Marki*: Des innovations liturgiques et architecturales dans la basilique du Musée de Philippes, *Actes du Congrès International d'Archéologie Chrétienne XII* (Bonn 22.–28. September 1991), Band 2, Münster 1995, S. 950–957.
- Johannes Kramer*: Was bedeutet *κοιμητήριον* in den Papyri?, *ZPE* 80 (1990), S. 269–272.
- Theodor Kraus*: Hekate. Studien zu Wesen und Bild der Göttin in Kleinasien und

¹⁵ Wieso *Χρυσανθάκη* in diesem Werk *passim* als Chrysanthaki transkribiert wird, bleibt unerfindlich; an das Trema bei Chaïdō sei nur der Vollständigkeit halber erinnert . . .

¹⁶ Es handelt sich um eine zweisprachige Ausgabe griechisch/englisch; der griechische Titel des Buches lautet: *Καβάλα. Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας*.

- Griechenland, Heidelberger kunstgeschichtliche Abhandlungen N.F. 5, Heidelberg 1960.
- 2. April 2009** *Sophia Kremydi-Sicilianou*: Quintus Hortensius Hortalus in Macedonia (44–42 BC), *Τεχμήρια* 4 (1998/1999), S. 61–76.
- 26. April 2009** *Sophia Kremydi-Sicilianou*: *Victoria Augusta* on Macedonian Coins. Remarks on Dating and Interpretation, *Τεχμήρια* 7 (2002) [2003], S. 63–84.
- Jadwiga Kubińska*: Épitaphe grecque de Rome au Musée National de Varsovie, *Eos* 75 (1987), S. 305–307.
- Wilhelm Kubitschek*: Ein Soldatendiplom des Kaisers Vespasian, *JÖAI* 17 (1914), S. 148–193.
- Jos. Wilhelm Kubitschek*: Imperium Romanum tributim discriptum, Prag 1889 (Nachdr. in der Reihe *Studia Historica*, Band 121, Rom 1972).
- 25. April 2009** [*Kyriakos von Ancona*] Edward W. Bodnar und Clive Foss [Hg.]: *Cyriac of Ancona: Later Travels*, The I Tatti Renaissance Library 10, Cambridge (Mass.)/London 2003.
- Friedrich Ladek/A. v. Premerstein/Nikola Vulić*: Antike Denkmäler in Serbien II, *JÖAI* 4 (1901), Beiblatt, Sp. 73–162.
- Kirsopp Lake/Henry J. Cadbury*: The Acts of the Apostles. English Translation and Commentary, The Beginnings of Christianity, Part I, Vol. IV, London 1933 (Nachdr. Michigan 1979).
- Wassilios Lambrinudakis/Michael Wörle*: Ein hellenistisches Reformgesetz über das öffentliche Urkundenwesen von Paros (mit Taf. 5–13), *Chiron* 13 (1983), S. 283–368.
- Peter Lampe*: Die stadtrömischen Christen in den ersten beiden Jahrhunderten, *WUNT* 2/18, Tübingen 1987; ²1989.
- Heinz-Otto Lamprecht*: *Opus Caementitium*. Bautechnik der Römer, Düsseldorf ⁴1993.
- E. N. Lane*: A Re-Study of the God Men. Part I: The Epigraphic and Sculptural Evidence, *Berytus* 15 (1964), S. 5–58.
- 19. Februar 2009** *Friedrich Gustav Lang*: Neues über Lydia? Zur Deutung von »Purpurhändlerin« in *Apq* 16,14, *ZNW* 100 (2009), S. 29–44.
- Étienne Lapalus*: Sculptures de Philippes, *BCH* 59 (1935), S. 175–192.
- Étienne Lapalus*: Tête de bronze de Philippes (Macédoine), *BCH* 56 (1932), S. 360–371.
- Étienne Lapalus/H. Ducoux*: Deux temples d'ordre corinthien du forum de Philippes, *CRAI* 1935, S. 181f.
- Kurt Latte*: Römische Religionsgeschichte, *HAW* V 4, München 1960.
- Bernhard Laum*: Stiftungen in der griechischen und römischen Antike. Ein Beitrag zur antiken Kulturgeschichte, Erster Band: Darstellung, Zweiter Band: Urkunden, Leipzig/Berlin 1914.
- William Martin Leake*: *Travels in Northern Greece*, In Four Volumes, London 1835 (Nachdr. Amsterdam 1967).
- Yann Le Bohec*: Art. Beneficarii, *DNP* 2 (1997), Sp. 561.
- H. Leclercq*: Art. Presbyter, *DACL* 14,2 (1948), Sp. 1717–1722.
- H. Leclercq*: Inscriptions (histoire des recueils d'), *DACL* 7 (1926), S. 850–1089.
- H. Leclercq*: Inscriptions latines chrétiennes, *DACL* 7 (1926), S. 694–850.
- Jacques Lefort*: Radolibos: population et paysage, *Travaux et mémoires* 9 (1985), S. 195–234.

- Karl Lehmann-Hartleben*: Preliminary Report on the Second Campaign of Excavation in Samothrace, *AJA* 44 (1940), S. 328–358.
- Paul Lemerle*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques dans l’Orient hellénique (1934), *BCH* 59 (1935), S. 234–309.
- Paul Lemerle*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce, *BCH* 60 (1936), S. 452–489.
- Paul Lemerle*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1937, *BCH* 61 (1937), S. 441–476.
- Paul Lemerle*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1938, *BCH* 62 (1938), S. 443–483.
- P. Lemerle*: Inscriptions latines et grecques de Philippes, *BCH* 58 (1934), S. 448–483.
- Paul Lemerle*: Inscriptions latines et grecques de Philippes, *BCH* 59 (1935), S. 126–164.
- Paul Lemerle*: Le château de Philippes au temps de Nicéphore Phocas, *BCH* 61 (1937), S. 103–108.
- Paul Lemerle*: Le testament d’un Thrace à Philippes, *BCH* 60 (1936), S. 336–343.
- Paul Lemerle*: Nouvelles inscriptions latines de Philippes, *BCH* 61 (1937), S. 410–420.
- Paul Lemerle*: Palestre romaine à Philippes, *BCH* 61 (1937), S. 86–102.
- Paul Lemerle*: Philippes et la Macédoine orientale à l’époque chrétienne et byzantine. Recherches d’histoire et d’archéologie, [Bd. 1] Texte, [Bd. 2] Album, *BEFAR* 158, Paris 1945.
- Paul Lemerle*: siehe H. Ducoux/Paul Lemerle.
- Hartmut Leppin*: *Histrionen. Untersuchungen zur sozialen Stellung von Bühnenkünstlern im Westen des Römischen Reiches zur Zeit der Republik und des Principats, Antiquitas, Reihe I, 41, Bonn 1992.*
- Barbara Levick*: *Roman Colonies in Southern Asia Minor, Oxford 1967.*
- Barbara Levick*: The Table of Mên, *JHS* 91 (1971), S. 80–84.
- Irina Levinskaya*: A Jewish or Gentile Prayer House? The Meaning of προσευχή, *ТынБ* 41 (1990), S. 154–159.
- Achim Lichtenberger*: Philippi oder Gorgippia – Zum Beginn der Benennung von Städten nach Herrschern in der griechischen Welt, in: *Anatolien im Lichte kultureller Wechselwirkungen. Akkulturationsphänomene in Kleinasien und seinen Nachbarregionen während des 2. und 1. Jahrtausends v. Chr.*, hg. v. Hilmar Klinkott, Tübingen 2001, S. 167–180.
- Ernst Lichtenstein*: Philippi. Eine historisch-theologische Betrachtung über den Eintritt des Christentums in die abendländische Welt, in: *Lebenskräfte in der abendländischen Geistesgeschichte (Dank- und Erinnerungsgabe an Walter Goetz)*, Marburg/Lahn 1948, S. 1–21.
- W. Liebenam*: *Städteverwaltung im römischen Kaiserreiche*, Leipzig 1900 (Nachdr. in der Reihe *Studia Historica*, Band 44, Rom 1967).
- W. Liebenam*: *Zur Geschichte und Organisation des römischen Vereinswesens. 3 Untersuchungen*, Leipzig 1890 (Nachdr. Aalen 1964).
- Andreas Lindemann*: Der Apostel Paulus im 2. Jahrhundert, in: *The New Testament in Early Christianity*, *BETHL* 86, Leuven 1989, S. 39–67.
- Andreas Lindemann*: Paulus im ältesten Christentum. Das Bild des Apostels und die Rezeption der paulinischen Theologie in der frühchristlichen Literatur bis Marcion, *BHTh* 58, Tübingen 1979.

- Stefan Link*: Konzepte der Privilegierung römischer Veteranen, Heidelberger Althistorische Beiträge und Epigraphische Studien 9, Stuttgart 1989.
- Asterios Lioutas*: siehe Pantelis Nigdelis/Asterios Lioutas.
- Hans Lohmann*: Drohung und Verheißung. Exegetische Untersuchungen zur Eschatologie bei den Apostolischen Vätern, BZNW 55, Berlin/New York 1989.
- Ernst Lohmeyer*: Die Briefe an die Philipper, an die Kolosser und an Philemon, KEK 9, Göttingen ⁸1930; ⁹1953 (wie alle folgenden Auflagen posthum herausgegeben von Werner Schmauch. Dazu: Beiheft von Werner Schmauch, Göttingen 1964).
- Alfred Loisy*: Les Actes des Apôtres, Paris 1920.
- L. D. Loukopoulou*: *Provinciae Macedoniae finis orientalis*: The Establishment of the Eastern Frontier, in: M. B. Hatzopoulos/L. D. Loukopoulou: Two Studies in Ancient Macedonian Topography, Μελετήματα 3, Athen 1987, S. 61–110.
- Louisa Loukopoulou*: Sur la structure ethnique et sociale de Serrès à l'époque impériale, in: Ποικίλα, Μελετήματα 10, Athen 1990, S. 173–189.
- L. D. Loukopoulou*: siehe M. B. Hatzopoulos/L. D. Loukopoulou.
- Gerd Lüdemann*: Das frühe Christentum nach den Traditionen der Apostelgeschichte. Ein Kommentar, Göttingen 1987.
- Gerd Lüdemann*: Das Judenedikt des Claudius (Apg 18,2), in: Der Treue Gottes trauen. Beiträge zum Werk des Lukas (FS Gerhard Schneider), Freiburg/Basel/Wien 1991, S. 289–298.
- Martin Luik*: Das zweite Militärdiplom aus Köngen, Kreis Esslingen, Fundberichte aus Baden-Württemberg 20 (1995), S. 717–724.
- Ramsay MacMullen*: Enemies of the Roman Order. Treason, Unrest, and Alienation in the Empire, Cambridge/Mass. 1966 (Nachdr. London und New York 1992).
- Ch. I. Makaronas*: Via Egnatia and Thessalonike, in: Studies Presented to David Moore Robinson (siehe dort), Band II, S. 380–388; wieder abgedruckt in: Θεσσαλονίκη: Φιλίππου Βασιλίσσαν (siehe dort), S. 392–401 (danach hier zitiert).
- 25. April 2009** *Mariano Malavolta*: *Manceps gregum*. Letture antiche e recenti di C.I.L. XIV 2299 (= I.L.S. 5206), in: Ἐπιγραφαί. Miscellanea epigrafica in onore di Lidio Gasperini, hg. v. Gianfranco Paci, Ichnia 5, Band I, Rom 2000, S. 541–547.
- Irad Malkin*: What is an Aphidruma?, CIA 10 (1991), S. 77–96.
- Irad Malkin*: What's in a Name? The Eponymous Founders of Greek Colonies, Athenaeum 63 (1985), S. 114–130.
- L. Malten*: Der Raub der Kore, ARW 12 (1909), S. 285–312.
- Georg Manteuffel*: Epistulae privatae ineditae, Eos 30 (1927), S. 211–215.
- Christian Marek*: Die Proxenie, Europäische Hochschulschriften III 213, Frankfurt am Main/Bern/New York 1984.
- I. Howard Marshall*: The Acts of the Apostles. An Introduction and Commentary, Leicester 1980.
- Olivier Masson*: Les noms théophores de Bendis en Grèce et en Thrace, MH 45 (1988), S. 6–12.
- Euth. I. Mastrokostas*: The Edict of Gazoros Concerning the Hiring of Public Places SEG XXIV 1969, 205 no. 614 (BCH 86, 1962, 57–63), in: Ancient Macedonian Studies in Honor of Charles F. Edson (siehe dort), S. 255–257.
- G. Mateescu*: Cercetări cu privire la Traci. A. Emendațiuni la Corpus I.L., Buletinul Comisunii Monumentelor Istorice 9 (1916), S. 29–40 (mit französischer Zusammenfassung S. 41f.).

- G. Mateescu*: Granita de apus a Tracilor, Anuarul Institutului de Istorie Națională 1924, S. 425f. (mir nicht zugänglich).
- Harold Mattingly*: Roman Coins from the Earliest Times to the Fall of the Western Empire, London 1962.
- Valerie A. Maxfield*: Systems of Reward in Relation to Military Diplomas, in: Heer und Integrationspolitik (siehe dort), S. 26–43.
- Valerie A. Maxfield*: The Military Decorations of the Roman Army, London 1981.
- William A. McDonald*: Archaeology and St. Paul's Journeys in Greek Lands, BA 3 (1940), S. 18–24.
- Wayne A. Meeks*: The First Urban Christians. The Social World of the Apostle Paul, New Haven/London 1983.
- Otto F.A. Meinardus*: St. Paul in Greece, Athen² 1972 (Nachdr. 1976).
- Peter Meinhold*: Art. Polykarpos, PRE XXI 2 (1952), Sp. 1662–1693.
- G. Mendel*: Inscriptions de Thasos, BCH 24 (1900), S. 263–284.
- Berthold Mengel*: Studien zum Philipperbrief. Untersuchungen zum situativen Kontext unter besonderer Berücksichtigung der Frage nach der Ganzheitlichkeit oder Einheitlichkeit eines paulinischen Briefes, WUNT 2/8, Tübingen 1982.
- Benjamin D. Meritt*: Greek Inscriptions, Hesperia 13 (1944), S. 210–266.
- Benjamin D. Meritt*: The Athenian Year, Berkeley/Los Angeles 1961.
- Benjamin D. Meritt*: The Year of Neaichmos (320/19 B.C.), Hesperia 32 (1963), S. 425–439.
- Johannes Merkel*: Ueber die sogenannten Sepulcralmulten, in: Festgabe der Göttinger Juristen-Fakultät für Rudolf von Jhering zum fünfzigjährigen Doktor-Jubiläum am VI. August MDCCCXCII, Leipzig 1892, S. 79–134.
- Reinhold Merkelbach*: Die Hirten des Dionysos. Die Dionysos-Mysterien der römischen Kaiserzeit und der bukolische Roman des Longus, Stuttgart 1988.
- Reinhold Merkelbach*: Mithras, Königstein/Ts. 1984.
- Reinhold Merkelbach*: Zwei Texte aus dem Sarapeum zu Thessalonike, ZPE 10 (1973), S. 45–54.
- Bruce M. Metzger*: A Textual Commentary on the Greek New Testament. A Companion Volume to the United Bible Societies' Greek New Testament (third edition), London/New York 1975.¹⁷
- Bruce M. Metzger*: The Problematic Thracian Version of the Gospels, in: A Tribute to Arthur Vööbus: Studies in Early Christian Literature and Its Environment, Primarily in the Syrian East, Chicago 1977, S. 337–355; Nachdr. in: *ders.*: New Testament Studies. Philological, Versional, and Patristic, NTTS 10, Leiden 1980, S. 148–166.
- Eduard Meyer*: Geschichte des Altertums, IV 2: Der Ausgang der griechischen Geschichte, Darmstadt⁵ 1965.
- Eduard Meyer*: Ursprung und Anfänge des Christentums. Dritter Band: Die Apostelgeschichte und die Anfänge des Christentums, Stuttgart und Berlin 1923.
- Heinrich August Wilhelm Meyer*: Kritisch exegetisches Handbuch über die Briefe an die Philipper, Kolosser und an Philemon, KEK 9, Göttingen² 1859.
- Jean-Pierre Michaud*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en

¹⁷ Mittlerweile ist die zweite Auflage dieses Werkes erschienen: *Bruce M. Metzger*: A Textual Commentary on the Greek New Testament, A Companion Volume to the United Bible Societies' Greek New Testament (Fourth Revised Edition), Stuttgart² 1994.

- 1970, BCH 95 (1971), S. 803–1067.
- É. Michon*: [ohne Titel], BSNAF 1924, S. 234–236.
- Georgi Mihailov*: À propos de la stèle du »captor Deceballi« à Philippes, in: Mélanges helléniques offerts à Georges Daux, Paris 1974, S. 279–287.
- Georgi Mihailov*: Epigraphica et onomastica. (Observations sur les rapports ethno-culturels dans l'aire balkano-micrasiatique), Études balkaniques 23,4 (1987), S. 89–111.
- Georgi Mihailov*: Inscriptions de la Thrace égéenne, Philologia (Sofia) 6 (1980), S. 3–19.
- G. Mihailov*: siehe V. Beševliev/G. Mihailov.
- Stella G. Miller*: The Tomb of Lyson and Kallikles: A Painted Macedonian Tomb, Mainz 1993.
- 1. April 2009** *Stephen Miller*: Moschos the Beautiful: An Athletic Graffito in Nemea, in: Exegisti Monumentum Aere Perennius. Essays in Honor of John Frederick Charles hg.v. Bruce R. Baker und John E. Fisher, Indianapolis 1994, S. 89–98.
- J.-B. Mispoulet*: Note sur un diplôme militaire découvert en Thrace, concernant la flotte de Misène, du 9 février 71, CRAI 1912, S. 394–407.
- Lambros Missitzis*: A Royal Decree of Alexander the Great on the Lands of Philippi, The Ancient World 12 (1985), S. 3–14.
- Stephen Mitchell*: Iconium and Ninica. Two Double Communities in Roman Asia Minor, Historia 28 (1979), S. 409–438.
- Stephen Mitchell*: Requisitioned Transport in the Roman Empire: A New Inscription from Pisidia, JRS 66 (1976), S. 106–131.
- Joachim Molthagen*: Die ersten Konflikte der Christen in der griechisch-römischen Welt, Hist 40 (1991), S. 42–76.
- Th.[eodor] Mommsen*: Die Rechtsverhältnisse des Apostels Paulus, ZNW 2 (1901), S. 81–96.
- Theodor Mommsen*: Praetorium, Hermes 35 (1900), S. 437–442.
- Theodor Mommsen*: Römisches Strafrecht, Systematisches Handbuch der Deutschen Rechtswissenschaft 1,4, Leipzig 1899.
- Theodor Mommsen*: Schauspielerinschrift von Philippi, Hermes 3 (1869), S. 461–465.
- Theodor Mommsen*: Schauspielerinschrift von Philippi, Hermes 17 (1882), S. 495–496.
- Jean-Charles Moretti*: Une vignette de traité à Delphes, BCH 111 (1987), S. 157–166.
- John Morris/Margaret Roxan*: The Witnesses to Roman Military *Diplomata*, Acta Archaeologica 28 (1977), S. 299–333.
- Martin Mosser*: Die Steindenkmäler der legio XV Apollinaris, WAS 5, Wien 2003.
- Martin Mosser*: siehe Jozsef Beszédes/Martin Mosser.
- François Mottas*: La population de Philippes et ses origines à la lumière des inscriptions, Études de Lettres 2 (1994), S. 15–24.
- R. Mouterde*: siehe L. Jalabert/R. Mouterde.
- N. C. Moutsopoulos*: Le bourg byzantin de Redina. Contribution à la topographie historique de Mygdonie, Balkan Studies 24 (1983), S. 3–18.
- Nicolas K. Moutsopoulos*: »De via militari Romanorum«. Mutatio, mansio e castra nella parte trcese della via Egnatia, in: Studi castellani in onore di Piero Gazzola, Vol. I, Rom 1979, S. 193–222.
- N. K. Moutsopoulos*: Les sgraffites du Pangaion, in: Εις μνήμην Π.Α. Μιχελή, hg.v. Ελληνική Εταιρεία Αισθητικής, Athen 1971, S. 482–489.

- Stefanie Mühlenbrock*: Hadrian in Alexandria Troas? Eine neue Inschrift, in: Neue Forschungen zu Neandria und Alexandria Troas, Asia Minor Studien 11, Bonn 1994, S. 193–195.
- Dietram Müller*: Topographischer Bildkommentar zu den Historien Herodots: Griechenland im Umfang des heutigen griechischen Staatsgebiets, Tübingen 1987.
- Helmut Müller*: Makedonische Marginalien, Chiron 31 (2001), S. 417–455; hier: III. C. Iulius Teres Ὀπατινός, S. 450–455. **9. Mai 2009**
- Ulrich B. Müller*: Der Brief des Paulus an die Philipper, ThHK 11/1, Leipzig 1993.
- Ulrich B. Müller*: Der Christushymnus Phil 2 6–11, ZNW 79 (1988), S. 17–44.
- Wolfgang Müller-Wiener*: Bischofsresidenzen des 4.–7. Jhs. im östlichen Mittelmeerraum, Actes du XIe congrès international d'archéologie chrétienne. Lyon, Vienne, Grenoble, Genève et Aoste (21–28 septembre 1986) I, SAC 41, Rom 1989, S. 651–709.
- J. Arthur R. Munro*: Epigraphical Notes from Eastern Macedonia and Thrace, JHS 16 (1896), S. 313–322.
- Georges Nachtergaele*: Les Galates en Grèce et les Sôtéria de Delphes. Recherches d'histoire et d'épigraphie hellénistiques, Brüssel 1977.
- Värbinka Najdenova*: A Shrine of Ares Suregethes in Thrace, in: Third International Scientific Symposium »Terra Antiqua Balcanica«. Acta Centri Historiae »Terra Antiqua Balcanica« II, Sofia 1987, S. 252–258.
- O. Neugebauer*: siehe W. Kendrick Pritchett/O. Neugebauer.
- John Nicols*: On the Standard Size of the Ordo Decurionum, ZRG 105 (1988), S. 712–719.
- Karl-Wilhelm Niebuhr*: Heidenapostel aus Israel. Die jüdische Identität des Paulus nach ihrer Darstellung in seinen Briefen, WUNT 62, Tübingen 1992.
- Charles M. Nielsen*: Polycarp und Marcion: A Note, TS 47 (1986), S. 297–299.
- P.M. Nigdelis*: Eine neue Familie aus Thessaloniki, ZPE 82 (1990), S. 209–212.
- Pantelis M. Nigdelis*: Kalendarium Caesianum: Zum kaiserlichen Patrimonium in der Provinz Makedonien, ZPE 104 (1994), S. 118–128.
- Pantelis Nigdelis/Asterios Lioutas*: »First of the Hellenes in the Province«: A New Inscription from Mygdonia, GRBS 49 (2009), S. 101–112.
- A. Nikitsky*: Die geographische Liste der delphischen Proxenoï, Dorpat 1902.
- Martin P. Nilsson*: Das Rosenfest, in: *ders.*: Opuscula selecta linguis anglica, francogallica, germanica conscripta, Vol. I, Skrifter utgivna av Svenska Institutet i Athen II 1, Lund 1951, S. 311–329.
- Martin P. Nilsson*: Geschichte der griechischen Religion. Erster Band: Die Religion Griechenlands bis auf die griechische Weltherrschaft; Zweiter Band: Die hellenistische und römische Zeit, HAW V 2, München ³1967 und ²1961.
- Martin P. Nilsson*: The Dionysiac Mysteries of the Hellenistic and Roman Age, Lund 1957.
- A.D. Nock*: The Historical Importance of Cult-Associations, CIR 38 (1924), S. 105–109.
- Arthur Darby Nock*: siehe Colin Roberts/Theodore C. Skeat/Arthur Darby Nock.
- Karl Leo Noethlichs*: Der Jude Paulus – ein Tarser und Römer?, in: Raban von Haehling [Hg.]: Rom und das himmlische Jerusalem. Die frühen Christen zwischen Anpassung und Ablehnung, Darmstadt 2000, S. 53–84.
- Johannes Nollé*: Grabepigramme und Reliefdarstellungen aus Kleinasien, ZPE 60

- (1985), S. 117–135.
- Peter T. O'Brien*: The Epistle to the Philippians. A Commentary on the Greek Text, The New International Greek Testament Commentary, Grand Rapids 1991.
- Eckart Olshausen*: Art. Perge, KP IV, Sp. 631–632.
- Manfred Oppermann*: Der Thrakische Reiter des Ostbalkanraumes im Spannungsfeld von Graecitas, Romanitas und lokalen Traditionen, Schriften des Zentrums für Archäologie und Kulturgeschichte des Schwarzmeerraumes 7, Langenweißbach 2006.
- Manfred Oppermann*: Historische Geographie Ostmakedoniens, *Klio* 65 (1983), S. 543–546.
- Manfred Oppermann*: Ikonographische Untersuchungen zur Weihplastik der thrakischen Gebiete in römischer Zeit, in: Dritter Internationaler Thrakologischer Kongreß (siehe dort), Bd. II (1984), S. 244–254.
- Manfred Oppermann*: Thrakische und danubische Reitergötter und ihre Beziehungen zu Orientalischen Kulturen, in: Die orientalischen Religionen im Römerreich (OrRR), hg. v. Maarten J. Vermaseren, EPRO 93, Leiden 1981, S. 510–536.
- Richard E. Oster, Jr.*: Use, Misuse and Neglect of Archaeological Evidence in Some Modern Works on 1Corinthians (1Cor 7,1–5; 8,10; 11,2–16; 12,14–26), *ZNW* 83 (1992), S. 52–73.
- Firmin O'Sullivan*: The Egnatian Way, Newton Abbot/Harrisburg 1972.
- Robert F. O'Toole*: Art. Philippian Jailor, *The Anchor Bible Dictionary* 5 (1992), S. 317–318.
- Robert F. O'Toole*: Art. Slave Girl at Philippi, *The Anchor Bible Dictionary* 6 (1992), S. 57–58.
- D.I. Pallas*: Une petite recherche dans le diaconicon de la basilique B de Philippes, *BZ* 53 (1960), S. 328–332.
- Robert E.A. Palmer*: Silvanus, Sylvester, and the Chair of St. Peter, *PAPS* 122 (1978), S. 222–247.
- Dimitrios Pandermalis*: Dion. Archäologische Stätte und Museum, Athen 1997.
- Dimitrios Pandermalis*: Inscriptions from Dion. Addenda et Corrigenda, in: *Ancient Macedonian Studies in Honor of Charles F. Edson* (siehe dort), S. 283–294.
- Harikleia Papageorgiadou-Bani*: The numismatic iconography of the Roman colonies in Greece. Local spirit and the expression of imperial policy, *Μελετήματα* 39, Athen 2004.
- 26. April 2009**
- Johannes Papastavru*: Amphipolis. Geschichte und Prosopographie. Mit Beiträgen von C.F. Lehmann-Haupt und Arthur Stein, *Klio.B* 37, Leipzig 1936.
- Fanoula Papazoglou*: Gouverneurs de Macédoine. A propos du second volume des *Fasti*, par Th. Sarikakis, *Živa Antika. Antiquité vivante* 29 (1979), S. 227–249.
- Fanoula Papazoglou*: La population des colonies romaines en Macédoine, *ŽAnt* 40 (1990), S. 111–124.
- Fanoula Papazoglou*: L. Vipstanus Messalla, Proconsul de Macédoine, *ŽAnt* 33 (1983), S. 5–11.
- Fanoula Papazoglou*: Le territoire de la colonie de Philippes, *BCH* 106 (1982), S. 89–106.
- Fanoula Papazoglou*: Les villes de macédoine à l'époque romaine, *BCH Suppl.* 16, Athen/Paris 1988.
- Fanoula Papazoglou*: Notes d'épigraphie et de topographie macédoniennes, *BCH* 87 (1963), S. 517–544.

- Fanoula Papazoglou*: Quelques aspects de l'histoire de la province Macédoine, ANRW II 7.1 (1979), S. 302–369.
- Fanoula Papazoglou*: Sur l'emploi des deux ères dans les inscriptions grecques de Macédoine, Recueil des travaux de la Faculté de Philosophie 3 (1955), S. 15–28.
- F. Papazoglou*: Sur l'organisation de la Macédoine des Antigonides, in: *Αρχαία Μακεδονία III* – Ancient Macedonia III (siehe dort), S. 195–210.
- Anne Pariente*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1989, BCH 114 (1990), S. 703–850.
- Anne Pariente*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1991, BCH 116 (1992), S. 833–954.
- Anne Pariente*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1993, BCH 118 (1994), S. 695–866.
- Vasile Pârvan*: Municipium Aurelium Durostorum, RFIC 52 (1924), S. 307–340.
- Henning Paulsen*: Die Briefe des Ignatius von Antiochia und der Brief des Polykarp von Smyrna. Zweite, neubearbeitete Auflage der Auslegung von Walter Bauer, Die Apostolischen Väter II, HNT 18, Tübingen 1985.
- Werner Peek*: Zwei Grabepigramme aus Makedonien, Hermes 92 (1964), S. 498–502.
- Stylios Pelekanides*: Excavations in Philippi, Balkan Studies 8,1 (1967), S. 123–126; wieder abgedruckt in: *ders.*: Studien zur frühchristlichen und byzantinischen Archäologie, IMXA 174, Thessaloniki 1977, S. 395–399 (danach hier zitiert).
- S. Pelekanidis*: Kultprobleme im Apostel-Paulus-Oktogon von Philippi im Zusammenhang mit einem älteren Heroenkult, in: *Atti del IX Congresso Internazionale di Archeologia Cristiana*, Vol. II, Rom 1978, S. 393–397.
- Charalambos Pennas*: Early Christian Burials at Philippi, in: *Bosphorus: Essays in Honour of Cyril Mango* = ByF 21 (1995), S. 215–227.
- Paul Perdrizet*: Contribution à l'étude du macédonien, BCH 35 (1911), S. 120–131.
- Paul Perdrizet*: Cultes et mythes du Pangée, Annales de l'est, publiées par la faculté des lettres de l'université de Nancy, 24e année, fascicule 1, Paris/Nancy 1910.
- Paul Perdrizet*: De quelques monuments figurés du culte d'Athéna Ergané, in: *Mélanges Perrot*. Recueil de mémoires concernant l'archéologie classique, la littérature et l'histoire anciennes dédié à Georges Perrot A l'occasion du 50e anniversaire de son entrée à l'École normale supérieure, Paris 1903, S. 259–267.
- Paul Perdrizet*: Dizaelmis, REA 16 (1914), S. 399–404.
- Paul Perdrizet*: Géta, roi des Édones, BCH 35 (1911), S. 108–119.
- Paul Perdrizet*: Études amphipolitaines, BCH 46 (1922), S. 36–57.
- Paul Perdrizet*: Inscriptions de Delphes, BCH 20 (1896), S. 466–496.
- Paul Perdrizet*: Inscriptions de Philippi: Les Rosalies, BCH 24 (1900), S. 299–323.
- Paul Perdrizet*: Le cimetière chrétien de Thessalonique, MAH 19 (1899), S. 541–548.
- Paul Perdrizet*: Le pont d'Amphipolis et la date du Rhésos, in: *In memoria lui Vasile Pârvan*, Bukarest 1934, S. 284–290.
- Paul Perdrizet*: Mên, BCH 20 (1896), S. 55–106.
- Paul Perdrizet*: Némésis [I], BCH 36 (1912), S. 248–274.
- Paul Perdrizet*: Némésis [II], BCH 38 (1914), S. 89–100.
- Paul Perdrizet*: Notes de numismatique macédonienne, RNum 7 (1903), S. 309–325.
- Paul Perdrizet*: Proxènes macédoniens à Delphes, BCH 21 (1897), S. 102–118.
- Paul Perdrizet*: Rez. Wilhelm Dittenberger [Hg.]: *Orientis graeci inscriptiones selectae, supplementum Sylloges inscriptionum graecarum*, REA 6, (1904), S. 155–160.

- Paul Perdrizet*: Rez. Wilhelm Dittenberger [Hg.]: *Sylloge inscriptionum graecarum* (2. Aufl.), REA 2 (1900), S. 259–268.
- Paul Perdrizet*: Scaptésylé, *Klio* 10 (1910), S. 1–27.
- Paul Perdrizet*: Sur l'action institoire, REA 4 (1902), S. 199–200.
- Paul Perdrizet*: Trois inscriptions latines de Roumélie, BCH 24 (1900), S. 542–552.
- Paul Perdrizet*: Voyage dans la Macédoine première [I], BCH 18 (1894), S. 416–445.
- Paul Perdrizet*: Voyage dans la Macédoine première [II], BCH 19 (1895), S. 109–112.
- Paul Perdrizet*: Voyage dans la Macédoine première [III], BCH 21 (1897), S. 514–543.
- Paul Perdrizet*: Voyage dans la Macédoine première [IV], BCH 22 (1898), S. 335–353.
- Paula Perlman*: City and Sanctuary in Ancient Greece. The *Theorodokia* in the Peloponnese, *Hypomnemata* 121, Göttingen 2000.¹⁸
- Paula Perlman*: Θεωροδοκοῦντες ἐν ταῖς πόλεσιν: Panhellenic *Epangelia* and Political Status, in: *Sources for the Ancient Greek City-State*, Acts of the Copenhagen Polis Centre 2, Kopenhagen 1995, S. 113–164.
- Paula Jean Perlman*: The *Theorodokia* in the Peloponnese, Phil. Diss. Berkeley 1984 (Ann Arbor 1988).
- G. Perrot*: Daton, Néopolis, les ruines de Philippes, RAr 1,2 (1860), S. 45–52.67–77.
- Rudolf Pesch*: Die Apostelgeschichte. 1. Teilband: Apg 1–12; 2. Teilband: Apg 13–28, EKK V 1.2, Zürich/Einsiedeln/Köln/Neukirchen-Vluyn 1986.
- Rudolf Pesch*: Paulus und seine Lieblingsgemeinde. Paulus – neu gesehen. Drei Briefe an die Heiligen in Philippi, HerBü 1208, Freiburg/Basel/Wien 1985.
- Ulrike Peter*: Art. Kotys [I 2], DNP 6 (1999), Sp. 784.
- Ph. M. Petsas*: ΜΗΤΗΡ ΘΕΩΝ ΑΥΤΟΧΘΩΝ. Unpublished Manumission Inscriptions from Macedonia, in: *Αρχαία Μακεδονία III – Ancient Macedonia III* (siehe dort), S. 229–246.
- Photios Petsas*: Unpublished manumission inscriptions from Macedonia, in: *Actes du VIIe congrès international d'épigraphie grecque et latine* (siehe dort), S. 438.
- H.-G. Pflaum*: Histoire et cultes de Thasos [Rez. von Dunant/Pouilloux: *Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos II*, siehe dort], JS 1959, S. 75–88.
- H.-G. Pflaum*: Les carrières procuratoriennes équestres sous le haut-empire romain, Tome premier, Paris 1960.
- Gerhard Pfohl*: Art. Grabinschrift I (griechische), RAC XII (1983), Sp. 467–514.
- Charles Picard*: Fouilles de Thasos (1914 et 1920), BCH 45 (1921), S. 86–173.
- Ch. Picard*: Les dieux de la colonie de Philippes vers le Ier siècle de notre ère, d'après les ex-voto rupestres, RHR 86 (1922), S. 117–201.
- Charles Picard*: Sur l'iconographie de Bendis, in: *Serta Kazaroviana* (siehe dort), S. 25–34.
- Charles Picard*: Un texte nouveau de la correspondance entre Abgar d'Osroène et Jésus-Christ gravé sur une porte de ville, à Philippes (Macédoine), BCH 44 (1920), S. 41–69.
- Charles Picard/Charles Avezou*: Le testament de la prêtresse thessalonicienne, BCH 38 (1914), S. 38–62.
- Charles Picard*: siehe Charles Avezou/Charles Picard.

¹⁸ Dies ist die überarbeitete Buchfassung der unten genannten Perlman'schen Dissertation. In der Regel wurde die alte Fassung von 1984/1988 benutzt, da die Buchfassung bei der Erarbeitung von Philippi II noch nicht vorlag.

- Olivier Picard*: Ανασκαφές της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής στη Θάσο το 1988, AEMΘ 2 (1988) [1991], S. 387–394.
- Olivier Picard*: Ανασκαφές της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής στη Θάσο κατά το 1989 AEMΘ 3 (1989) [1992], S. 499–506.
- Olivier Picard*: Images des dieux sur les monnaies grecques, MEFRA 103 (1991), S. 223–233.
- Olivier Picard*: Les Thasiens du continent et la fondation de Philippes, in: Tranquillitas. Mélanges en l'honneur de Tran tam Tinh, Collection »Hier pour aujourd'hui«, Quebec 1994, S. 459–473.
- Olivier Picard*: Numismatique et iconographie: Le Cavalier macédonien, in: Iconographie classique et identités régionales, BCH Suppl. 14, Athen/Paris 1986, S. 67–76.
- O. [livier] Picard*: Thasos dans le monde romain, in: The Greek Renaissance in the Roman Empire. Papers from the Tenth British Museum Classical Colloquium, BICS Suppl. 55, London 1989, S. 174–179.
- Olivier Picard*: Thasos et Néapolis, in: Μνήμη Δ. Λαζαρίδη (siehe dort), S. 541–548.
- Charles Pietri*: Art. Grabinschrift II (lateinisch), RAC XII (1983), Sp. 514–590.
- Peter Pilhofer*: Antiochien und Philippi. Zwei römische Kolonien auf dem Weg des Paulus nach Spanien, in: *ders.*: Die frühen Christen und ihre Welt (siehe dort), S. 154–165.
- Peter Pilhofer/Thomas Witulski*: Archäologie und Neues Testament: Von der Palästina-wissenschaft zur lokalgeschichtlichen Methode, in: Exegese und Methodendiskussion, TANZ 23, Tübingen/Basel 1998, S. 237–255.¹⁹
- Peter Pilhofer*: Art. Philippi, RGG⁴ VI (2003), Sp. 1274–1275.
- Peter Pilhofer*: Die hellenistisch-römische Welt und die neutestamentliche Wissenschaft, in: Herkunft und Zukunft der neutestamentlichen Wissenschaft, NET 6, Tübingen und Basel 2003, S. 85–96.
- Peter Pilhofer*: Dionysos und Christus. Zwei Erlöser im Vergleich, in: *ders.*: Die frühen Christen und ihre Welt (siehe dort), S. 73–91.
- Peter Pilhofer*: Luke's Knowledge of Pisidian Antioch, in: Actes du Ier Congrès International sur Antioche de Pisidie, Textes réunis par Thomas Drew-Bear, Mehmet Taşlıalan et Christine M. Thomas, Collection Archeologie et Histoire de l'Antiquité 5, Lyon/Paris 2002, S. 77–83.²⁰
- Peter Pilhofer*: Ο Λουκάς ως »ανήρ Μακεδών«. Η καταγωγή του ευαγγελιστή από τη Μακεδονία [neugriechisch], in: Αρχαία Μακεδονία VI – Ancient Macedonia VI, Band 2, Thessaloniki 1999, S. 903–909.²¹
- Peter Pilhofer*: Περί δε τῆς φιλαδελφίας ... (1Thess 4,9). Ekklesiologische Überlegungen zu einem Proprium früher christlicher Gemeinden, in: *ders.*: Die frühen Christen und ihre Welt (siehe dort), S. 139–153.
- Peter Pilhofer*: Philippi, in: Neues Testament und Antike Kultur, Band 2: Familie – Gesellschaft – Wirtschaft, Neukirchen-Vluyn 2005, S. 163–165.

¹⁹ Erweiterte Fassung unter dem Titel *Zur lokalgeschichtlichen Methode* in: *Peter Pilhofer*: Die frühen Christen und ihre Welt (siehe dort), S. 1–57.

²⁰ Deutsche Fassung unter dem Titel *Was wusste Lukas über das pisidische Antiochien?* in: *ders.*: Die frühen Christen und ihre Welt (siehe dort), S. 113–122.

²¹ Deutsche Fassung unter dem Titel *Lukas als ανήρ Μακεδών. Zur Herkunft des Evangelisten aus Makedonien* in: *ders.*: Die frühen Christen und ihre Welt (siehe dort), S. 106–112.

- Peter Pilhofer*: Philippi. Band I: Die erste christliche Gemeinde Europas, WUNT 87, Tübingen 1995.
- Peter Pilhofer*: Philippi zur Zeit des Paulus. Eine Ortsbegehung, Bibel und Kirche 64 (2009), S. 11–17.
- Peter Pilhofer*: PRESBYTERON KREITTON. Der Altersbeweis der jüdischen und christlichen Apologeten und seine Vorgeschichte, WUNT 2/39, Tübingen 1990.
- A. Plassart*: Inscriptions de Delphes. La liste des Théorodoques, BCH 45 (1921), S. 1–85.
- H. W. Pleket*: An Aspect of the Emperor Cult: Imperial Mysteries, HThR 58 (1965), S. 331–347.
- H. W. Pleket*: Epigraphica. Vol. 1: Texts on the Economic History of the Greek World, TMUA 31, Leiden 1964.
- H. W. Pleket*: Religious History as the History of Mentality: The »Believer« as Servant of the Deity in the Greek World, in: Faith, Hope, and Worship (siehe dort), S. 152–192.
- Henri Willy Pleket*: Wirtschaft, in: Europäische Wirtschafts- und Sozialgeschichte in der römischen Kaiserzeit (siehe dort), S. 25–160.
- Eckhard Plümacher*: Identitätsverlust und Identitätsgewinn. Studien zum Verhältnis von kaiserzeitlicher Stadt und frühem Christentum, Biblisch-Theologische Studien 11, Neukirchen-Vluyn 1987.
- Franz Poland*: Geschichte des griechischen Vereinswesens, Leipzig 1909 (Nachdr. Leipzig 1967).
- Helen Pope*: Foreigners in Attic Inscriptions, Philadelphia 1947 (Nachdr. in der Reihe Studia Historica, Band 65, Rom 1969).
- Lilian Portefaix*: Sisters Rejoice. Paul's Letter to the Philippians and Luke-Acts as Seen by First-century Philippian Women, CB.NT 20, Uppsala 1988.
- Jean Pouilloux*: Recherches sur l'histoire et les cultes de Thasos. I. De la fondation de la cité à 196 avant J.-C., Études Thasiennes 3, Paris 1954.
- Jean Pouilloux*: siehe Christiane Dunant/Jean Pouilloux.
- A. v. Premerstein*: siehe Friedrich Laddek/A. v. Premerstein/Nikola Vulić.
- W. Kendrick Pritchett*: Ancient Athenian Calendars on Stone, Berkeley/Los Angeles 1963.
- W. Kendrick Pritchett*: Buried Bridges of the Via Egnatia, in: *ders.*: Studies in Ancient Greek Topography, Part VI, University of California Publications: Classical Studies 33, Berkeley 1989, Chapter XI, S. 123–125.
- W. Kendrick Pritchett/O. Neugebauer*: The Calendars of Athens, Cambridge (Mass.) 1947.
- Samuel Provost & Michael Boyd*: Application de la prospection géophysique à la topographie urbaine. 2, Philippes, les quartiers ouest, BCH 126 (2002), S. 431–488.
- Samuel Provost & Michael Boyd*: Το πολεοδομικό σχέδιο των Φιλιππων. Τα πρώτα αποτελέσματα και οι προοπτικές ερευνών, AEMΘ 16 (2002) [2004], S. 95–106.
- Sélènè Psoma*: Commentaire numismatique du registre de ventes des terrains sacrés de la cité de Philippes, RN 157 (2001), S. 215–222.
- F. Quass*: Zum Problem der Kultivierung brachliegenden Gemeindelandes kaiserzeitlicher Städte Griechenlands, Τεκμήρια Β' (1996), S. 82–119.
- W.M. Ramsay*: St. Paul the Traveller and the Roman Citizen, London ¹⁴1920.

- W.M. Ramsay*: The Philippians and Their Magistrates, *JThS* 1 (1900), S. 114–116.
- N.B. Rankov*: Singulares Legati Legionis: A Problem in the Interpretation of the Ti. Claudius Maximus Inscription from Philippi, *ZPE* 80 (1990), S. 165–175.
- A. Rapp*: Art. Kotys, *ALGM* II (1890–1897), Sp. 1398–1403.
- Salomon Reinach*: Chronique d'Orient, *RAr* 4 (1884), S. 76–102.
- S. Reinach*: Inscriptions latines de Macédoine, *BCH* 8 (1884), S. 47–50.
- S. Reinach*: La reconstruction des murs de Cavalla, *BCH* 6 (1882), S. 267–275.
- Théodore Reinach*: Inscriptions de Samothrace, *REG* 5 (1892), S. 197–205.
- Meyer Reinhold*: From Republic to Principate. An historical commentary on Cassius Dio's *Roman History*, Books 49–52 (36–29 B.C.), An historical commentary on Cassius Dio's *Roman History* 6, American Philological Association, Monograph Series 34, Atlanta 1988.
- Meyer Reinhold*: History of Purple as a Status Symbol in Antiquity, *CollLat* 116, Brüssel 1970.
- Johannes Rempé*: De Rheso Thracum heroe, *Commentatio philologa, quam consensu et auctoritate amplissimi philosophorum physicorumque in alma litterarum universitate Wilhelma Westfala Monasteriensi ordinis ad summos in philosophia honores rite capessendos scripsit J. R., Münster* 1927.
- L. Renaudin*: [Un Habitat néolithique dans la Macédoine Ire: La Toumba de Dikili-Tach,] *CRAI* 1923, S. 270–272.
- Marcell Restle*: siehe Klaus Belke/Marcell Restle.
- Joyce Reynolds/Robert Tannenbaum [Hg.]*: Jews and God-Fearers at Aphrodisias: Greek Inscriptions with Commentary. Texts from the Excavations at Aphrodisias Conducted by Kenan T. Erim, Proceedings of the Cambridge Philological Society, Supplementary Volume no. 12, Cambridge 1987. **1. Juni 2009**
- Georges Le Rider*: The Coinage of Philip and the Pangaion Mines, in: Philip of Macedon, hg.v. Miltiades B. Hatzopoulos und Louisa D. Loukopoulou [lies: Loukopoulou], Athen 1980, S. 48–57.
- Georges Le Rider*: Trésor de monnaies trouvé à Thasos, *BCH* 80 (1956), S. 1–19.
- Harald Riesenfeld*: Unpoetische Hymnen im Neuen Testament? Zu Phil 2,1–11, in: Glaube und Gerechtigkeit. In memoriam Rafael Gyllenberg, *Schriften der Finnischen Exegetischen Gesellschaft* 38, Helsinki 1983, S. 155–168.
- Rainer Riesner*: siehe Otto Betz/Rainer Riesner.
- Athanasios Rizakis*: La carrière équestre de C. Vibius Quartus, *MEFRA* 115 (2003), S. 535–548. **11. Mai 2009**
- A.D. Rizakis*: Le territoire de la colonie romaine de Philippi: Ses limites au Nord-Ouest, in: *Autour des Libri coloniarum. Colonisation et colonies dans le monde romain*, hg.v. Antonio Gonzales und Jean-Yves Guillaumin, Besançon 2006, S. 123–130. **11. April 2009**
- Athanasios D. Rizakis*: siehe Cédric Brélaz/Regula Frei-Stolba/Athanasios D. Rizakis/Angelos G. Zannis.
- Louis Robert*: À travers l'Asie Mineure. Poètes et prosateurs, monnaies grecques, voyageurs et géographie, *BEFAR* 239, Athen/Paris 1980.
- Louis Robert*: Épitaphe chrétienne de Cilicie copiée par Cockerell, in: *ders.: Hellenica. Recueil d'épigraphie, de numismatique et d'antiquités grecques I*, Paris 1940, S. 30–32.
- Louis Robert*: Études de numismatique grecque, Paris 1951.

- Louis Robert*: Εὐλαϊος, ἱστορία καὶ ἀνθρωπωνυμία, Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολῆς του Πανεπιστημίου Αθηνῶν 1962–63, S. 519–529 (Nachdr. in: *ders.*: Opera minora selecta II, Épigraphe et antiquités grecques, Amsterdam 1969, S. 977–987).
- Louis Robert*: Hellenica V, Inscriptions de Philippes publiées par Mertzidès, Revue de Philologie 13 (1939), S. 136–150 (Nachdr. in: *ders.*: Opera minora selecta II, Amsterdam 1969, S. 1289–1303).
- Louis Robert*: Inscriptions grecques, Istros. Revue roumaine d'archéologie et d'histoire ancienne 2 (1935–36), S. 1–20.
- Louis Robert*: Les gladiateurs dans l'orient grec, BEHE.H 278, Paris 1940.
- Colin Roberts/Theodore C. Skeat/Arthur Darby Nock*: The Guild of Zeus Hypsistos, HThR 29 (1936), S. 39–88.
- Jacques Roger*: Inscriptions de la région du Strymon, RAr 24 (1945), S. 37–55.
- Jacques Roger*: L'enceinte basse de Philippes, BCH 62 (1938), S. 20–41.
- Jürgen Roloff*: Die Apostelgeschichte, NTD 5, Göttingen 1981.
- C. Romiopoulou*: Un nouveau milliaire de la Via Egnatia, BCH 98 (1974), S. 813–816 mit Abb. 1–2; wieder abgedruckt in: Θεσσαλονίκη Φιλίππου Βασιλίσσαν (siehe dort), S. 532–535 (danach hier zitiert).
- Margaret M. Roxan*: An emperor rewards his supporters: The earliest extant diploma issued by Vespasian, JRA 9 (1996), S. 247–256.
- Margaret Roxan*: siehe John Morris/Margaret Roxan.
- Walter Ruppel*: Politeuma. Bedeutungsgeschichte eines staatsrechtlichen Terminus, Ph 82 (1927), S. 268–312.433–454.
- I. I. Russu*: Thracica. (Note onomastice I), in: Fraților Alexandru și Ion I. Lăpădatu, Bukarest 1936, S. 763–772.
- H. D. Saffrey*: Un nouveau duovir à Antioche de Pisidie, Anatolian Studies 38 (1988), S. 67–69.
- A. Salač*: Inscriptions du Pangée, de la région Drama-Cavalla et de Philippes, BCH 47 (1923), S. 49–96.
- Regina Salditt-Trappmann*: Tempel der ägyptischen Götter in Griechenland und an der Westküste Kleinasiens, EPRO 15, Leiden 1970.
- Olli Salomies*: Contacts between Italy, Macedonia, and Asia Minor during the Principate, in: Roman Onomastics in the Greek East. Social and Political Aspects, hg.v. A. D. Rizakis, Μελετήματα 21, Athen 1996, S. 111–127.
- François Salviat*: Une nouvelle loi thasienne: Institutions judiciaires et fêtes religieuses à la fin du IVe siècle av. J.-C., BCH 82 (1958), S. 193–267.
- François Salviat*: Vignes et vins anciens de Maronée à Mendé, in: Μνήμη Δ. Λαζαρίδη (siehe dort), S. 457–478.
- François Salviat*: siehe Yves Grandjean/François Salviat.
- François Salviat/Jean Servais*: Stèle indicatrice thasienne trouvée au sanctuaire d'Aliki, BCH 88 (1964), S. 267–287.
- Dimitrios C. Samsaris*: La navigation dans l'ancien lac de Cercinitis d'après une inscription inédite trouvée dans le village actuel de Paralimnion de Serrès, Μακεδονικά 19 (1979), S. 420–423.
- Dimitrios C. Samsaris*: La vallée du Bas-Strymon à l'époque impériale. Contribution épigraphique à la topographie, l'onomastique, l'histoire et aux cultes de la province romaine de Macédoine, Δωδώνη 18 (1989), S. 203–382.

- Dimitrios C. Samsaris*: Le culte du Cavalier thrace dans la colonie romaine de Philippes et dans son territoire, Ponto-Baltica 2–3 (1982–83), S. 89–100.
- Dimitrios C. Samsaris*: Le culte du Cavalier thrace dans la vallée du Bas-Strymon à l'époque romaine, in: Dritter internationaler thrakologischer Kongreß zu Ehren W. Tomaszeks, Bd. 2, Sofia 1984, S. 284–290; hier zitiert nach der griechischen Fassung: Η λατρεία του »θράκα ιππέα« στην κάτω κοιλάδα του Στρυμόνα κατά τη ρωμαϊκή εποχή, in: *ders.*: Έρευνες στην ιστορία, την τοπογραφία, και τις λατρείες των ρωμαϊκών επαρχιών Μακεδονίας και Θράκης, Thessaloniki 1984, S. 43–57.
- Dimitrios C. Samsaris*: L'épigraphie et l'onomastique de la province romaine de Thrace. (Sa partie grecque actuelle), Δωδώνη 17,1 (1988), S. 93–108.
- Dimitrios Samsaris*: Les Péoniens dans la vallée du Bas-Strymon, Klio 64 (1982), S. 339–351.
- Dimitrios Samsaris*: Trois inscriptions inédites d'époque impériale trouvées à Serrès, Klio 65 (1983), S. 151–159.
- Dimitrios C. Samsaris*: Une inscription grecque inédite de la région de Serrès mentionnant un nouveau nom de personne Thrace, Linguistique Balkanique 25,3 (1982), S. 43–45.
- Dimitrios Samsaris*: Une inscription latine inédite trouvée près des frontières du territoire de la colonie de Philippes, Klio 67 (1985), S. 458–465.
- Hubert Gallet de Santerre*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1949, BCH 74 (1950), S. 290–314.
- Théodore Chr. Sarikakis*: Des soldats Macédoniens dans l'armée romaine, in: Αρχαία Μακεδονία II (siehe dort), S. 431–464.
- Tadeusz Sarnowski*: Primi ordines et centuriones legionis I Italicae und eine Dedikation an Septimius Severus aus Novae in Niedermoesien, ZPE 95 (1993), S. 205–219.
- Thomas Schäfer*: Imperii insignia: Sella curulis und fasces. Zur Repräsentation römischer Magistrate, MDAI (R) 29, Mainz 1989.
- Berndt Schaller*: Zum Textcharakter der Hiobzitate im paulinischen Schrifttum, ZNW 71 (1980), S. 21–26.
- John Scheid*: Art. Augustales [1], DNP 2 (1997), Sp. 291f.
- Wolfgang Schenk*: Die Philipperbriefe des Paulus. Kommentar, Stuttgart/Berlin/Köln/Mainz 1984.
- Ruth Schian*: Untersuchungen über das »argumentum e consensu omnium«, Diss. Tübingen 1971.
- Traugott Schiess*: Die römischen Collegia Funeraticia nach den Inschriften, München 1888.
- Gottfried Schille*: Anfänge der Kirche. Erwägungen zur apostolischen Frühgeschichte, BEvTh 43, München 1966.
- Wilhelm Heinrich Schinz*: Die christliche Gemeinde zu Philippi. Ein exegetischer Versuch, Zürich 1833.
- Johanna Schmidt*: Art. Philippoi (Φίλιπποι), PRE XIX 2 (1938), Sp. 2206–2244.
- Otto Schmitz*: Zum Verständnis von Philipper 1,21, in: Neutestamentliche Studien. Georg Heinrici zu seinem 70. Geburtstag, UNT 6, Leipzig 1914, S. 155–169.
- Gerhard Schneider*: Die Apostelgeschichte. I. Teil: Einleitung. Kommentar zu Kap. 1,1–8,40. II. Teil: Kommentar zu Kap. 9,1–28,31, HThK V 1.2, Freiburg/ Basel/Wien 1980/1982.

- Hans-Christian Schneider*: Das Problem der Veteranenversorgung in der späteren römischen Republik, Diss. Münster 1974, Bonn 1977.
- Karl Schneider*: Art. Praeco, PRE XXII 1 (1953), Sp. 1193–1199.
- William R. Schoedel*: Polycarp, Martyrdom of Polycarp, Fragments of Papias, The Apostolic Fathers. A New Translation and Commentary, Volume 5, London/Toronto 1967.
- William R. Schoedel*: Polycarp's Witness to Ignatius of Antioch, VigChr 41 (1987), S. 1–10.
- Luise Schottroff*: Lydia. Eine neue Qualität der Macht, in: Karin Walter [Hg.]: Zwischen Ohnmacht und Befreiung, Freiburg/Basel/Wien 1988, S. 148–154 (Nachdr. in: *Luise Schottroff*: Befreiungserfahrungen. Studien zur Sozialgeschichte des Neuen Testaments, ThB 82, München 1990, S. 305–309).
- Carl Schuler*: The Macedonian Politarchs, CP 55 (1960), S. 90–100.
- Leonhard Schultze Jena*: Makedonien. Landschafts- und Kulturbilder, Jena 1927.
- Ewald Schütz/Heinz Josef Unger*: Wanderungen im Pangaion, Pangaion 2, Landshut 1981.
- Ewald Schütz*: siehe Heinz Josef Unger/Ewald Schütz.
- Benedikt Schwank*: »Setze über nach Mazedonien und hilf uns!«. Reisenotizen zu Apg 16,9–17,15, EuA 39 (1963), S. 399–416.
- Daniel R. Schwartz*: The Accusation and the Accusers at Philippi (Acts 16, 20–21), Bib. 65 (1984), S. 357–363.
- Eduard Schweizer*: Der zweite Thessalonicherbrief ein Philipperbrief?, ThZ 1 (1945), S. 99–105.
- Reinhard Selinger*: siehe Ekkehard Weber/Reinhard Selinger.
- Jean Servais*: Les deux sanctuaires, in: Alik, Bd. I, Études Thasiennes 9, Athen/Paris 1980.
- Jean Servais*: siehe François Salviat/Jean Servais.
- Georges Seure*: Un char thraco-macédonien, BCH 28 (1904), S. 210–237.
- G. Seure*: Voyage en Thrace, BCH 25 (1901), S. 308–324.
- Michel Sève*: Dédicaces du Ier siècle à Philippes, in: L'hellénisme d'époque romaine. Nouveaux documents, nouvelles approches (Ier s.a.C. – IIIe s.p.C.), Actes du Colloque international à la mémoire de Louis Robert, Paris, 7–8 juillet 2000, édités par Simone Follet, Paris 2004, S. 37–44.
- 1. April 2009** *Michel Sève*: Le destin des honneurs pour les empereurs et les notables à Philippes. Note d'épigraphie et de topographie, in: Mémoire et histoire. Les procédures de condamnation dans l'Antiquité romaine, hg.v. Stéphane Benoist und Anne Daguët-Gagey, Metz 2007, S. 139–152.
- Michel Sève*: Le forum de Philippes, in: L'espace grec. 150 ans de fouilles de l'École française d'Athènes, Paris 1996, S. 123–131.
- Michel Sève*: Le forum de Philippes, lieu d'autocélébration de l'élite municipale? in: Autocélébration des élites locales dans le monde romain. Contexte, textes, images (IIe s.av.J.-C. – IIIe s.ap.J.-C.), hg.v. Mireille Cébeillac-Gervasoni, Laurent Lamoine und Frédéric Trément, Rom & Clermont-Ferrand (?) 2005 (?), S. 107–119.
- Michel Sève*: L'oeuvre de l'École française d'Athènes à Philippes pendant la décennie 1987–1996, AEMØ 10 B (1996) [1997], S. 705–717.
- 21. April 2009** *Michel Sève*: Notables de Macédoine entre l'époque hellénistique et le Haut-Empire, in: Citoyenneté et participation à la basse époque hellénistique: Actes de la table ronde

- des 22 et 23 mai 2004, Paris, BNF, organisée par le groupe de recherche dirigé par Philippe Gauthier, de l'UMR 8585 (Centre Gustave Glotz), hg. v. Pierre Fröhlich und Christel Müller, Genf 2005, S. 257–273.
- Michel Sève*: Nouveautés épigraphiques au forum de Philippes: Questions de méthode, in: *Επιγραφές της Μακεδονίας/Inscriptions of Macedonia. Γ' διεθνές συμπόσιο δια τη Μακεδονία/Third International Symposium on Macedonia*, Thessaloniki 1996, S. 173–183.
- Michel Sève*: Philippes. II. Le Forum, BCH 103 (1979), S. 627–631.
- Michel Sève*: Philippes. II. Le Forum, BCH 104 (1980), S. 712–716.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 105 (1981), S. 918–923.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 106 (1982), S. 651–653.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 107 (1983), S. 861–862.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 108 (1984), S. 868–869.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 109 (1985), S. 864–873.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 110 (1986), S. 789–790.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 111 (1987), S. 616.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 112 (1988), S. 725–727.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 113 (1989), S. 732–734.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 115 (1991), S. 711–712.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 116 (1992), S. 713.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 117 (1993), S. 645–646.
- Michel Sève*: Philippes, BCH 118 (1994), S. 435–436.
- Michel Sève*: Philippes: une ville romaine en Grèce, in: *L'espace grec. 150 ans de fouilles de l'École française d'Athènes*, Paris 1996, S. 89–94.
- Michel Sève*: Sur la taille des rayonnages dans les bibliothèques antiques, RPh 64 (1990), S. 173–179.
- Michel Sève/Patrick Weber*: Le côté nord du forum de Philippes, BCH 110 (1986), S. 531–581.
- Michel Sève/Patrick Weber*: Un monument honorifique au forum de Philippes, BCH 112 (1988), S. 467–479.
- Michel Sève*: siehe Denis Feissel/Michel Sève.
- Giulia Sfameni Gasparro*: Soteriology and Mystic Aspects in the Cult of Cybele and Attis, EPRO 103, Leiden 1985.
- Si Sheppard*: Philippi 42 BC: The death of the Roman Republic (illustrated by Steve Noon), Oxford 2008. **14. März 2009**
- A.N. Sherwin-White*: Roman Society and Roman Law in the New Testament, The Sarum Lectures 1960–1961, Oxford 1963.
- Theodore C. Skeat*: siehe Colin Roberts/Theodore C. Skeat/Arthur Darby Nock.
- Anja Slawisch*: Die Grabsteine der römischen Provinz Thracia. Aufnahme, Verarbeitung und Weitergabe überregionaler Ausdrucksmittel am Beispiel der Grabsteine einer Binnenprovinz zwischen Ost und West, Schriften des Zentrums für Archäologie und Kulturgeschichte des Schwarzmeerraumes 9, Langenweißbach 2007.
- James David Smith III*: The Ignatian Long Recension and Christian Communities in Fourth Century Syrian Antioch, Harvard University Th. D. 1985/86.
- Heikki Solin*: *Analecta epigraphica*, Arctos 35 (2001), S. 189–241.²² **8. Mai 2009**

²² Der Verfasser – ein Onomastiker! – bietet nicht nur bei der einschlägigen Literaturangabe

- 8. Mai 2009** *Heikki Solin*: *Analecta epigraphica*, *Arctos* 36 (2002), S. 107–142.²³
Michael Speidel: The Captor of Decebalus. A New Inscription from Philippi, *JRS* 60 (1970), S. 142–153.
Georg Spitzlberger: Das Pangaion und sein Bergbau im Altertum, in: *Studien zur alten Geschichte*. Siegfried Lauffer zum 70. Geburtstag, *Historica* 2, Rom 1986, S. 875–901.
Wolfgang Stegemann: War der Apostel Paulus ein römischer Bürger?, *ZNW* 78 (1987), S. 200–229.
Wolfgang Stegemann: Zwischen Synagoge und Obrigkeit. Zur historischen Situation der lukianischen Christen, *FRLANT* 152, Göttingen 1991.
Peter Steinmetz: Polykarp von Smyrna über die Gerechtigkeit, *Hermes* 100 (1972), S. 63–75.
- 19. Februar 2009** *Jean-Pierre Sterck-Degueldre*: Eine Frau namens Lydia. Zu Geschichte und Komposition in Apostelgeschichte 16,11–15.40, *WUNT* 2/176, Tübingen 2004.
F. T. van Straten: Gifts for the Gods, in: *Faith, Hope, and Worship* (siehe dort), S. 65–151.
August Strobel: Lukas der Antiochener, *ZNW* 49 (1958), S. 131–134.
Karl Strobel: Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans. Studien zur Geschichte des mittleren und unteren Donauraumes in der Hohen Kaiserzeit, *Antiquitas*, Reihe I, 33, Bonn 1984.
Meret Strothmann: Art. Decebalus, *DNP* 3 (1997), Sp. 341.
Adolf Struck: Makedonische Fahrten. I. Chalkidike, *Zur Kunde der Balkanhalbinsel*. Reisen und Beobachtungen, Heft 4, Wien und Leipzig 1907.
Adolf Struck: Philippi, *Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik* 23 (1901), S. 529–534.
J. Strzygowski: Die Ruine von Philippi, *ByZ* 11 (1902), S. 473–490.
Alfred Subl: Paulus und seine Briefe. Ein Beitrag zur paulinischen Chronologie, *StNT* 11, Gütersloh 1975.
Giancarlo Susini: Una nuova iscrizione legionaria a Filippi, *Epig.* 28 (1966) [1967], S. 147–148.
Margarita Tačeva: Corrigenda et addenda ad *PIR* (III, 1898: R 40–42, 50–52; II², 1936: C 1552–1554; IV², 1966: J 517) pertinentia, in: *Third International Scientific Symposium »Terra Antiqua Balcanica«*. *Acta Centri Historiae »Terra Antiqua Balcanica«* II, Sofia 1987, S. 210–213.
Margarita Tačeva-Hitova: Dem Hypsistos geweihte Denkmäler in den Balkanländern. (Untersuchungen zur Geschichte der antiken Religionen, IV), *Balkan Studies* 19 (1978), S. 59–75.
Margarita Tacheva-Hitova: Eastern Cults in Moesia Inferior and Thracia (5th Century BC – 4th Century AD), *EPRO* 95, Leiden 1983.
- 2. April 2009** *Margarita Tatscheva*: Die thrakischen Bessi in der römischen Armee, in: *XI Congresso Internazionale de Epigrafia Greca e Latina*, Roma, 18–24 settembre 1997, *Atti* I, Rom 1999, S. 863–872.

in Anm. 50, sondern *passim* »Pilhöfer« . . .

²³ Schreiber dieser Zeilen nimmt mit Befriedigung zur Kenntnis, daß der renommierte Onomastiker das *nomen gentile* stillschweigend korrigiert hat und nun *passim* »Pilhöfer« bietet.

- Theophilus L. F. Tafel*: De via militari Romanorum Egnatia, qua Illyricum, Macedonia et Thracia iungebantur, Dissertatio geographica, Tübingen 1842 (Nachdr. London 1972).
- Harry W. Tajra*: The Trial of St. Paul. A Juridical Exegesis of the Second Half of the Acts of the Apostles, WUNT 2/35, Tübingen 1989.
- Argyro B. Tataki*: Ancient Beroea. Prosopography and Society, Μελετήματα 8, Athen 1988.
- Argyro B. Tataki*: Macedonian Edessa. Prosopography and Onomasticon, Μελετήματα 18, Athen 1994.
- Argyro B. Tataki*: Macedonians Abroad. A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia, Μελετήματα 26, Athen 1998.
- Argyro B. Tataki*: The Roman Presence in Macedonia. Evidence from Personal Names, Μελετήματα 46, Athen 2006.
- Margarita Tatscheva-Hitova*: Dem Hypsistos geweihte Denkmäler in Thrakien. Untersuchungen zur Geschichte²⁴ der antiken Religionen, III., Thracia IV (siehe dort), S. 271–301.
- Lily Ross Taylor*: The Voting Districts of the Roman Republic. The Thirty-Five Urban and Rural Tribes, PMAAR 20, Rom 1960.
- Mikael Tellbe*: The Sociological Factors behind Philippians 3.1–11 and the Conflict at Philippi, JSNT 55 (1994), S. 97–121.
- Dorothy Burr Thompson*: The House of Simon the Shoemaker, Archaeology 13 (1960), S. 234–240.
- G. Tirolagos*: Les recherches sur les cadastres romains du territoire colonial de Philippe (Macédoine orientale – Grèce): Bilan et perspectives,²⁵ in: Autour des *Libri coloniarum*. Colonisation et colonies dans le monde romain, hg.v. Antonio Gonzales und Jean-Yves Guillaumin, Besançon 2006, S. 131–150.
- Marcus N. Tod*: Macedonia. VI. Inscriptions, ABSA 23 (1918–1919), S. 67–97.
- Marcus N. Tod*: The Macedonian Era Reconsidered, in: Studies Presented to David Moore Robinson (siehe dort), Band II, S. 382–397.
- Marcus N. Tod*: The Macedonian Era I, ABSA 23 (1918–1919), S. 206–217.
- Marcus N. Tod*: The Macedonian Era II, ABSA 24 (1919–1921), S. 54–67.
- Wilhelm Tomaschek*: Zur Kunde der Hämus-Halbinsel. II. Die Handelswege im 12. Jahrhundert nach den Erkundigungen des Arabers Idrîsî, SAWW.PH 113, Wien 1886, S. 285–373.
- R.A. Tomlinson*: Archaeology in Greece 1994–95, AR 41 (1994–1995), S. 1–74.
- R.A. Tomlinson*: Archaeology in Greece 1995–96, AR 42 (1995–1996), S. 1–47.
- Gilles Touchais*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1984, BCH 109 (1985), S. 759–862.
- Gilles Touchais*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1985, BCH 110 (1986), S. 671–761.
- Gilles Touchais*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1986, BCH 111 (1987), S. 519–583.

12. April 2009

²⁴ Im Original irrtümlich »GEESCHICHTE«.

²⁵ Eine andere Überschrift für denselben Aufsatz bietet das Inhaltsverzeichnis des Bandes (S. 7) sowie die Kolumnentitel auf den Seiten 131.133.135.137.139.141.143.145.147.149: Le territoire colonial de Philippe (Macédoine): Occupation du sol et cadastres antiques.

- Gilles Touchais*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1987, BCH 112 (1988), S. 611–696.
- Gilles Touchais*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1988, BCH 113 (1989), S. 581–700.
- Gilles Touchais*: Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1995, BCH 120 (1996) [1998], S. 1109–1373.
- Ioannis Touratsoglou*: Progress report on a »Corpus Imaginum Inscriptionum Graecarum Macedoniae« (CIIGM), in: Actes du VIIe congrès international d'épigraphie grecque et latine (siehe dort), S. 479–481.
- Paul R. Trebilco*: Paul and Silas – »Servants of the Most High God« (Acts 16.16–18), JSNT 36 (1989), S. 51–73.
- René Treuil*: Dikili Tash. Village préhistorique de Macédoine orientale, Tome I: Fouilles de Jean Deshayes (1961–1975), Vol. 1, BCH Suppl. 24, Athen/Paris 1992.
- A.[nna] Tsitouridou*: Ένα ανάγλυφο από τους Φιλιππους με ταραστάσεις από ζωδιακό κύκλο, Actes du Xe Congrès International d'Archéologie Chrétienne II, Rom/Thessaloniki 1984, S. 625–633.
- David Ulansey*: The Origins of the Mithraic Mysteries. Cosmology and Salvation in the Ancient World, Oxford 1989.
- Herbert Ulonka*: Gesetz und Beschneidung. Überlegungen zu einem paulinischen Ablösungskonflikt, in: Jesu Rede von Gott und ihre Nachgeschichte im frühen Christentum. Beiträge zur Verkündigung Jesu und zum Kerygma der Kirche (FS Willi Marxsen), Gütersloh 1989, S. 314–331.
- Heinz Josef Unger/Ewald Schütz*: Ein Gebirge und sein Bergbau: Mythos und Wirklichkeit, Pangaion 1, o.O. 1980.
- Heinz Josef Unger*: siehe Ewald Schütz/Heinz Josef Unger.
- W.C. van Unnik*: Die Anklage gegen die Apostel in Philippi (Apostelgeschichte xvi 20f), in: Mullus (FS Theodor Klauser), JAC.E 1, Münster 1964, S. 366–373 (Nachdr. in: *ders.*: Sparsa Collecta. The Collected Essays of W.C. van Unnik, Part One, NT.S XXIX, Leiden 1973, S. 374–385).
- Claude Vatin*: Lettre adressée à la cité de Philippes par les ambassadeurs auprès d'Alexandre, in: Πρακτικά του Η' Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής και Λατινικής Επιγραφικής, Τόμος Α', Athen 1984, S. 259–270.
- Claude Vatin*: Une inscription inédite de Macédoine, BCH 86 (1962), S. 57–63.
- Yannis Varalis*: siehe Sandrine Huber/Yannis Varalis.
- Chrissoula Veligianni*: Ein hellenistisches Ehrendekret aus Gazoros (Ostmakedonien), ZPE 51 (1983), S. 105–114.
- Chrissoula Veligianni*: Gazoros und sein Umland. Polis und Komai, Klio 77 (1995), S. 139–148.
- Chrissoula Veligianni*: Χάρις in den attischen Ehrendekreten der Klassischen Zeit und die Ergänzung in *IG I³* 101, Z. 35–37, 51–52, The Ancient History Bulletin 3 (1989), S. 36–39.
- 17. April 2009** *Eduard Verhoef*: Σύζυγος in Phil 4:3 and the Author of the »We-sections« in Acts, Journal of Higher Criticism 5 (1998), S. 209–219.
- Eduard Verhoef*: Syncretism in the church of Philippi, HTS 64 (2008), S. 697–714.
- Eduard Verhoef*: The church of Philippi in the first six centuries of our era, HTS 61 (2005), S. 565–592.
- H.S. Versnel*: Religious Mentality in Ancient Prayer, in: Faith, Hope, and Worship (sie-

- he dort), S. 1–64.
- Ladislav Vidman*: Probleme des Systems der diakritischen Zeichen, in: Third International Scientific Symposium »Terra Antiqua Balcanica«. Acta Centri Historiae »Terra Antiqua Balcanica« II, Sofia 1987, S. 145–162.
- Philipp Vielbauer*: Geschichte der urchristlichen Literatur. Einleitung in das Neue Testament, die Apokryphen und die Apostolischen Väter, Berlin/New York 1975 (Nachdr. 1978 u. ö.).
- Héron de Villefosse*: [ohne Titel], BSNAF 1897, S. 350–352.
- Friedrich Vittinghoff*: Gesellschaft, in: Europäische Wirtschafts- und Sozialgeschichte in der römischen Kaiserzeit (siehe dort), S. 161–369.
- Friedrich Vittinghoff*: Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik unter Caesar und Augustus, AAWLM.G 1951, Nr. 14, Wiesbaden 1952.
- Wilhelm Vollgraff*: Remarques sur une épitaphe latine de Philippes en Macédoine, in: Hommages à Joseph Bidez et à Franz Cumont, CollLat 2, Brüssel o. J., S. 353–373.
- Nikola Vulić*: siehe Friedrich Ladek/A. v. Premerstein/Nikola Vulić.
- F. W. Walbank*: Monarchies and monarchic ideas, in: CAH² VII 1, Cambridge 1984, S. 62–100.
- Frank William Walbank*: siehe Nicholas Geoffrey Lemprière Hammond/Frank William Walbank.
- Duane F. Watson*: A Rhetorical Analysis of Philippians and Its Implications for the Unity Question, NT 30 (1988), S. 57–88.
- Ekkehard Weber*: Die römerzeitlichen Inschriften der Steiermark, Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark. Arbeiten zur Quellenkunde XXXV, Graz 1969.
- Ekkehard Weber/Reinhard Selinger*: Annona epigraphica Austriaca 1983–1992, Römisches Österreich 19–20 (1991–1992), S. 177–251.
- Patrick Weber*: siehe Michel Sève/Patrick Weber.
- Stefan Weinstock*: Divus Julius, Oxford 1971.
- Alexander Weiß*: Sklave der Stadt. Untersuchungen zur öffentlichen Sklaverei in den Städten des Römischen Reiches, Historia Einzelschriften 173, Stuttgart 2004.
- Alfons Weiser*: Die Apostelgeschichte. Band 1: Kapitel 1–12; Band 2: Kapitel 13–28, ÖTK 5/1.2, Gütersloh und Würzburg 1981/1985.
- Leopold Wenger*: Über erste Berührungen des Christentums mit dem römischen Rechte, in: Miscellanea Giovanni Mercati, Volume V: Storia Ecclesiastica – Diritto, StT 125, Vatikanstadt 1946, S. 569–607.
- Alfred Wikenhauser*: Die Apostelgeschichte und ihr Geschichtswert, NTA 8, 3–5, Münster 1921.
- Allen P. Wikgren*: The Problem in Acts 16:12, in: New Testament Textual Criticism: Its Significance for Exegesis, Essays in Honour of Bruce M. Metzger, Oxford 1981, S. 171–178.
- Robert A. Wild*: The Known Isis-Sarapis Sanctuaries of the Roman Period, ANRW II 17,4 (1984), S. 1739–1851.
- Adolf Wilhelm*: Nachlese zu griechischen Inschriften, JÖAI 3 (1900), S. 40–62.
- R. E. Witt*: Isis in the Graeco-Roman World, Ithaca, New York 1971.
- Rex Witt*: The Egyptian Cults in Ancient Macedonia, in: Αρχαία Μακεδονία [I], Thessaloniki 1970, S. 324–333.
- Rex Witt*: The Kabeiroi in Ancient Macedonia, in: Αρχαία Μακεδονία II, Thessaloniki

- ki 1977, S. 67–80; wieder abgedruckt in: Θεσσαλονίκη Φιλίππου Βασίλισσαν (siehe dort), S. 964–977 (danach hier zitiert).
- Thomas Witulski*: Die Adressaten des Galaterbriefes. Untersuchungen zur Gemeinde von Antiochia ad Pisidiam, FRLANT 193, Göttingen 2000.
- Thomas Witulski*: siehe Peter Pilhofer/Thomas Witulski.
- Hartmut Wolff*: Die Entwicklung der Veteranenprivilegien vom Beginn des 1. Jahrhunderts v. Chr. bis auf Konstantin d. Gr., in: Heer und Integrationspolitik (siehe dort), S. 44–115.
- Hartmut Wolff*: Makedonien, in: Europäische Wirtschafts- und Sozialgeschichte in der römischen Kaiserzeit (siehe dort), S. 631–638.
- Michael Wörle*: siehe Wassilios Lambrinudakis/Michael Wörle.
- Theodor Zahn*: Die Apostelgeschichte des Lucas. Zweite Hälfte Kap. 13–28, KNT V 2, Leipzig ^{3/4}1927.
- Michael Zahrt*: Hadrians Wirken in Makedonien, in: Επιγραφές της Μακεδονίας/Inscriptions of Macedonia. Γ' διεθνές συμπόσιο δια τη Μακεδονία/Third International Symposium on Macedonia, Thessaloniki 1996, S. 229–239.
- Michael Zahrt*: Vermeintliche Kolonien des Kaisers Hadrian, ZPE 71 (1988), S. 229–249.
- Angelos G. Zannis*: Une deuxième copie de la lettre d'Antigone Gonatas concernant la terre octroyée à Noumènios, Horos 14–16 (2000–2003), S. 213–225.
- Angelos G. Zannis*: siehe Cédric Bréaz/Regula Frei-Stolba/Athanasios D. Rizakis/Angelos G. Zannis.
- Seraphinus M. Zarb*: De Iudaeorum προσευχή in Act XVI, 13, 16, Ang. 5 (1928), S. 91–108.
- Josef Zingerle*: Phrygische Oertlichkeiten, Klio 21 (1927), S. 421–427.
- Josef Zingerle*: Vermeintliche und verkannte Geographica, JÖAI 30 (1937), Beiblatt, Sp. 129–168.
- Γ.Κ. Αβτζή*: Μακεδονικά τοπωνύμια – το Ροδολίβος κ.α. τοπωνύμια, Athen 1969.
- Γιώργος Αθανασιάδης*: siehe Χρυσή Σαμίου/Γιώργος Αθανασιάδης.
- Βασιλική Αθανασοπούλου-Πέννα*: Νομίσματα ανασκαφών Φιλίππων, ΑΔ 32 (1977) Α' Μελέται [1982], S. 39–64.
- Βικτώρια Αλλαμανή-Σουρή*: Ηρακλής Κυναγίδα και κυνηγοί. Νέα επιγραφικά στοιχεία από τη Βέροια, in: Αρχαία Μακεδονία V 1 (siehe dort), S. 77–107.
- Μανόλης Ανδρόνικος*: Η αρχαιολογική έρευνα στη Μακεδονία, ΑΕΜΘ 1 (1987), Thessaloniki 1988, S. 1–8.
- Α.Σ. Αρβανιτοπούλου*: Θεσσαλικαί επιγραφαί, ΑΕ 3 (1910), S. 331–382.
- Κώστας Αν. Ατακτιδής*: Οι βράχοι της Καβάλας μαρτυρούν το χαμένο πολιτισμό της, Αρχαιολογία 26 (1988), S. 16–24.
- Βασίλης Ατσαλος*: Η ονομασία της Ιεράς Μονής της Παναγίας της Αχειροποιήτου του Παγγαίου, της επονομαζομένης της Κοσινίτσας ή Εικοσιφονίσσης, Δήμος Δράμας: Ιστορικό Αρχείο. Σειρά δημοσιευμάτων 2, Drama 1996.
- Βασίλης Ατσαλος*: Τα χειρόγραφα της Ιεράς Μονής της Κοσινίτσας (ή Εικοσιφονίσσης) του Παγγαίου, Δήμος Δράμας: Ιστορικό Αρχείο. Σειρά δημοσιευμάτων 1, Drama 1990.
- Ιωάννης Δ. Αφθονίδης*: Αρχαιολογικά Μακεδονίας, Παρνασσός. Περιοδικόν σύγγραμμα του εν Αθήναις ομωνύμου συλλόγου 15 (1892), S. 463–464.

- Ανδρέας Κ. Βαβρίτσας*: Επιγραφές από την αρχαία Έδεσσα, in: *Αρχαία Μακεδονία IV* (siehe dort), S. 53–69.
- Μαγδαληνή Βάλλα*: Σωστική έρευνα στον Γάζωρο Ν. Σερρών, *AEMΘ* 11 (1997) [1999], S. 557–566. **5. April 2009**
- Σπ. Βάσης*: Λατινική εκ Θράκης επιγραφή, Αθήνα. Σύγγραμμα Περιοδικόν της εν Αθήναις Επιστημονικής Εταιρείας 23 (1911), S. 145–150.
- Γεώργιος Βελénης*: Η Βασιλική Β΄ των Φιλίππων στο πλαίσιο της Ιουστινιάνειας αρχιτεκτονικής, *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών* 77 (2002), S. 119–140. **3. April 2009**
- Γεώργιος Βελénης*: siehe Γεώργιος Γούναρης/Γεώργιος Βελénης.
- Χ. Βεληγιάννη*: Αφιέρωση στον Ποσειδώνα από Θράκα στην Ανατολική Μακεδονία, *Τεκμήρια Γ΄* (1997), S. 152–164.
- Ιουλία Π. Βοκοποπούλου*: Η επιγραφή των Καλινδοίων, in: *Αρχαία Μακεδονία IV* (siehe dort), S. 87–114.
- Ελένη Γαραντούδη/Θεόδωρος Λυμπεράκης*: Χρυσοφόρον γης ανάστημα. Το Παγγαίο των μύθων και της ιστορίας, *Kavala* 1999 (3. Auflage 2007). **4. Juni 2009**
- Νικ. Ι. Γιαννόπουλος*: Ανέχδοτοι αρχαίοι επιγραφαί Δράμας, *Νεολόγου. Εβδομαδιαία επιθεώρησης, πολιτική, φιλολογική και επιστημονική*, Konstantinopel, 19. April 1892, S. 410.
- Απόστολος Αθ. Γλαβίνας*: Εγκύκλιος της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης υπέρ της ιεράς μονής Εικοσιφοινίσσης, *Μακεδονικά* 21 (1981), S. 351–372.
- Εμμανουέλα Γούναρη*: Κεφαλή γενειοφόρου ανδρός από τους Φιλίππους (864/96), *Μακεδονικά* 31 (1997–1998) [1998], S. 391–403.
- Εμμανουέλα Γούναρη*: Τα ψηφιδωτά της νησίδας του Ιπποδρόμου στους Φιλίππους, *Εγνατία* 12 (2008), S. 87–123. **16. Mai 2009**
- Εμμανουέλα Γούναρη*: Τα ψηφιδωτά της οικοδομικής νησίδας 4 της ανασκαφής των Φιλίππων, *Εγνατία* 7 (2003) [2004], S. 191–241. **16. Mai 2009**
- Εμμανουέλα Γ. Γούναρη*: Χάλκινο παιδικό πορτρέτο από τους Φιλίππους, *Εγνατία* 10 (2006), S. 145–161. **16. Mai 2009**
- Γεώργιος Γούναρης*: Αι εορταστικά επιγραφαί των ψηφιδωτών του τρούλλου του Αγ. Γεωργίου (Rotonda) Θεσσαλονίκης, *Μακεδονικά* 12 (1972), S. 201–227.
- Γεώργιος Γ. Γούναρης*: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 1997–1999. (Ψηφιδωτό δάπεδο με παράσταση αρματοδρομίας και άλλα ευρήματα), *Εγνατία* 5 (1995–2000) [2001], S. 323–356.
- Γεώργιος Γ. Γούναρης*: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 2000–2002. (Οι νότιοι και δυτικοί τομείς της νησίδας του υαλουργείου και η Πάροδος), *Εγνατία* 7 (2003) [2004], S. 353–368. **16. Mai 2009**
- Γεώργιος Γούναρης*: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 2003–2005, *Εγνατία* 10 (2006), S. 271–290. **16. Mai 2009**
- Γεώργιος Γούναρης*: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 2006–2007, *Εγνατία* 12 (2008), S. 219–236. **16. Mai 2009**
- Γεώργιος Γ. Γούναρης*: Τα ευρήματα της νέας πανεπιστημιακής ανασκαφής στους Φιλίππους κατά το 1988, in: *Χριστιανική Θεσσαλονίκη. Από του Αποστόλου Παύλου μέχρι και της Κωνσταντινείου εποχής*, Β΄ επιστημονικό συμπόσιο, Thessaloniki 1990, S. 157–167.
- Γεώργιος Γούναρης*: Τα ευρήματα της πανεπιστημιακής ανασκαφής Φιλίππων κατά το 1988, *AEMΘ* 2 (1988) [1991], S. 395–408.
- Γεώργιος Γ. Γούναρης*: Το Βαλανείο και τα Βόρεια Προσκτήσματα του Οκταγώνου

- των Φιλίππων, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας 112, Athen 1990.
- Γεώργιος Γούναρης: Χάλκινες πόρπες από το Οκτάγωνο των Φιλίππων και την κεντρική Μακεδονία, Βυζαντιανά 4 (1984), S. 47–59.
- Γεώργιος Γούναρης: Χάλκινο παλαιοχριστιανικό »σταθμίον« από τους Φιλίππους, Μακεδονικά 20 (1980), S. 209–217.
- Γεώργιος Γούναρης: Χάλκινο φορητό ηλιακό ωρολόγιο από τους Φιλίππους, ΑΕ 1978 [1980], S. 181–191.
- Γεώργιος Γούναρης/Γεώργιος Βελένης: Ανασκαφή Φιλίππων 1991–1992, ΑΕΜΘ 6 (1992) [1995], S. 529–531.
- Γεώργιος Γούναρης/Γεώργιος Βελένης: Ανασκαφή Φιλίππων 1991–1992, Εγνατία 3 (1991–1992) [1994], S. 257–280.
- Γεώργιος Γ. Γούναρης/Γεώργιος Μ. Βελένης: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 1989, ΑΕΜΘ 3 (1989) [1992], S. 451–463.
- Γεώργιος Γούναρης/Γεώργιος Βελένης: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων [1990], ΑΕΜΘ 4 (1990) [1993], S. 477–486.
- Γεώργιος Γούναρης/Γεώργιος Βελένης: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 1991, ΑΕΜΘ 5 (1991) [1994], S. 409–424.
- Γεώργιος Γούναρης/Γεώργιος Βελένης: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 1993, ΑΕΜΘ 7 (1993) [1997], S. 531–540.
- Γεώργιος Γούναρης/Γεώργιος Βελένης: Πανεπιστημιακή ανασκαφή Φιλίππων 1988–1996, ΑΕΜΘ 10 Β (1996) [1997], S. 719–733.
- Αστέριος Δ. Γούσιος: Η κατά το Παγγαίον χώρα. Λακκοβηκίων τοπογραφία, ήθη, έθιμα και γλώσσα, Leipzig [in Wahrheit Σέρρες] 1894.
- Μαργαρίτης Γ. Δήμιτσας: Αρχαία γεωγραφία της Μακεδονίας συνταχθείσα κατά τας πηγάς και τα βοηθήματα. Μέρος πρώτον: Χωρογραφία, Athen 1870.
- Μαργαρίτης Γ. Δήμιτσας: Αρχαία γεωγραφία της Μακεδονίας συνταχθείσα κατά τας αρχαίας πηγάς και τα νεώτερα βοηθήματα. Μέρος δεύτερον: Τοπογραφία, Athen 1874 (Nachdr. in der Reihe Αρχαίο Ιστορικών Μελετών als Nr. 2 in zwei Bänden, Thessaloniki 1988).
- Μαργαρίτης Γ. Δήμιτσας: Μακεδονίας αρχαιολογικά. Ανέκδοτοι επιγραφαί, BCH 4 (1880), S. 100–109.
- Μ[αργαρίτης] Γ. Δήμιτσας: Της εν Μακεδονία Ηδωνίδος ανέκδοτοι επιγραφαί τρεις, Παρνασσός. Σύγγραμμα περιοδικόν 5 (1881), S. 222–226.
- Σοφία Δουκατά-Δεμερτζή: Παληόχωρα Μαρωνείας 1999, ΑΕΜΘ 13 (1999) [2001], S. 15–28.
- Στέλλα Δρούγου: Βεργίνα: Ιερό Μητέρας των Θεών – Κυβέλης, ΑΕΜΘ 4 (1990) [1993], S. 5–20.
- Στέλλα Δρούγου: Δι' Ὑψίστω. Η αναθηματική στήλη του Ζωίλου στην Έδεσσα, Egnatia II (1990), S. 45–71.
- 4. Juni 2009** Άγγελος Ζάννης: Dispensator Fructosus, vicarius Venustus και Marianus σε επιτύμβιο κίονα από τους Φιλίππους, in: Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Επιγραφικής. Στην μνήμη Δημητρίου Κανατσούλη, Θεσσαλονίκη 22–23 Οκτωβρίου 1999, Thessaloniki 2001, S. 35–47.
- Νικόλαος Ζήκος: Προανασκαφικές έρευνες στο Ροδολίβος και στην περιοχή του, Ορφέας (Δίμηνη έκδοση του Ομίλου Ορφέας Σερρών) 8–9 (1983), S. 3–31.
- Κωνστ. Γ. Ζησίου: Έρευναι των εν Μακεδονία Χριστιανικών μνημείων, ΠΑΕ 1913

- [1914], S. 119–251.
- Αναστάσιος Ζούμπος: Εξ' αφορμής της του Απ. Παύλου ρήσεως: «... τοῖς δὲ ἔμ-
προσθεν ἐπεκτεινόμενος» (Επιστ. Προς Φιλιππησίους 3,14), in: Η Καβάλα και
η περιοχή της. Β' τοπικό συμπόσιο (siehe dort), S. 49–52.
- Γεώργιος Ι. Θεοχαρίδης: Ιστορία της Μακεδονίας κατά τους μέσους χρόνους (285–
1354), Μακεδονική Βιβλιοθήκη 55, Thessaloniki 1980.
- Β. Καλλιπολίτης: Επιτύμβιοι επιγραφαί εκ Θεσσαλονίκης, in: Επετηρίς της Φιλο-
σοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 6 (= Gedenkschrift N.Γ. Παπ-
παδάκις), Thessaloniki 1948, S. 311–317, wieder abgedruckt in: Θεσσαλονίκη
Φιλίππου Βασίλισσαν (siehe dort), S. 940–946.
- Δημ. Κανατσούλης: Από την ιδιωτικήν ζωήν ανθρώπων του λαού εις την αρχαίαν
Μακεδονίαν, Μακεδονικά 14 (1974), S. 175–182.
- Δημήτριος Κανατσούλης: Η Θράκη κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους (Provincia Thra-
cia), Εθνική Βιβλιοθήκη 40, Thessaloniki 1979.
- Δ. Κανατσούλης: Η μακεδονική πόλις από της εμφανίσεώς της μέχρι των χρόνων
του Μεγάλου Κωνσταντίνου, Μακεδονικά 4 (1955–1960), S. 232–314.
- Δ. Κανατσούλης: Η μακεδονική πόλις από της εμφανίσεώς της μέχρι των χρόνων
του Μεγάλου Κωνσταντίνου (Συνέχεια εκ του τόμου Δ', σ. 314), Μακεδονικά
5 (1961–1963), S. 15–101.
- Δημ. Κανατσούλης: Η μακεδονική πόλις από της εμφανίσεώς της μέχρι των χρόνων
του Μεγάλου Κωνσταντίνου (Συνέχεια εκ του τόμου Ε', σ. 101), Μακεδονικά
6 (1964–1965), S. 1–61.
- Δ. Κανατσούλης: Μακεδονική προσωπογραφία. (Από του 148 π.Χ. μέχρι των χρό-
νων του Μ. Κωνσταντίνου), Ελληνικά. Περιοδικόν σύγγραμμα Εταιρείας Μα-
κεδονικών Σπουδών. Παράρτημα 8, Thessaloniki 1955 (mit einem Nachtrag:
ders.: Συμπλήρωμα, Thessaloniki 1967).
- Δ. Κανατσούλης: Μακεδονική προσωπογραφία, Μακεδονικά 7 (1966/67), S. 158–
199.
- Δ. Κανατσούλης: Οι Μακεδονίαρχοι του κοινού των Μακεδόνων και η κοινωνική
θέσις αυτών εις τας μακεδονικάς πόλεις, Μακεδονικά 13 (1973), S. 1–37.
- Δ. Κανατσούλης: Το κοινόν των Μακεδόνων, Μακεδονικά 3 (1953–1955), S. 27–
102.
- Ιωάννης Καραγιαννόπουλος: Η πρωτοβουλγαρική επιγραφή του Direkler, Εγνατία. 7. April 2009
Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπι-
στημίου Θεσσαλονίκης, 23 I (1989), S. 219–257.
- Γιώργος Καραδέδος: siehe Χάϊδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη/Γιώργος Καραδέδος.
- Γιώργος Καραδέδος/Χάϊδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Θέατρο Φιλίππων: Αναστηλωτι-
κές εργασίες, ΑΕΜΘ 13 (1999) [2001], S. 87–110. 5. April 2009
- Γιώργος Καραδέδος/Χάϊδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Θέατρο Φιλίππων 2000–2001,
ΑΕΜΘ 15 (2001) [2003], S. 83–97. 17. April 2009
- Γιώργος Καραδέδος/Χάϊδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Θέατρο Φιλίππων 2001, ΑΕΜΘ
15 (2001) [2003], S. 99–109. 17. April 2009
- Γιώργος Καραδέδος/Χάϊδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Σκέψεις για τους αναλημματι-
κούς τοίχους του αρχαίου θεάτρου των Φιλίππων, ΑΕΜΘ 7 (1993) [1997],
S. 519–530.
- Γιώργος Καραδέδος/Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου: Ο ριπιδιόσχημος άμβωνας των
Φιλίππων: Η πρόκληση της αποκατάστασης και της μουσειολογικής παρου-

5. April 2009 σίασής του, ΑΕΜΘ 11 (1997) [1999], S. 573–584.
Μαριάννα Καραμπέρη: Θρακική επιτύμβια στήλη σε υστερορωμαϊκό τάφο στο Δαφνούδι Σερρών, ΑΑΑ 18 (1985) [1988], S. 165–172.
Μαριάννα [sic²⁶] Καραμπέρη: Υστεροελληνιστική επιτύμβια στήλη σε ιδιωτική συλλογή των Σερρών, ΑΔ 37 (1982) Α΄ Μελέτες [1990], S. 203–218.
Αντ. Κεραμόπουλος: Οι Άλμωπες της Μακεδονίας, Μακεδονικό Ημερολόγιο 1938, S. 223f.
Αγγελική Γ. Κουκουβού: Η εβραϊκή κοινότητα της Βέροιας στην Αρχαιότητα: Νέες επιτύμβιες επιγραφές, Τεκμήρια 4 (1998/1999), S. 13–30.
5. April 2009 *Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη/Γιώργος Καραδέδος*: Ανασκαφικές έρευνες στο θέατρο των Φιλίππων, ΑΕΜΘ 13 (1999) [2001], S. 69–86.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Αρχαίος οικισμός στο Καλαμπάκι Δράμας, in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Γ΄ επιστημονικής συναντήσης, Δράμα 21–24 Μαΐου 1998, Bd. I, Drama 2002, S. 37–54.
Χαΐδω Κουκούλη: Ειδήσεις εξ ανατ. Μακεδονίας, ΑΑΑ 1 (1968), S. 248–250.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Ένα αρχαίο πόλισμα στην Ελευθερούπολη Νομού Καβάλας, Τεκμήρια 4 (1998/1999), S. 31–60.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Η Δράμα και η περιοχή της από τη Νεολιθική εποχή ως τα τέλη της αρχαιότητας: Παρατηρήσεις στον αρχαιολογικό χάρτη του Νομού Δράμας, in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Β΄ επιστημονικής συναντήσης, Δράμα 18–22 Μαΐου 1994, Drama 1998, S. 33–68.
12. April 2009 *Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη*: Η Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου στην Ανατολική Μακεδονία, in: Αρχαία Μακεδονία V 1 (siehe dort), S. 679–735.
Χαΐδω Κουκούλη: Ιερόν Θρακός Ήρωος Αυλωνείτου, ΑΑΑ 2 (1969), S. 191–194.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Ο αρχαίος οικισμός της Δράμας και το Ιερό του Διούσου, in: Η Δράμα και η Περιοχή της (siehe dort), S. 67–107.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Τα »μέταλλα« της Θασιακής Περαίας, in: Μνήμη Δ. Λαζαρίδη (siehe dort), S. 493–532.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: Via Egnatia – Ακόντισμα, ΑΑΑ 5 (1972), S. 474–485.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη/Δήμητρα Μαλαμίδου: Το ιερό του Ήρωα Αυλωνείτη στο Παγγαίο, ΑΕΜΘ 3 (1989) [1992], S. 553–567.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη/Δήμητρα Μαλαμίδου: Το ιερό του Ήρωα Αυλωνείτη στο Παγγαίο (II), ΑΕΜΘ 4 (1990) [1993], S. 503–511.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη/Χαράλαμπος Μπακιτζής: Φίλιπποι, Athen 1995.
Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη: siehe Γιώργος Καραδέδος/Χαΐδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη.
Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου: Η ανασκαφή στη βασιλική του Μουσείου Φιλίππων, ΑΕΜΘ 2 (1988) [1991], S. 409–419.
Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου: Η βασιλική του Μουσείου Φιλίππων. Τα βόρεια προσκτίσματα, ΑΕΜΘ 3 (1989) [1992], S. 465–473.
Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου: Η θέση του διακονικού στη βασιλική του Μουσείου Φιλίππων, ΑΕΜΘ 5 (1991) [1994], S. 399–407.
Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου: Ληνοί εις τας πηγάς Βοϊράνης, ΑΕ 1973 Χρονικά, S. 36–49.

²⁶ Im zuvor zitierten Aufsatz hingegen: Μαριάννα.

- Ευτ.[υχία] Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου*: Οι δύο άμβωνες της βασιλικής του Μουσείου στους Φιλίππους, in: Αφιέρωμα στη μνήμη Στυλιανού Πελεκανίδη (siehe dort), S. 197–212.
- Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου*: Το Επισκοπείο των Φιλίππων στον 6ο αι., in: Μνήμη Μανόλη Ανδρόνικου, Παράρτημα Μακεδονικών 6, Thessaloniki 1997, S. 115–125.
- Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου*: Το συγκρότημα των βορείων προσκτισμάτων στη βασιλική του Μουσείου Φιλίππων, ΑΕΜΘ 10 Β (1996) [1997], S. 735–744.
- Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου*: Φίλιπποι. Από την παλαιοχριστιανική στη βυζαντινή πόλη, in: Διεθνές Συμπόσιο Βυζαντινή Μακεδονία (siehe dort), Thessaloniki 1995, S. 171–182.
- Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου*: siehe Γιώργος Καραδέδος/Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου.
- Αυδία Κρανιώτη*: Αρχαίος αγωγός στο Κεφαλάρι Δράμας, ΑΕΜΘ 3 (1989) [1992], S. 475–482.
- Αγγελική Κωνσταντακοπούλου*: Ιστορική γεωγραφία της Μακεδονίας (4ος-6ος αιώνας), Διδακτορική διατριβή, Ioannina 1984.
- Μαρία Π. Λαγογιάννη*: Πορτραίτα σε ταφικά μνημεία της Μακεδονίας κατά την περίοδο της Ρωμαιοκρατίας, Diss. Thessaloniki 1983.
- Δ. Λαζαρίδης*: Άβδηρα και Δίκαια, Ancient Greek Cities 6, Athen o.J. (1971?).
- Δ. Λαζαρίδης*: Αμφίπολις και Άργιλος, Ancient Greek Cities 13, Athen 1972.
- Δημήτριος Ι. Λαζαρίδης*: Άρτεμις Οπιταΐς εξ επιγραφής της Νεαπόλεως, Μακεδονικά 2 (1941–1952), S. 263–265.
- Δημήτριος Λαζαρίδης*: Κατάλογος στρατηγών Θράκης, ΑΕ 1953/54 [1955], S. 235–244.
- Δημήτριος Ι. Λαζαρίδης*: Νεάπολις, Χριστούπολις, Καβάλα. Οδηγός Μουσείου Καβάλας, Athen 1969.
- Δημήτριος Ι. Λαζαρίδης*: Οι Φίλιπποι, Thessaloniki 1956.
- Δημήτριος Λαζαρίδης*: Φίλιπποι – Ρωμαϊκή αποικία, Ancient Greek Cities 20, Athen 1973.
- Δημήτρης Λαζαρίδης/Κατερίνα Ρωμοπούλου/Γιάννης Τουράτσογλου*: Ο Τύμβος της Νικήσιανης, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας 121, Athen 1992.
- Γ.[εώργιος] Λαμπάκης*: Δοξάτο, Φίλιπποι, Νεάπολις (νυν Καβάλλα), Ξάνθη, Άβδηρα, Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας 6 (1906), S. 22–46.
- Γεώργιος Λαμπάκης*: Οι Επτά Αστέρες της Αποκαλύψεως ήτοι ιστορία, ερείπια, μνημεία και νυν κατάστασις των επτά εκκλησίων της Ασίας, Εφέσου, Σμύρνης, Περγάμου, Θυατείρων, Σάρδεων, Φιλαδελφείας και Λαοδικείας, παρ' ἧ Κολοσσαί και Ιεράπολις, Athen 1909 (Nachdr. Thessaloniki 1995).
- Θεόδωρος Λυμπεράκης*: siehe Ελένη Γαραντούδη/Θεόδωρος Λυμπεράκης.
- Γιάννης Α. Λώλος*: Via Egnatia/Εγνατία Οδός, Athen 2008.
- Χ. Ι. Μακαρόνας*: Απολλωνία η Μυγδονική, in: Αρχαία Μακεδονία II (siehe dort), S. 189–194.
- Χαράλαμπος Ι. Μακαρόνας*: Επιστολή του βασιλέως Φιλίππου του Ε', ΑΕ 1934–1935, S. 117–127.
- Χαράλαμπος Ι. Μακαρόνας*: Χρονικά αρχαιολογικά. Ανασκαφαί, έρευναι και τυχαία ευρήματα εν Μακεδονία και Θράκη κατά τα έτη 1940–1950, Μακεδονικά

- 2 (1941–1952), S. 590–678.
- 13. April 2009** Πηνελόπη Μάλαμα: Χάλκινο αγαλματίδιο Διός Κεραυνίου, in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Β΄ επιστημονικής συνάντησης, Δράμα 18–22 Μαΐου 1994, Bd. I, Drama 1998, S. 191–198.
- Δήμητρα Μαλαμίδου: siehe Χάϊδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη/Δήμητρα Μαλαμίδου (*bis*).
- 2. April 2009** Άγγελος Π. Ματθαίου: Έμ φιλίπποις, *Horos* 13 (1999), S. 41–48.
- Αριστοτέλης Μέντζος: Ζητήματα τοπογραφίας των χριστιανικών Φιλιππων, *Εγνατία* 9 (2005), S. 101–156.
- 16. Mai 2009** Αριστοτέλης Μέντζος: Ο επίσκοπος Δημήτριος και η οικοδομική του δραστηριότητα στους Φιλίππους, *Εγνατία. Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 23 I (1989), S. 195–205.
- A.[ριστοτέλης] Μέντζος: siehe E. Πελεκανίδου/A.[ριστοτέλης] Μέντζος.
- Σταύρος Μερτζίδης: Αι χώραι του παρελθόντος και αι εσφαλμένοι τοποθετήσεις των. Έρευνα και μελέται τοπογραφικά υπό αρχαιολογικό-γεωγραφικό-ιστορικήν έποψιν, Athen 1885.
- Σταύρος Μερτζίδης: Οι Φίλιπποι. Έρευνα και μελέται χωρογραφικά υπό αρχαιολογικήν, γεωγραφικήν, ιστορικήν, θρησκευτικήν και εθνολογικήν έποψιν, Konstantinopel 1897.
- N.K. Μουτσόπουλος: Η θέση της Μυθωνικής Απολλωνίας και η παραλίμνια (;) χάραξη της Εγνατίας Οδού, in: Αρχαία Μακεδονία V 2 (siehe dort), S. 999–1110.
- Νίκος Κ. Μουτσόπουλος: Τα ακιδογραφήματα του Παγγαίου, Athen 1969.
- N.K. Μουτσόπουλος: Το »Βασιλάκι πηγάδι« παρά τη Χλεμπίνα, Βυζαντινά (Thessaloniki) 17 (1994), S. 289–302.
- Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: Ανασκαφή εν Καβάλα και Καλαμίτσα, ΠΑΕ 1937 [1938], S. 59–67.
- Γεώργιος Μπακαλάκης: Ανασκαφή εν Καβάλα και τοις πέριξ, ΠΑΕ 1938 [1939], S. 75–102.
- Γεώργιος Μπακαλάκης: Από την ζωντανή φυλλάδα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Μακεδονικόν Ημερολόγιον 1939, S. 97–98; jetzt in: *ders.*: Οίνος Ισμαρικός (siehe dort), Bd. 1, Thessaloniki 1990, S. 97–100.
- Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: Αρχαία ευρήματα εκ Νέου Σκοπού (Σερρών), ΑΕ 1936, Αρχαιολογικά Χρονικά, S. 14–19.
- Γεώργιος Μπακαλάκης: Εκ του ιερού της Παρθένου εν Νεάπολει (Καβάλα), ΑΕ 1938 [1940], S. 106–154.
- Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: Θρακικά ευχαριστήρια εις τον Δία, Θρακικά 6 (1935), S. 302–318.
- Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: Θρακικά χαράγματα εκ του παρά την Αμφίπολιν φράγματος του Στρυμόνος, Θρακικά 13 (1940), S. 5–32, jetzt in: *ders.*: Οίνος Ισμαρικός (siehe dort), S. 119–148.²⁷
- Γεώργιος Μπακαλάκης: Κορύφωμα επιτύμβιας στήλης εκ Μαρωνείας, in: Χαρακτήριον εις Α.Κ. Ορλάνδον, Band I, Athen 1965, S. 46–56; jetzt in: *ders.*: Οίνος

²⁷ Die im Nachdruck oben auf der Seite gebotene Originalpaginierung ist verkehrt: Die von mir nach der ursprünglichen Publikation in *Θρακικά* 13 (1940) zitierte Seite 22 trägt irritierenderweise den Zähler 20 (= Seite 138 im Nachdruck). Eine Erklärung für diesen Fehler habe ich vergeblich zu finden versucht . . .

- Ισμαρικός (siehe dort), S. 797–812.
- Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: Μνημόσυνα, παράδοση και προσδοκία. (Από το χρονικό της εφορείας αρχαιοτήτων και του Μουσείου Καβάλας), in: Η Καβάλα και η περιοχή της. Α΄ τοπικό συμπόσιο (siehe dort), S. 121–127.
- Γεώργιος Μπακαλάκης: Νεάπολις – Χριστούπολις – Καβάλα, ΑΕ 1936, S. 1–48.
- Γεώργιος Μπακαλάκης: Παρανέστιοι αρχαιότητες, Θρακικά 8 (1937), S. 15–32; jetzt in: ders.: Οίνος Ισμαρικός (siehe dort), S. 49–68.
- Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: Περί Αλμώπων και Αλμωπίας θεάς, Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών 12 (1937), S. 484–488.
- Γεώργιος Μπακαλάκης: Σιρινών ή τα πρώτα μελανόμορφα όστρακα από το λόφο της Ακρόπολης των Σερρών, Μακεδονικόν Ημερολόγιον 1957, S. 257–259; jetzt in: ders.: Οίνος Ισμαρικός (siehe dort), Bd. 1, Thessaloniki 1990, S. 433–437.
- Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: Το τοπωνύμιο Καβάλα, in: Η Καβάλα και η περιοχή της, Α΄ τοπικό συμπόσιο (siehe dort), S. 129–132.
- Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: siehe Γ.Ε. Μυλωνάς/Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης.
- Αργύρης Ν. Μπακιρτζής: Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην Ελευθερούπολη (Πράβι), in: Αφιέρωμα στη μνήμη Στυλιανού Πελεκανίδη (siehe dort), S. 271–309.
- Χαράλαμπος Μπακιρτζής: Ανασκαφή παλαιοχριστιανικής βασιλικής στα Κητιά του Παγγαίου, ΑΕΜΘ 2 (1988) [1991], S. 433–441.
- Χαράλαμπος Μπακιρτζής: Δύο παλαιοχριστιανικές επιγραφές από τα Κητιά Παγγαίου, in: Αφιέρωμα εις τον Κωνσταντίνον Βαβούσκον, Band 5, Thessaloniki 1992, S. 277–282.
- Χαράλαμπος Μπακιρτζής: Έκθεση παλαιοχριστιανικών αρχαιοτήτων στο Μουσείο Φιλίππων, ΑΑΑ 13 (1980) [1981/82], S. 90–98.
- Χαράλαμπος Μπακιρτζής: Η ημέρα μετά την καταστροφή στους Φιλίππους, in: Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο, Πρακτικά του α΄ διεθνούς συμποσίου, Athen 1989, S. 695–710.
- Χαράλαμπος Μπακιρτζής: Το επισκοπείον των Φιλίππων, in: Η Καβάλα και η περιοχή της. Β΄ τοπικό συμπόσιο (siehe dort), S. 149–157.
- Χαράλαμπος Μπακιρτζής: siehe Χάιδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη/Χαράλαμπος Μπακιρτζής.
- Γ.Ε. Μυλωνάς/Γ.[εώργιος] Μπακαλάκης: Ανασκαφαί νεολιθικών συνοικισμών Ακροποτάμου και Πολυστύλου, ΠΑΕ 1938 [1939], S. 103–111.
- Παντελής Μ. Νίγδελης: Από την ιστορία της έρευνας της αρχαίας Μακεδονίας: Συμπληρωματικά στοιχεία για τη ζωή και το έργο των Μ. Δήμιτσα και Σ. Μερτζίδη, Μακεδονικά 34 (2003–2004) [2005], S. 229–249.
- Παντελής Μελ. Νίγδελης: Επιγραφικά Θεσσαλονίκεια. Συμβολή στην πολιτική και κοινωνική ιστορία της αρχαίας Θεσσαλονίκης, Thessaloniki 2006. **26. März 2009**
- Παντελής Μ. Νίγδελης: Μακεδονικά επιγραφικά II, Τεχμήρια 6 (2001) [2002], S. 134–148. **26. April 2009**
- Π.Μ. Νίγδελης/Γ.Α. Σουρή: Ανθύπατος λέγει. Ένα διάταγμα των αυτοκρατορικών χρόνων για το γυμνάσιο της Βέροιας, Τεχμήρια. Παράρτημα 1, Thessaloniki 2005. **10. April 2009**
- Μαρία Νικολαΐδου-Πατέρα: Ανασκαφικές έρευνες στον αρχαίο Φάγρητα, ΑΕΜΘ 7 (1993) [1997], S. 499–503.
- Μαρία Νικολαΐδου-Πατέρα: Αρχαίος Φάγρης 1997: Ένα ανέλπιστο εύρημα, ΑΕΜΘ

5. April 2009 11 (1997) [1999], S. 567–572.
Μαρία Νικολαΐδου-Πατέρα: Τοπογραφία της Πιερίας κοιλάδας, in: Αφιέρωμα στον N.G.L. Hammond, Παράρτημα Μακεδονικών 7, Thessaloniki 1997, S. 309–319.
Μαρία Νικολαΐδου-Πατέρα: Φάγρης: Η αρχαία πόλη και το νεκροταφείο, ΑΕΜΘ 10 Β (1996) [1997], S. 835–846.
Μαρία Νικολαΐδου-Πατέρα/Δημήτριος-Διαλεγμένος Μεγγίδης: Ανασκαφές στα δυτικά των Φιλίππων, ΑΕΜΘ 18 (2004) [2006], S. 33–42.
17. Mai 2009 *Στυλιανός Π. Ντάντης*: Απειλητικές εκφράσεις εις τας ελληνικάς επιτύμβιους παλαιохριστιανικάς επιγραφάς. Επιγραφική συμβολή εις την έρευναν πλευρών του παλαιохριστιανικού βίου, Diss. Athen 1983.
Στ. Π. Ντάντης: siehe Δ.Ι. Πάλλας/Στ.Π. Ντάντης.
Α. Ντάρλας: siehe Κατερίνα Τρανταλίδου/Α. Ντάρλας.
Ι.Κ. Ξυδόπουλος: Ψηφίσματα μακεδονικών πόλεων (242 π.Χ.) και η πολιτική του Αντιγόνου Γονατά στη Νότια Ελλάδα, Ελληνικά 47 (1997), S. 53–61 und 204–205.
Αλ. Ν. Οικονομίδης: Δημάδου του Παιανιεύς ψηφίσματα και επιγραφικά περί του βίου πήγαι, Πλάτων 8 (1956), S. 105–129.
Μόσχος Οτατζής: Μιλιάρια της Εγνατίας οδού από τα Κερδύλλια Σερρών, in: Μνήμη Μανόλη Ανδρόνικου, Παράρτημα Μακεδονικών 6, Thessaloniki 1997, S. 187–198.
Αθανάσιος Παλιούρας: Εγνατία: Ένας δρόμος που »διακινούσε« εμπορεύματα, ιδεολογίες, τέχνες και καλλιτέχνες, in: Αφιέρωμα στον N.G.L. Hammond, Παράρτημα Μακεδονικών 7, Thessaloniki 1997, S. 321–334.
Δ.Ι. Πάλλας/Στ.Π. Ντάντης: Επιγραφές από την Κόρινθο, ΑΕ 1977 [1979], S. 61–85.
Δημήτριος Παντερμαλής: Ανασκαφή του Δίου κατά το 1994 και το ανάγλυφο της νάβλας, ΑΕΜΘ 8 (1994) [1998], S. 131–136.
Δημήτριος Παντερμαλής: Δίον. Η ανακάλυψη, Athen 1999.
Δημήτριος Παντερμαλής: Δίον. Το χρονικό των ανασκαφών, Αρχαιολογία 33 (1989), S. 6–11.
Δημήτριος Παντερμαλής: Λατρείες και ιερά του Δίου Πιερίας, in: Αρχαία Μακεδονία II (siehe dort), S. 331–342.
Δημήτριος Παντερμαλής: Οι επιγραφές του Δίου, in: Πρακτικά του Η΄ Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής και Λατινικής Επιγραφικής, Τόμος Α΄, Athen 1984, S. 271–277.
Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου: Αι Σέρραι και τα προάστεια, τα περί τας Σέρρας και η μονή Ιωάννου του Προδρόμου, Byz 3 (1894), S. 225–329.
Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου: Ανάγλυφον μετά Θρακικών ονομάτων, Εστία Αθηνών 1893, S. 158–159.
Α. Παπαδόπουλος Κεραμείς: Αρχαιότητες και επιγραφαί της Θράκης συλλεγείσαι κατά το έτος 1885· προσετέθησαν και τινες επιγραφαί της Μακεδονίας, in: Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος. Σύγγραμμα Περιοδικόν 17 (1882–83), Παράρτημα, Konstantinopel 1886, S. 65–113.
Τριαντ. Δ. Παπαζώης: Το Παγγαίο όρος, η Σκαπτή Ύλη και τα Πιερικά φρούρια Φάγρης-Περγάμου κατά την αρχαιότητα. Μελέτη ιστορική-γεωγραφική, Thessaloniki 1988.

- Αικατερίνη Παπανικολάου*: Λατινικές επιγραφές από το Δοξάτο Δράμας, in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Β' επιστημονικής συνάντησης, Δράμα 18–22 Μαΐου 1994, Bd. I, Drama 1998, S. 199–212.²⁸ **13. April 2009**
- Χρήστος Γ. Παπουτσάκης*: Νέες απόψεις για τις βραχογραφίες στο Μακεδονικό χώρο, in: Αρχαία Μακεδονία II (siehe dort), S. 359–370.
- Μαρία-Γαβριέλλα Παρισιάκη*: Τα στενά των Κορπίλων και των Σαπαίων. Η επανεξέταση ενός τοπογραφικού προβλήματος, *Horos* 14–16 (2000–2003), S. 345–362.
- Βασίλειος Κ. Πασχαλίδης*: Η Δράμα 7000 χρόνια. Μελέτες για τη[ν] πόλη και την περιοχή της. Προϊστορία, αρχαία και βυζαντινή ιστορία, τουρκοκρατία και σύγχρονη ιστορία, εκκλησιαστική ιστορία, προσωπογραφία, Drama 1997. **19. Februar 2009**
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Φιλίππων, ΠΑΕ 1958 [1965], S. 84–89.²⁹
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Οκταγώνου Φιλίππων, ΠΑΕ 1959 [1965], S. 49–58.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Οκταγώνου Φιλίππων, ΠΑΕ 1960 [1966], S. 76–94.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Οκταγώνου Φιλίππων, ΠΑΕ 1961 [1964], S. 69–80.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Φιλίππων, ΠΑΕ 1962 [1966], S. 169–178.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Οκταγώνου Φιλίππων, ΠΑΕ 1963 [1966], S. 81–88.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Οκταγώνου Φιλίππων, ΠΑΕ 1964 [1966], S. 172–178.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Οκταγώνου Φιλίππων, ΠΑΕ 1966 [1968], S. 47–58.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Φιλίππων, ΠΑΕ 1967 [1969], S. 70–82.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Φιλίππων, ΠΑΕ 1968 [1970], S. 72–79.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Φιλίππων, ΠΑΕ 1969 [1971], S. 42–53.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Φιλίππων, ΠΑΕ 1970 [1972], S. 55–65.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Φιλίππων, ΠΑΕ 1971 [1973], S. 72–85.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Φιλίππων, ΠΑΕ 1972 [1974], S. 73–85.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Φιλίππων, ΠΑΕ 1973 [1975], S. 55–69.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Φιλίππων, ΠΑΕ 1974 [1976], S. 65–72.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Φιλίππων, ΠΑΕ 1975 [1977], S. 91–102.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Φιλίππων, ΠΑΕ 1976 [1978], S. 115–129.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφαί Φιλίππων, ΠΑΕ 1977 [1980], S. 66–74.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Φιλίππων, ΠΑΕ 1978 [1980], S. 64–72.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Ανασκαφή Φιλίππων, ΠΑΕ 1979 [1981], S. 90–99.
- Ανασκαφή Φιλίππων υπό συνεργατών Στυλ. Πελεκανίδη*, ΠΑΕ 1981 Α' [1983], S. 8–

²⁸ Die Verfasserin dieses Aufsatzes präsentiert die Inschriften aus Doxato in Majuskeln und fällt damit hinter die Herausgeber der jeweiligen *editio princeps* zurück. Ich berücksichtige ihre Texte daher bei den einzelnen Inschriften aus Doxoto nicht, sondern beschränke mich darauf, diese Arbeit hier im Literaturverzeichnis zu nennen.

²⁹ Die Publikationen der Grabungen durch Πελεκανίδης sind abweichend vom sonstigen Verfahren nicht alphabetisch, sondern chronologisch angeordnet.

17.³⁰

- Ανασκαφή Οκταγώνου Φιλίππων υπό συνεργατών Στυλ. Πελεκανίδη*, ΠΑΕ 1982 [1984], S. 31–42.
- Ανασκαφή Οκταγώνου Φιλίππων υπό συνεργατών Στυλ. Πελεκανίδη*, ΠΑΕ 1983 Α' [1986], S. 30–34.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Η έξω των τειχών παλαιοχριστιανική βασιλική των Φιλίππων, ΑΕ 1955 (1961), S. 114–179; wieder abgedruckt in: *ders.*: Studien zur frühchristlichen und byzantinischen Archäologie, IMXA 174, Thessaloniki 1977, S. 333–394 (danach hier zitiert).
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Οι Φίλιπποι και τα χριστιανικά μνημεία τους, in: Μακεδονία – Θεσσαλονίκη. Αφιέρωμα τεσσαρακονταετηρίδος, Thessaloniki 1980, S. 101–125.
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Παλαιοχριστιανικός τάφος εν Φιλίπποις, in: Tortulae. Studien zu altchristlichen und byzantinischen Monumenten, RQ.S 30, Freiburg 1966, S. 223–228; wieder abgedruckt in: *ders.*: Studien zur frühchristlichen und byzantinischen Archäologie, IMXA 174, Thessaloniki 1977, S. 67–74 (danach hier zitiert).
- Στυλιανός Πελεκανίδης*: Συμπεράσματα από την ανασκαφή του Οκταγώνου των Φιλίππων σχετικά με τα μνημεία και την τοπογραφία της πόλης, in: Η Καβάλα και η περιοχή της. Α' τοπικό συμπόσιο (siehe dort), S. 149–158.
- Έλλη Σ. Πελεκανίδου*: Η κατά την παράδοση φυλακή του Αποστόλου Παύλου στους Φιλίππους, in: Η Καβάλα και η περιοχή της. Α' τοπικό συμπόσιο (siehe dort), S. 427–435.
- Ε. Πελεκανίδου/Α. Μέντζος*: Οκτάγωνον Φιλίππων. Πρώτα συμπεράσματα μετά τις νεότερες έρευνες, in: Μνήμη Δ. Λαζαρίδη (siehe dort), S. 597–607.
- Χ.Ι. Πέννας*: Παλαιοχριστιανικές ταφές στους Φιλίππους, in: Η Καβάλα και η περιοχή της. Α' τοπικό συμπόσιο (siehe dort), S. 437–444.
- Χαράλαμπος Πέννας*: Ταξιδάρχεις Δράμας, in: Η Δράμα και η Περιοχή της (siehe dort), S. 157–195.
- Κατερίνα Περιστέρη*: Α' Ανασκαφική έρευνα στην Καλή Βρύση Δράμας, ΑΕΜΘ 5 (1991) [1994], S. 349–357.
- 12. April 2009** *Κατερίνα Περιστέρη*: Ανασκαφική έρευνα στην Καλή Βρύση Δράμας (1991–1993), in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Β' επιστημονικής συνάντησης, Δράμα 18–22 Μαΐου 1994, Bd. I, Drama 1998, S. 161–166.
- Κατερίνα Περιστέρη*: Ανασκαφική έρευνα στην Καλή Βρύση Ν. Δράμας 1992–1993, ΑΕΜΘ 7 (1993) [1997], S. 513–518.
- 12. April 2009** *Κατερίνα Περιστέρη*: Πρώτη ανασκαφική έρευνα στη θέση Μεγάλη Τούμπα στην Καλή Βρύση Δράμας, in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Γ' επιστημονικής συνάντησης, Δράμα 21–24 Μαΐου 1998, Bd. I, Drama 2002, S. 55–60.
- Κατερίνα Περιστέρη*: Πρώτη ανασκαφική έρευνα στην «Ακρόπολη» Πλατανιάς Δράμας, ΑΕΜΘ 4 (1990) [1993], S. 469–476.
- Φώτιος Μ. Πέτσας*: «Θράξ ιππεύς», «Πρωτοβούλγαροι» και παράδειγμα προς αποφυγήν, Μακεδονικά 14 (1974), S. 387–392.
- Φώτιος Μ. Πέτσας*: Λατινικά επιγραφαί εκ Θεσσαλονίκης, ΑΕ 1950–1951, S. 52–

³⁰ Die Publikationen der Grabungen, die die Schüler von Πελεκανίδης im Oktogon durchführten, sind der Einfachheit halber unter seinem Namen eingeordnet.

- 79.
- Φώτιος Πέτσας: Μακεδονία και Μακεδόνες. (Μία άποψη), in: Αρχαία Μακεδονία II (siehe dort), S. 371–379.
- Φώτιος Μ. Πέτσας: Οι χρονολογημένες επιγραφές από το Ιερό της Μητρός Θεών Αυτόχθονος στη Λευκόπετρα, Πρακτικά του Η' Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής και Λατινικής Επιγραφικής, Αθήνα, 3–9 Οκτωβρίου 1982, Τόμος Α', Athen 1984, S. 281–307.
- Φώτιος Πέτσας: Το σύνορο Μακεδονίας-Θράκης και το νόημά του, in: Η Καβάλα και η περιοχή της. Α' τοπικό συμπόσιο (siehe dort), S. 159–167.
- Φ. [ώτιος] Πέτσας: Χρονικά Αρχαιολογικά, Μακεδονικά 7 (1966/67), S. 277–368.
- Φ. [ώτιος] Μ. Πέτσας: Χρονικά Αρχαιολογικά 1966–1967, Μακεδονικά 9 (1969), S. 101–223.
- Φώτιος Μ. Πέτσας: Χρονικά Αρχαιολογικά 1968–1970, Μακεδονικά 14 (1974), S. 212–381.
- Φώτιος Μ. Πέτσας: Χρονικά Αρχαιολογικά 1968–1970 (συνέχεια), Μακεδονικά 15 (1975), S. 171–355.
- Γιάννης Α. Πίκουλας: Η αμαξήλατος οδός στη βόρεια Ελλάδα, in: Αφιέρωμα στον Ν. G. L. Hammond, Παράρτημα Μακεδονικών 7, Thessaloniki 1997, S. 357–364.
- Γ. [ιάννης] Α. Πίκουλας: Η χώρα των Πιέρων. Συμβολή στην τοπογραφία της, Athen 2001.
- Λουίζα Πολυχρονίδου-Λουκοπούλου: Colonia Claudia Apretensis: Μια ρωμαϊκή αποικία στη νοτιοανατολική Θράκη, in: Μνήμη Δ. Λαζαρίδη (siehe dort), S. 701–715.
- Λουίζα Δ. Πολυχρονίδου-Λουκοπούλου: Το ανατολικό σύνορο της επαρχίας Μακεδονίας πριν από την ίδρυση της επαρχίας Θράκης, in: Αρχαία Μακεδονία IV (siehe dort), S. 485–496.
- Βασιλική Πουλιούδη: Ρωμαϊκή αναθηματική ανάγλυφη ενεπίγραφη στήλη, in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Β' επιστημονικής συνάντησης, Δράμα 18–22 Μαΐου 1994, Bd. I, Drama 1998, S. 213–217. **13. April 2009**
- Βασιλική Πουλιούδη: Ρωμαϊκή μαρμάρινη ενεπίγραφη σαρκοφάγος, in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Γ' επιστημονικής συνάντησης, Δράμα 21–24 Μαΐου 1998, Bd. I, Drama 2002, S. 81–86.
- Βασίλης Δ. Πούλιος: «Θησαυρός» αργυρών νομισμάτων Φιλίππου Β', Θάσου και Νεάπολης από τους Ποταμούς Δράμας, ΑΔ 53 (1998) Α' Μελέτες [2002], S. 187–256.
- Βασίλης Δ. Πούλιος: Συμβολή στη μελέτη της χάλκινης νομισματοκοπίας των Αντιγονιδών από τον Αντίγονο Γονατά έως τους πρώτους χρόνους του Φιλίππου Ε'. Η περίπτωση πέντε «θησαυρών» από την ανατολική Μακεδονία, ΑΔ 56 (2001) Α' Μελέτες [2006], S. 237–296.
- Βασίλης Πούλιος: Ταφικός «θησαυρός» χάλκινων νομισμάτων 4ου αι. π.Χ. από το Άγιο Χριστόφορο Νομού Σερρών, ΑΔ 37 (1982) Α' Μελέτες [1990], S. 188–202.
- Α. Ριζάκης/Ι. Τουράτσογλου: Mors Macedonica. Ο θάνατος στα επιτάφια μνημεία της Άνω Μακεδονίας, ΑΕ 139 (2000), S. 237–281.
- Αικατερίνη Ρωμοπούλου: Λύχνος ρωμαϊκών αυτοκρατορικών χρόνων σε μορφή αιχμαλώτου βαρβάρου, in: Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός, Πρακτικά Β' επιστημονικής συνάντησης, Δράμα 18–22 Μαΐου 1994, Bd. I, Drama 1998, S. 183–189. **13. April 2009**
- Κατερίνα Ρωμοπούλου: siehe Δημήτρης Λαζαρίδης/Κατερίνα Ρωμοπούλου/Γιάν-

νης Τουράτσογλου.

- Σταυρούλα Σαμαρτζίδου: Εγνατία οδός: Από τους Φιλίππους στη Νεάπολη, in: Μνήμη Δ. Λαζαρίδη (siehe dort), S. 559–587.
- Σταυρούλα Σαμαρτζίδου: Ελληνιστικός Τάφος της Δράμας, in: Η Δράμα και η Περιοχή της (siehe dort), S. 109–129.
- Χρυσή Σαμίου/Γιώργος Αθανασιάδης: Αρχαιολογικές και αναστηλωτικές εργασίες στο θέατρο των Φιλίππων, ΑΕΜΘ 1 (1987) [1988], S. 353–362.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Ανέκδοτη ελληνική επιγραφή των αυτοκρατορικών χρόνων από την περιοχή των Σερρών, Μακεδονικά 23 (1983), S. 366–371.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Ανέκδοτη ελληνική επιγραφή των αυτοκρατορικών χρόνων από την Τερπνή Νιγρίτας, Μακεδονικά 20 (1980), S. 1–8.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Αρχαίο κάστρο και μεταλλουργείο σιδήρου κοντά στο σημερινό χωριό Ορεινή Σερρών, Μακεδονικά 19 (1979), S. 240–251.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Ατομικές χορηγήσεις της Ρωμαϊκής πολιτείας (civitas Romana) και η διάδοσή της στη ρωμαϊκή επαρχία Μακεδονία, Μακεδονικά 26 (1987/88), S. 308–353.
- Δημ. [ήτρης] Κ. Σαμσάρης: Ατομικές χορηγήσεις της Ρωμαϊκής πολιτείας (civitas Romana) και η διάδοσή της στη ρωμαϊκή επαρχία Μακεδονία. III. Το ανατολικό τμήμα της επαρχίας, Μακεδονικά 28 (1991/92), S. 156–196.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Η θέση της αρχαίας μακεδονικής κόμης Νίκης, Μακεδονικά 20 (1980), S. 487–489.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Η κοινότης του Αγίου Πνεύματος Σερρών επί τουρκοκρατίας. Ιστορία – τοπογραφία – κοινοτικός βίος – γλωσσικά και ιστορικά μνημεία – ανέκδοτα έγγραφα, Thessaloniki 1971.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Η λατρεία του »Θράκα ιπέα« στην κάτω κοιλάδα του Στρυμόνα κατά τη ρωμαϊκή εποχή, in: ders.: Έρευνες στην ιστορία, την τοπογραφία και τις λατρείες των ρωμαϊκών επαρχιών Μακεδονίας και Θράκης, Thessaloniki 1984, S. 43–57.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Η πολιτογραφική πολιτική των Ρωμαίων αυτοκρατόρων και η διάδοση της ρωμαϊκής πολιτείας στη ρωμαϊκή επαρχία Θράκη, in: ders.: Έρευνες στην ιστορία, την τοπογραφία και τις λατρείες των ρωμαϊκών επαρχιών Μακεδονίας και Θράκης, Thessaloniki 1984, S. 131–302.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Η ρωμαϊκή αποικία της Κασσάνδρειας (Colonia Iulia Augusta Cassandrensis), Δωδώνη 16,1 (1987), S. 353–437.
- Δημήτρης Κων. Σαμσάρης: Ιστορία των Σερρών κατά την αρχαία και ρωμαϊκή εποχή, Thessaloniki 1999.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Ιστορική γεωγραφία της Ανατολικής Μακεδονίας κατά την αρχαιότητα, Μακεδονική Βιβλιοθήκη 49, Thessaloniki 1976.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Ο εξελληνισμός της Θράκης κατά την ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα, Διδακτορική διατριβή, Thessaloniki 1980.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Οι επιγραφικές μαρτυρίες για τους θεσμούς της Δυτικής Μακεδονίας κατά τη ρωμαϊοκρατία, Μακεδονικά 22 (1982), S. 295–308.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Οι λατρείες στη Δυτική Μακεδονία κατά τη ρωμαϊκή εποχή, in: ders.: Έρευνες στην ιστορία, την τοπογραφία και τις λατρείες των ρωμαϊκών επαρχιών Μακεδονίας και Θράκης, Thessaloniki 1984, S. 59–130.
- Δημήτρης Κ. Σαμσάρης: Οι Ρωμαίοι και η Χαλκιδική, Μακεδονικά 25 (1985/86), S. 33–46.

- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Οι συνέπειες από τη ρωμαϊκή κατάκτηση και πολιτική στις ελληνικές αποικίες των παραλίων της Αιγαιακής Θράκης, in: *ders.*: Έρευνες στην ιστορία, την τοπογραφία και τις λατρείες των ρωμαϊκών επαρχιών Μακεδονίας και Θράκης, Thessaloniki 1984, S. 15–29.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Παρατηρήσεις στη γλώσσα των επιγραφών ρωμαϊκής εποχής της Δυτικής Μακεδονίας, *Μακεδονικά* 22 (1982), S. 485–491.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: PENNANA. Ένας ρωμαϊκός σταθμός (*mutatio*) της Εγνατίας οδού, *Δωδώνη* 15,1 (1986), S. 69–84.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Τα ανθρωπωνύμια της Δυτικής Μακεδονίας κατά την ρωμαϊοκρατία με βάση τις επιγραφικές μαρτυρίες, *Μακεδονικά* 22 (1982), S. 259–294.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Το λατομείο μαρμάρου του αρχαίου Μονοίκου (;) του Οδομαντικού, *Μακεδονικά* 18 (1978), S. 226–240.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Το οδικό δίκτυο της Ανατολικής Μακεδονίας από τα αρχαϊκά χρόνια ως τη ρωμαϊκή κατάκτηση, *Μακεδονικά* 14 (1974), S. 123–138.
- Δημήτριος Κ. Σαμσάρης: Τοπογραφικά προβλήματα της επικράτειας της ρωμαϊκής αποικίας των Φιλίππων – Τα πολίσματα Αγγίτης και Αδριανούπολη, in: *ders.*: Έρευνες στην ιστορία, την τοπογραφία και τις λατρείες των ρωμαϊκών επαρχιών Μακεδονίας και Θράκης, Thessaloniki 1984, S. 31–41.
- Δημήτριος Κων. Σαμσάρης: Ιστορική γεωγραφία της Δυτικής Θράκης κατά τη ρωμαϊκή αρχαιότητα, Thessaloniki 2005.
- Πέτρος Κων. Σαμσάρης: Ανέκδοτη ελληνική επιγραφή των αυτοκρατορικών χρόνων από την Αναστασιά Σερρών, *Ιστοριογεωγραφικά* 8 (2000), S. 9–24. **30. Mai 2009**
- Θεόδωρος Χ. Σαρκιάκης: Ρωμαίοι Άρχοντες της επαρχίας Μακεδονίας, Μέρος Α': Από της ιδρύσεως της επαρχίας μέχρι των χρόνων του Αυγούστου (148–27 π.Χ.), Μέρος Β': Από του Αυγούστου μέχρι του Διοκλητιανού (27 π.Χ.–284 μ.Χ.), *Μακεδονική Βιβλιοθήκη* 36 und 51, Thessaloniki 1971 und 1977.
- Κώστας Λ. Σισμανίδης: Τιμητικό ψήφισμα από το Καλαμωτό Λαγκαδά, *ΑΕ* 1983 [1985], S. 75–84.
- Γ. Α. Σουρής: siehe Π. Μ. Νίγδελης/Γ. Α. Σουρής.
- Ηλίας Σπυρόπουλος: Η Δράμα και η περιοχή της σκηνικό Αισχύλειας τετραλογίας, in: *Η Δράμα και η Περιοχή της* (siehe dort), S. 131–140.
- Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος: Η θρακική Ηδωνίδα στην αρχαϊκή λυρική ποίηση, in: *Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός. Πρακτικά Γ' επιστημονικής συναντήσης, Δράμα 21–24 Μαΐου 1998, Bd. I, Drama 2002*, S. 61–72.
- Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος: in: *Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός. Πρακτικά Β' επιστημονικής συναντήσης, Δράμα 18–22 Μαΐου 1994, Bd. II, Drama 1998*, S. 219–228. **12. April 2009**
- Ι. Ε. Στεφανής: Διονυσιακοί τεχνίται. Συμβολές στην προσωπογραφία του θεάτρου και της μουσικής των αρχαίων Ελλήνων, Heraklion 1988.
- Ευάγγελος Γ. Στράτης: Η Δράμα και η Δράβησκος. Ιστορική και αρχαιολογική μελέτη, *Σέρραι* 1923 (?).
- Γιάννης Τουράτσογλου: siehe Δημήτριος Λαζαρίδης/Κατερίνα Ρωμοπούλου/Γιάννης Τουράτσογλου.
- Ι. Τουράτσογλου: siehe Α. Ριζάκης/Ι. Τουράτσογλου.
- Ελένη Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου: Προτομή Διονύσου από τη Δράμα, *ΑΑΑ* 28 (1990–1995) [1998], S. 143–154.

- 13. April 2009** *Ελένη Τρακοσοπούλου-Σαλακίδου*: Προτομή Διονύσου από τη Δράμα, in: *Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός. Πρακτικά Β' επιστημονικής συναντήσης, Δράμα 18–22 Μαΐου 1994, Bd. I, Drama 1998*, S. 169–182.
Κατερίνα Τρανταλίδου/Α. Ντάρλας: Έρευνες στα σπηλαιαία του Νομού Δράμας, 1992, *ΑΕΜΘ 6* (1992) [1994], S. 587–603.
Κώστας Τριανταφυλλίδης: Τα θρακικά κάστρα του νομού Δράμας, in: *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη (siehe dort)*, S. 589–596.
Διαμαντής Τριαντάφυλλος: Ανασκαφές στο φρούριο της Καλύβας, *ΑΕΜΘ 2* (1988) [1991], S. 443–458.
Διαμαντής Τριαντάφυλλος: Αρχαιολογικές εργασίες στην Παρανέστια περιοχή, *ΑΕΜΘ 4* (1990) [1993], S. 627–637.
Αγγελική Α. Τριβυζαδάκη: Τα εφυαλωμένα αγγεία των Φιλίππων. Η συνέχεια μιας παλαιάς τεχνικής, *Μακεδονικά 37* (2008) [2009], S. 21–45.
Αικατερίνη Τσαλαμπούνη: Η Μακεδονία κατά την εποχή της Καινής Διαθήκης, Theol. Diss. Thessaloniki 1999.
- 17. Mai 2009** *Πολυξένη Τσατσοπούλου*: Η αρχαία Εγνατία και η διαδρομή της στον χώρο της Θράκης, *ΑΕΜΘ 18* (2004) [2006], S. 9–16.
Πολυξένη Τσατσοπούλου-Καλούδη: Εγνατία Οδός. Ιστορία και διαδρομή στο χώρο της Θράκης, Athen 2005.
Δαμιανός Τσεκουράκης: Η θέση της αρχαίας Σκαπτής Ύλης, *Μακεδονικά 21* (1981), S. 76–92.
Κωνσταντίνος Τσουρής: Νεάπολις – Χριστούπολις – Καβάλα. Διορθώσεις – προσθήκες – παρατηρήσεις στην οχύρωση και την ύδρευση, *ΑΔ 53* (1998) *Α' Μελέτες* [2002], S. 387–454.
Χαράλαμπος Τσώχος: Η θρησκευτική τοπογραφία των Φιλίππων κατά τον 2ο και 3ο αι. μ.Χ., *ΑΕΜΘ 17* (2003) [2005], S. 71–85.
- 17. Mai 2009** *Χαράλαμπος Τσώχος*: Το ιερό των Αιγυπτίων θεών και η λατρεία τους στους Φιλίππους μέσα από το επιγραφικό υλικό. Πρώτες παρατηρήσεις, *ΑΕΜΘ 16* (2002) [2004], S. 83–94.
- 17. Mai 2009** *Βλάσιος Ιω. Φειδάς*: Η εκκλησία των Φιλίππων κατά τους τρεις πρώτους αιώνες, in: *Η Καβάλα και η περιοχή της. Β' τοπικό συμπόσιο (siehe dort)*, S. 43–48.
Δημήτριος Φιλιππίδης: Η Μακεδονία ιστορικά, εθνολογικά, γεωγραφικά, στατιστικά, Athen 1906.
Γεώργιος Χατζήκριακού: Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας ανά την Μακεδονίαν (1905–1906), *IMXA 58*, Thessaloniki ²1962 (1. Aufl. 1906).
Κωνσταντίνος Ι. Χιόνης: Ιστορία της Καβάλας, Kavala 1968.
Πάυλος Χρυσοστάμου: Βασιλικοί δικασταί και ταγοί σε μιά νέα επιγραφή με ωνές από την κεντρική Μακεδονία, *Τεχμήρια Γ'* (1997), S. 23–45.
Πάυλος Χρυσοστάμου: Δυτικομακεδονικά ευχαριστήρια στο Δία Ύψιστο, *ΑΕΜΘ 5* (1991) [1994], S. 97–110.
Σελήνη Η. Ψωμά: Πέργαμος, τείχος Πιέρων, *Horos 14–16* (2000–2003), S. 233–243.